

BISKOP GUNNERUS' VIRKSOMHED

FORNEMMELIG SOM BOTANIKER

TILLIGEMED EN OVERSIGT OVER BOTANIKENS TILSTAND I DANMARK
OG NORGE INDTIL HANS DØD

VED

OVE DAHL

III

JOHAN ERNST GUNNERUS

TILLÆG II: UDDRAG AF GUNNERUS' BREVVEKSLING, SÆRLIG TIL
BELYSNING AF HANS VIDENSKABELIGE SYSLER

HEFTE 7

DET KGL. NORSKE VIDENSKABERS SELSKABS SKRIFTER. 1902. NO. 4

AKTIETRYKKERIEET I TRONDHJEM
1903

BISKOP GUNNERUS,

VIKSSOMMED

FORNEMMELIG SOM BOTANIKER

TILGEMIND ER GLEDEDET OVER BOTANIKENS TILSTAND I DANMARK
OG HOJEST HOJTE HANS DED

OVE DAHL

III

JOHAN ERNST GUNNERUS

LETTET ER TILGEMIND AT GLEDEDET OVER GUNNERUS' BEVÆGELSE
BEVÆGELSE AT HANS VIKSSOMMED

1842

DET KÖL. NORSKE VIDEENSKABENS SÆLSKABS SKRIFTER. 1842. NO. 4

ARTISTRYKERNET I THRONHOLM
1842

F. Breve til Gunnerus. (Forts.)

748. 1771 7. Januar fra L. Wittrup¹⁾, Sundenæs, Inderøen. (StA).

Høiædle etc Herr Biskop etc. — — — Herved havde det tillige været min Pligt og Forsæt, at oversende de allergunstigst meddelte Michaelis²⁾ Commentationes; men samme ere befundne saa behagelige og interessente for min under Hænder havende Afhandling, at jeg med gunstigste Tilladelse maatte endnu med samme gjøre mig lidt nærmere bekiendt. — — — Deres

Lorentz Wittrup.

749. 1771 10. Januar fra Carl Linné, Upsala. (VS.)

Hogwordige Hr. Doctor och Biskop. Med mycken fågnad inhändigade jag af Hr. Biskopens kiärkomna, att den beswärliga Norlands resan gått lyckeligen och att Hr. Biskopen kommit med lif och hälsa tilbakas, som jag hierteligen gratulerar.

Det äro artiga rön att få wetta hwar af hwart fiskslag lefwer, som wij hoppas snart få se af acterne om de nämde fiskar. Det woro önskeligt at wetta hwar af Sillen egenteligen lefwer till så stor myckenhet. När Hr. Biskopen öpnar sine fiskar, så war af den godheten att se hwad de hafwa i magen och om något ännu osmält kan igenkiännas.

Aldrig någon tid hafwa warit tillika så många som arbetat uti Botaniquen och Historia naturali, som nu. Dem jag är bekant med äro:³⁾

¹⁾ Se nr. 191 ovfr.

²⁾ Vistnok Joh. David Michaëlis, se nr. 655 ovfr. Brev af 9. febr. d. a. angaaende hans udnævnelse til medlem af selskabet findes i Gunnerus' conceptbog.

³⁾ Smlgn. fortegnerne nr. 677 og 683 samt Ewald Ährling: Carl von Linnés Brefvexling. Stockholm 1885.

Dani: Gunnerus, Oeder, Zoega, Fabricius, Brunniche¹⁾
 Germani: Jacquin, Mygind, Haller, Willich, Schreber, Murray,
 Scopoli, Wolff.²⁾

Belgi: Burman uterque, Royen, Gronovius, Allemand, Hahn.³⁾

Angli: Miller, Ellis, Hope, Browne, Hudson, Hill.⁴⁾

Galli: Jussieu, Gouan, Latourette, Gerard, Cusson, du Chesne,
 Commerçon, Aublet, Pinard, Angerville.⁵⁾

Itali: Allioni, Turre, Cyrellus, Bassi, Maratti, Arduini.⁶⁾

1) Se kap. 3 af denne afhandling i aarsskr. 1888—90.

2) Nic. Jos. Jacquin, friherre v., professor i medicin og botanik i Wien, f. 1727, d. 1817, se aarsskr. 1888—90, p. 133. Franciscus Mygind, keis. hofraad i Wien, f. ca. 1710 paa Jylland, død 1789 i Wien, se aarsskr. 1888—1890 p. 132—133. Albert v. Haller, prof. i anatomi og botanik i Göttingen, raadsmedlem i Bern, f. 1708, d. 1777 i Bern (se nr. 300 ovfr.). Chr. Ludv. Willich, død 1773. Joh. Christ. Daniel Schreber, f. 1737, d. 1810, prof. i medicin i Erlangen (se aarsskr. 1888—90 p. 133 og nr. 640 ovfr.). J. A. Murray, f. 1740, d. 1791, prof. i Göttingen. Joh. Scopoli, f. 1723, d. 1788, prof. i kemi og botanik i Pavia, se aarsskr. 1888—90 p. 133. Casp. Wolff, f. 1733, d. 1793, prof. i St. Petersburg, tysk planteanatomi.

3) Johannes Burman, prof. i medicin og botanik i Amsterdam, f. 1706, d. 1779, sønnen Nicolaus Laurentius B., dr. med., prof. i Amsterdam, f. 1734, d. 1793, smlgn. nr. 640 ovfr. Adrian van Royen, prof. i med. i Leyden, d. 1779 (maaske snarere David v. R., ligeledes prof. i Leyden og i brevsveksling med Linné, d. 1799, smlgn. nr. 306, 676 og 683 ovfr.). Laur. Theod. Gronovius, senator i Leyden, f. 1730, d. 1777. Frider. Allamand, dr. med. (ifl. Åhrling brev til Linné, dat. Bergen op Zoom). J. Dav. Hahn, f. 1729 i Utrecht.

4) John Miller (= Johan Sebastian Müller), f. 1715 i Nürnberg, d. 1780 i London. John Ellis, købmand i London, f. 1711, d. 1776, smlgn. nr. 254 ovfr. Jo. Hope, prof. i botanik i Edinburg, f. 1725, d. 1759. Patrick Browne, dr. med. i Irland, f. 1720, d. 1790. Will. Hudson, apoteker i London, f. 1739, d. 1792, se nr. 734 ovfr. John Hill, apoteker og læge i London, f. 1716, d. 1775.

5) Bernhard Jussieu, prof. i Paris, f. 1699, d. 1777. Antoine Gouan, f. 1733, d. 1821, prof. i medic. og botanik i Montpellier, se nr. 500 ovfr. Marc Antoine L. C. de Fleurien de Latourette, f. 1729, d. 1793 i Lyon. Louis Gerard, dr. med., botaniker, f. 1733, d. 1819 i Provence. Petr. Cusson, dr. med., prof. i Montpellier, f. 1727, d. 1783. Ant. Nic. Duchesne, f. 1747, d. 1827 i Paris, se nr. 676 ovfr. Ph. Commerçon, død 1773 paa en reise til Sydamerika og Stillehavsoerne. F. Aublet, apoteker, se nr. 676 ovfr. C. Pinard, brev til Linné af 1767 hos Åhrling l. c. Auger Angerville.

6) Carlo Allione, dr. med. prof. bot., f. 1725, d. 1804. Jo. Maria de Turre,

Hispani: Barnadez, Minuart, Capdevila.¹⁾

Lusitani: Vandelli.²⁾

Russi: Laxman, Falk, Gmelin, Lerche.³⁾

Resande: König, Mutis, Solander, Garden.⁴⁾

Zoologi: Brisson, Edward, Daubanton, Drury, Schäfer, Geofroy etc.⁵⁾

Drury wärk de insectis exoticis London 1770 4to är mäkligt vackert, med de härligste målade figurer.

Gmelin, fratris filius⁶⁾, nu professor i Petersburg, har utgifwit tomum 3 och 4 Floræ sibiricæ patrii, men förhastat sig alt för mycket.

Han har och gifwit en a parte tractat om *Fucis* med många figurer, den jag önskade att Hr. Biskopen fingo, som bor in ipsa patria Fucorum; men hans wärk, äfven i denna delen, är förhastat; han hade bort göra det alwarsamare, ty det meriterade wist. Inga äro swårare att kiänna än alla Fuci.

iflg. Ährling 1765 Neapel brev til Linné. Dominicus Cyrillus, prof. bot., f. 1734, d. 1799 i Neapel. Ferdinand Bassi, præfct f. botanisk have i Bologna, d. 1774. Giov. Franc. Maratti, professor i Rom, d. 1777. Pietro Arduino, prof. i økonomi i Padua, f. 1728, d. 1805.

- 1) Miguel Barnades, dr. med., d. 1771 i Madrid. Juan Minuart, 1693—1768. Antoino Capdevila, prof. i Madrid.
- 2) Dom. Vandelli, prof. i Lissabon.
- 3) E. Laxman, f. 1737, d. 1796, prof. i økonomi og kemi i St. Petersburg. I. P. Falck, 1733—73, prof. i St. Petersburg, svensk af fødsel og Linnés elev. Samuel Gmelin, prof. i naturhist. i Petersburg, f. 1743 (ell. 1744), reiste i Persien og døde i fængsel i Derbent ved det kaspiske hav 1794, smilgn note 13. Joh. Jac. Lerche, arkiater, feltlæge i russisk tjeneste, f. 1703 i Potsdam, d. 1780 i St. Petersburg.
- 4) Joh. Gerh. König, dr. med., missionsfysikus i Tranquebar, f. 1728, d. 1785 (se aarskr. 1888—90 p. 241—242). Jose Celestino Mutis, f. 1732 i Cadix, død 1809 i Bologna. Daniel Solander, dr. jur. & med., bibliotekar i British museum, London, f. 1733 i Piteå, d. 1782 i London. Alexander Garden, dr. med., læge i Syd Carolina, f. 1730 i Skotland, d. 1791 i London.
- 5) M. J. Brisson, f. 1723, d. 1806, fransk naturforsker, skrev et berømt ornithologisk verk, se nr. 273 ovfr. Georg Edwards, bibliotekar i London, f. 1693, d. 1773. Louis Jean Marie Daubenton, intendant ved jardin des plantes, prof. i mineralogi, f. 1716 i Bourgogne, d. 1800 i Paris. Drury, guldsmed, England. Jacob Christ. Schäfer, superintendent, lutersk prest i Regensburg, f. 1718, d. 1790, se nr. 284 ovfr. Geofroy, ukjendt.
- 6) Den i 3 nævnte Samuel G., brodersøn af Joh. Georg Gmelin, se nr. 500 ovfr.

Den *Arenaria* Hr. Biskopen tæcktes sända, tors jag intet nämna; jag har samma ört i mitt herbarium, wet ej hwar ifrån jag fåt henne; har ej uptagit henne, emädan jag ej haft tillräckelige differencer ifrån de andre. Hon blifwer swårast at skillia ifrån *Arenaria balearica*. Syst. nat. tom. 3. p. 230, men jag kan wähl aldrig tro att en *balearica* skall kunna wäxa i Lappska fiellen. Om frön wäxa och jag lefwer nästa wår, skall jag wist låta weta min mening.

I desse dagar begynnar jag att trycka min andra *Mantissa*.

Nu går min hela tanka på Eldsprutande berg under hafwet, som lagt grunden till så många öar uti Pelago, hwar af *Pumices* äro säkra documenta.

Jag förblifwer med oafåteligt estime Hogwordige Hr. Doctorens Biskopens odmiuke tienare _____ Carl Linné.

750. 1771 12. Jan. fra M. Moltke¹⁾, Kbhvn. (VS.)

Høyædle etc. Herr Biskob! Det har været mig en særdeles Fornøyelse, af deres Høyædle og Høyærv.s høitærede Notification at fornemme, at det Høypriisl. Selskab af Videnskaber haver beviist mig den Ære at optage mig til deres Membrum Honorarium. Ligesom jeg nu det heele Societet derfor min skyldigste Taknemmelighed herved bevidner, Saa haver jeg ogsaa den Ære at forsikkre at det skulde være mig den største Fornøielse, der som jeg i et eller andet kunde befordre dets priselige Hensigt, hvilket jeg deres Høiædle og Høiærv. ombeder til heele Sælskabet i mit Navn at formælde. For det øvrige takker jeg deres Høyædle og Høiærv. skyldigst, for deres oprigtige Lykønskning til det nye Aar, og ønsker jeg dem ligemaade ald bestandig Velgaaende; Hvorved jeg mig deres steds varende Venskab udbeder, og forsikkerer, at det altid skal være mit største Øyemed samme at vedderlægge med den største Høiagtelse og særdeles Hengivende forblivende Deres etc. Tienstskyldigste Tienner _____ M. Moltke.

1) Christian Magnus Frederik Moltke (f. 1741), greve til Noer og Grünvald, officer, 1773 generalmajor. Døde 1813. Ligesom de nedenfor (nr. 752, 755) nævnte søn af overhofmarschal og statsminister Adam Gottlob Moltke (smlgn. aarsskr. 1888—90 p. 225 og nr. 232), der havde betroet Gunnerus opsynet over sine sønner (smlgn. aarsskr. 1891 p. 8).

751. 1771 18. Jan. fra P. C. Buck, Hammerfest. (VS. 99 Fol.)

Underretning om Hermelin, den Ægte,
saa vel som den Uægte.

De Aar som fornemmes Hermelin, paa det faste Land med Siøe Siderne, samt paa smaae Øer, Sees eller faaes ingen af de Uægte Hermelin, Men de Aar, som der ingen Ægte Hermelin fornemmes, uden alleeneste et Ænkelt Spor, Som da alletiid er en Han som igjen bliver, Saa kand undertiiden faaes en enkelt Uægte, Thi de andre er bortfaren langt op til Lands, paa det faste Land ; Store Skove og Ørkener, hvor de finder bædre Føde.

Falder ind i det Samme Lemet Aar, Saa søger Hermelinen ned til Siøes efter den til føde, da man og virkelig kand see meegen Spor af Hermelin, uagtet at lidet eller indtet faaes det Aar, efter som hand haver saa mange Lemet at spiise, dem hand dog siælden spiiser meere af end Hovedet, ja som oftest ikke det men alleene bider for at slikke det færske blod, efter dette bliver hand saa vel som hun om For Aaret derefter gandske Geil af, saa den hun Hermelin som er nedkommen, faaer da dobbelt saa mange Unger, som de ellers pleier, Paa samme Maade er det med Ræfven og som Lemeterne nu er døde, dette Aar efter, lader nogle af de gl: Han Hermelin sig fange, samt Hunnerne, dog findes kuns 1 hun imod hver 12 eller 24 stk. Hand, men de Hermelin, som er fød samme Aar, er villig at gaae i Fælden, altsaa kaldes Aaret efter, Lemet Aaret Ræv og Uurkat Aar, da der virkelig falder en Deel, om de aldrig kommer for Øynene af vedkommende. Altsaa næst Guds Hielp vændtes in October Novbr. Decembr. 1771 disse slags, Siden søger de som ikke er fanget, bort op til Lands, dog kand det hælde, at en og Anden Hermelin bliver efter, som oftest er han, er nu denne paa det faste Land eller paa en af smaae Øerne, hvor hen den har svømmet Aaret før, bliver den paa sin Tiid meget geil, men som den ikke finder sin Liige: siiges at den skal Parre sig med den store Graae hun Muus Vong kaldet, som ellers er dens føde, ligesom den mindre Muus Næppe samt huus Muus, ja der skal være seet at de skal have leiet¹⁾ med hver andre, nemlig Wong-Muus og Hermelin uden at Han Hermelin ville bide hende,

¹⁾ d. e. leget.

deraf sluttet at hun skal iblandt sin Yngel faae nogle som ligner Hermelinen, paa Skinnet og bliver hvid, Men faaer ikke end saa lang Rump, ey heller bliver Rompen sort paa spidsen, dog har jeg seet de som har haft nogle sorte Haar paa Enden, dog ikke at ligne imod Ægte Hermelin, ligesom den i andre Ting meeget Vanslægtet og er Meeget Musagtig og frøgtagtig og Taaler ikke nær saa meget ondt, eller lever saa længe i Buur, eller Lænke, som den Ægte.

Jeg kand dog ikke andet troe end denne Relation Maae være ret, thi ligesaa vel som en Hund med en Ræv vil parre sig sammen, paa visse Tiider, naar de ikke kand faae deres Mage, ja der siiges at mange, af f. E. (?) finne hundene, skal være en Ræv blanding, dog har jeg alt det ikke seet, men hørt for vist, men jeg haver selv ejet en skønne Ræv hund, som om Vinteren beed Hand og Hun Ræv ihjel, baade friske og naar de hafde faaet Skade af Skud udi foed, eller anden stæd, men om for Aaret, ville hand ikke bide Hun Ræven, men alleene Giøede af hende til hun gik ind i sine huller, Men Han Ræven beed hand ihjel paa samme Tiid. Og at Hermelien Handen kand paa den Tiid hand vil parre sig være meget forlegen Troer jeg nok, thi saa liden hand er, er den meeget bisk, og er af et hidsig Temperement, i mange Tilfælde, Som for Exempel: naar hand ikke vil spiise Mad paa Fællen, kand bruges Rype Kiød, færsk Qveite, Muus, Rens Kiød, etc.: en anden Tid fanges den Med hvad man vil paa sætte ja naar hand indtet andet føde finder, Tør den tage paa Haren, samt paa den store Theur, da der er seettes, at Theuren har fløyet høyt op i Luften og der paa faldet liige need, hvormed Hermelinen har fulgt, denne som haver beedt fuglen i Hals eller Røkken saa fuglen har taget flugten men dog har hængt ved, og tillige faldet need, men som fuglene var Tøngst, har den faldet til Jorden med den lætte Hermelin, som sadt paa uden at faae Skade. Jeg har haft Han og hun Hermelin om høsten, udj et stor Canari Hekke Buur, for at de skulle være sammen, i Tanke at de parre sig, og udj samme buur giørt et huus til dem hver, men hand haver alle stæder forfulgt hende og bidt hende saa hun ikke torde komme ud af sit huus at spiise, saa længe hand var fremme, Ja undertiden, gik

hand ind i huuset til hende hvor hand meget ønkelig beed hende, saa hun maatte fare af et stæd til andet, endelig efter nogle dage fandtes hun død og at hand havde Ædt Hovedet af hende, det Mange her paa Stædet veed, og at den eene Hermelin Æder den anden op, naar de finder hver andre liggende i Fælden, det er en hver bekiendt som bruger og forstaaer at fange Hermelin; En anden gang havde jeg og 2de Hermelin i Tanke at see Yngel af dem, ieg gjorde Skiel af Træe midt i det store Hekke Buur og der midt paa et lidet Staaltraad Vindve, at Hand Hermelinen alleene skulle see hende, men naar alting blev stille om Natten, Arbeidede hand dette lidet Staaltraad Vindve i stykker med sin Mund (saa de fleeste Tænder var udbrudt af Munden) og slap ind til hende og havde bidet hende ihjel, alt saa slutter jeg ligesom hand en thid er uforsonlig er hand paa en anden Tiid Hidsig udj sin Kierlighed, dog overlades dette til andres høyere eftertanke.

Ellers naar man vil have Hermelin udj Lænke, kand den nogenledes Tæmmes, dog bæst Hunden og man faaer dem bæst, naar de tages paa Siøen, ved det de vil svemme fra et land til et andet, Men at Hun Hermelin kand faae Unger uden at en anden Hermelin eller Muus har været hos den som meldes udi Adresse Avisen No. 97. Ao. 1769.¹⁾ er umueligt. Angaaende de smaae slags Muus, som sees at gaae i Vandet og efter Sigende kand holde sig 4 a 5 timer neede i bonden af færskt Vandet, da synes det umueligt at de kand være saa længe under, men Maae inden $\frac{1}{4}$ Timer komme op for at faae luft, ligesom Otter og Sælhunde, men naar den er længe borte, maae den viide sig et Hull ind under Vandet i Jorden, som den forstikker sig (i) samt opgaaer og spiiser om den har fundet sig noget til føde, Thi som en Otter naar hand faaer fisk maae ikke alleene op og spiise det, men maae Spiise det paa land, Saa maae og en Muus, Ia Otteren Maa hver Dag op i Landet i sine Huler for at udhviile sig, samt at Sove heele Dagen, da den om Natten paa de Stæder baade farer, er ude efter Føde, men hvor ingen baade farer, under tiden Med Dagen. Sælhunden kand bædre spiise smaa Torsk Staaende paa Siøen med Fisken udj Munden, Men tager hand en

1) Se Bucks afskrift ndfr.

stor Qveite, som dog ikke ofte kand skee, trækker hand den til Land Og Æder det fædeste af Raven¹⁾ af en Side, dog ikke længere op i Land, end til hand kand faae fremfødderne op til Landet, og lader saa Ræsten ligge og kommer der ikke meere.

Sluttelig maae en Muus som er saa liden ikke kunne være længe under, ellers er det nok at denne slags Muus Elsker Vandet, som ellers synes imod dens Natur Men af dens Fødder, naar dem er udspiilet kand sees at den maae kunne svemme vel, Skinnet er og smuk at see til, det er ellers Skade, at man ikke kand faae disse da jeg udj 30 Aar kuns har seet 3de, der skal findes sorte, dem har jeg ikke seet.

P: C: Buck.

P: S: Naar fødderne er sammen krømpet, naar man faaer dem, er det bæst at svøbe Skindet udi et Papiir, og hænge foden need udj en over Kop Vand, hvor Skindet da ligger paa nogle Søm oven over Vandet, naar da foden er blød udspredees Tæerne som da hænges paa et Loft for at tørres da man bædre seer Fodens Skabelse.

Copie af Adresse Avisen No. 97. pag. 3. og 4. Ao. 1769. Avestad. Som en besynderlig Hændelse i Naturen kan man melde, at en Hermelin eller Lee Kat hun der afvigte Aar som Unge blev fanget i Skoven og i et buur er bleven opfødt med sød Melk fersk Fisk og Kiød, har den 26. Majj ynglet 4 Unger, alle uden Haar og rødagtig Farve, hvoraf de 3 der vare saa store som et Aar gammel barns lille finger kom levende frem, men den 4de døde. De 3 levende døde dog nogle Timer derefter, formodentlig af den imod Naturen usædvanlige Føde.

Da denne Hermelin Hun aldrig har haft nogen Mage, vil man overlade det til Natur-Kyndigheden at udgranske denne merkverdige Begivenhed.

752. 1771 19. Januar fra I. G. Moltke²⁾, Kbhvn. (VS.)

Høyærv. og Høystær. Herr Biskop. Den Ære med hvilken det har behaget det Kongelige Norske Videnskabers Selskab, at

1) Rav, o: den fedeste del af helleflynderen (kveiten), nemlig finnerne med tilhørende ben (oldn. *rafr*). I. Aasen.

2) Joachim Gottsche Moltke, greve til Bregentved (f. 1746, død 1818), paa den tid kammerherre og deputeret i søetatens generalkommissariat; senere geheimestatsminister. Han var en ivrig understøtter af videnskab og kunst.

værdige mig, i at udvælge mig til *Membrum honorarium* af samme, er saa smigrende som fornøvelig for mig. Jeg aflegger derfor herved min skyldigste Taksigelse og forsikkrer tillige, at det skal glæde mig meget, og være mig meget angelegen at fortiene Sælskabets Høiyagtelse ved at concurrere paa alle mulige Maader til Sælskabets berømmelige Hensigters Opfyldelse. Lykkelig vil jeg blive om Sælskabet dertil vil give mig nogen Leylighed, paa det jeg i Gierningen kand vise den beundring og Glæde med hvilken jeg alletider haver læst Sælskabets med saa megen Fliid og Lærdom, og til dets bestandige Roes udarbeidede Skrifter, og den Æmhed med hvilken jeg stedse haver ønsket dette Sælskabs vedvarende Floer og Berømmelse, omendskiøndt Jeg ey turde haabe denne mig beviiste uforventende Ære. De, Høystærede Herr Biskop, havde ey kundet give mig et større Beviis paa deres Ven-skab; hvis Erindring, i hvor lang Tiid det end er siden leg haver haft den Ære at see dem, stedse er mig kiær og angenem; end ved at forskaffe mig en saa behagelig Leylighed, for at igientage dem de stærkeste Forsikkringer af min særdeles store Høiyagtelse og mit bestandige Ven-skab.

Jeg takker ligeledes for Høystærede Herr Biskops velmeente Lykønskning til dette Aar, og haaber og ønsker at de maae leve dette og mange paafølgende Aar, i største Lyksalighed og Sundhed, til Videnskabernes Ære og deres Venners Fornøielse; forblivende med største Høiyagtelse, Høiyærv. etc. Herr Biskops etc.

Ioachim Gottsche Moltke.

753. 1771 29. Jan. fra P. C. Buck, Hammerfest. (VS. Ms. 98 Fol.)

Høiyædle etc. Herr Doctor Joh. Ernst Gunnerus etc. etc. Det vil falde D. H. Underlig fore, at jeg som en U-Studeert, vil sætte Pen paa Papiir, og beskrive end det mindste udj Norden, hvor saa Mange Viise findes, hvoriblandt jeg uden at flatere kand siige D. H. er vel den Lærdeste Norden har haft, som har lagt Sig efter saa mange Ypperlige Videnskaber, des Aarsage, Tør jeg Desmeere fyldestgiøre D. H.s Forlangende Ao. 1767 Om Jeg fandt noget udi Findmarken, Som syntes for mig fremmet, saa ville jeg sænde det eller og optegne det, Da det skulle blive Vel imodtaget; denne

Begier Andseer jeg som en Befaling, den jeg for længst burde opfyldt, Men mange Ting har hindret mig fra min Pligt, det alt at nævne ville blive latterligt, men dette maae jeg dog siige mine ringe Kræfter at føre Curieuse Ting and som de bør, at de kand sees uden for meget at Skumles over, er det Meeste, da det nu Maae heede om Mig, som det gamle Ordsprog lyder: Skræder! bliv ved din Syenaal og Traad, og Skoemager bliv ved din Læst, Ja du Kiøbmand ved at drive Handel — desuagtet fremsænder jeg i Haabet at Samme Gunstig Andsees en Beskrivelse over en af de in November 1770 i Land kommende ved Hammerfest Vand Sprude, Allerhelst siden jeg haver den i Huuset som kand tegne; jeg veed det vil falde nogle latterlig fore, hvor sandfærdigt det end er, dog meest de som mindst forstaaer, men for dem er det ikke skrevet, men alleeneste for de Forstandige og Veldømmende, Dernæst jeg med største og tilbørlig Høyagtelse lever etc. P. C. Buck.

Beskrivelse over Siøe-Fisken Vas-sprud eller Ancker-fisk, kaldet, funden i Findmarken in Novbr. 1770.

Denne Fisk er ey udi nogen Maade liig en Fiisk, da der paa ey findes Skæll, eller fisk etc: Som paa andre Siøe og Vand fisk, men dog holder den Sig i mængde i Siøen, iblandt Sild, heldst de Aar, da meegen smaae Sild kommer under Land; Landets Indbyggere kalder den Wasssprut, af det den udblæser Vand af Sig saasart den opdrages til eller i Baaden, og saaledes overspruder dem Som hannem fisker, om hand ikke veed at Vogte sig; af andre kaldes den Ancker Fisk, formedelst Rumpen ligner en Ancker Fliig, Men fra første Tiid af, jeg haver seet den, kaldte Jeg den Sille-Falken, baade for det hand følger og forjager smaae Sill, Men og for det Næb, som hand Dennem spiiser med i stæden for Mund som andre Fisk haver, ligner en Falk, denne Slags fisk findes ellers som Andre slags, deels Smaae, deels store, men den Mindste jeg haver seet, haver dog ikke været under $\frac{1}{2}$ Alen, Men findes sielden, og de største $1\frac{1}{2}$ Alen Lange med Snabel og alt, og Viid Rundt om paa det Viideste $8\frac{1}{2}$ Tomer, Som siden alt gaaer need efter Smallere hvilket hosfulgte Figur A. Over Parten og B. Neder parten udviiser; den som dette er tegnet efter, var udi alt 33ve Tommer lang, de 2de øverste Snabler A. var 8 Tomer, de 2de dernæst B. $8\frac{1}{2}$ Tomme, de 2de

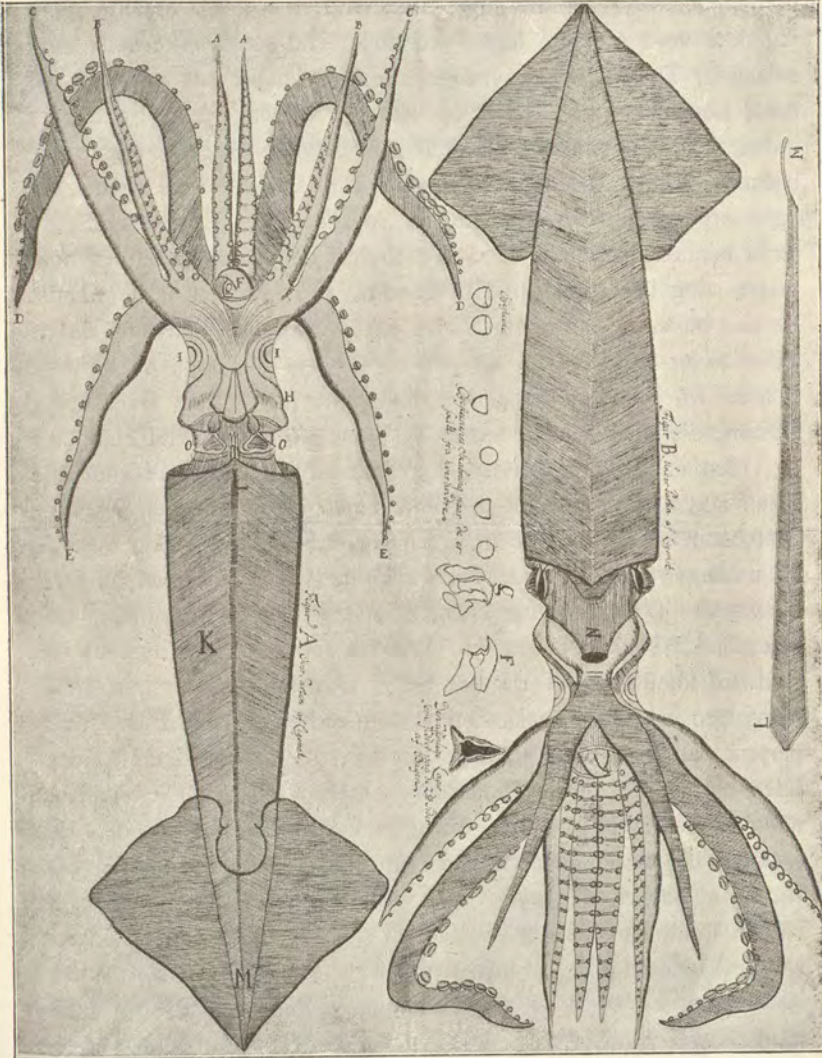

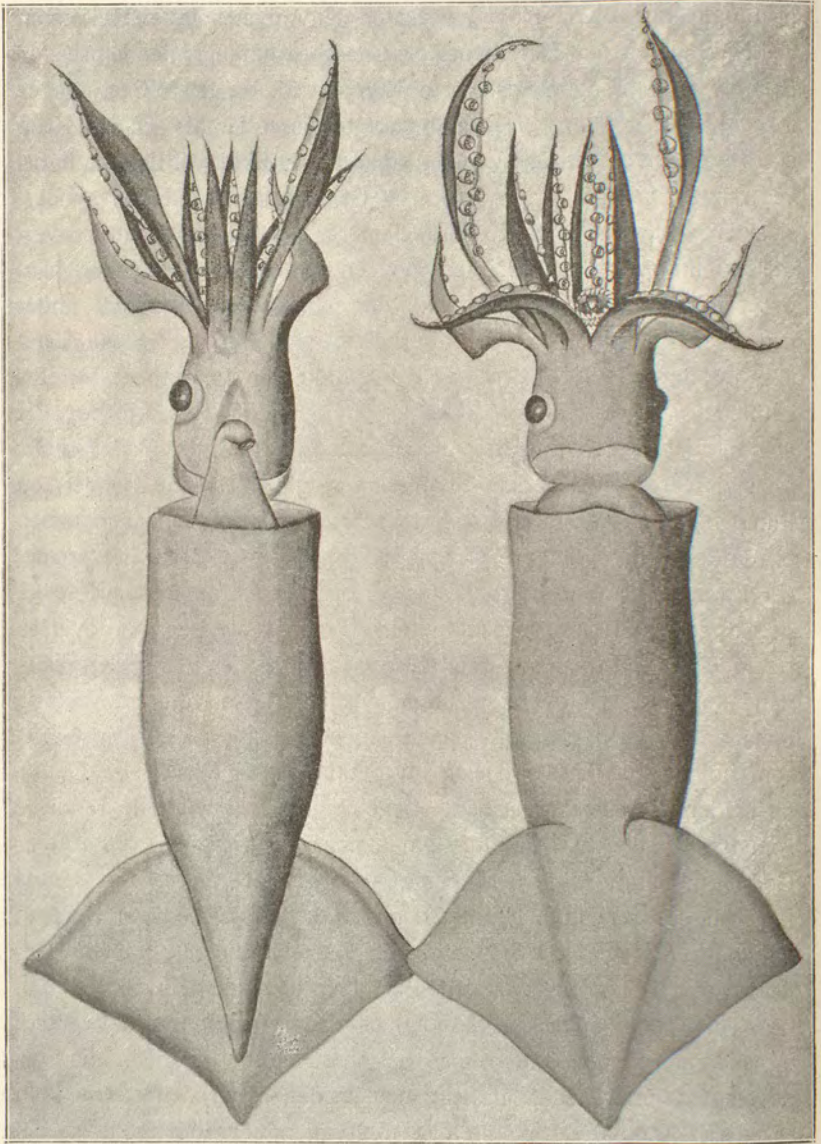
Fig. A. Overparten af Legemet.

Fig. B. Underparten af Legemet.

Bilag 1.

Liige for Øynene C. 9 Tomme, og de 2de under Øynene D. 15 Tommer, og er de Længste, Dem under Munden E. er de korteste af dem alle $7\frac{1}{2}$ Tomme lang; Snablerne er et Seigt Materie, Som jeg ikke veed at kand liigne ved andet end som Fleske svær som er færsk, Thi ikke er det meeget stærk, ey heller saa svagt at joe heele Legemet kand løftes op efter en af dem, disse Snabler er inden til gandske besadt af nogle runde tynde, og indvendig huule, ligesom Tænder hængende ved en subtil Seene, disse smaae, er og skarp ligesom en gandske fiin Sav, af disse Tænder er Snablerne beklæd indvendig med 2de Rader, Et Straae breed fra hver andre, dog ikke liige imod hverandre, ved Munden er de Mindst og saa blive de større og Større indtil Midt paa Snablen, da de siden bliver mindre, udi alt paa de længste 70, men de korteste Snabler 56 Tænder, det disse meest ligner er at man Overklipper en rund Penne Pose, og sætter det eene skarpe Side til Haanden, og i den anden gjør Tænder, dog lidet høgere den ene Kant end i den anden, Mund haver den ikke, men i den Stæd et Sort flint Næb, som af Horn, ikke meeget Uliig et Falke Næb, Som sees af F: undtagen Dennes Under Næb krummer op efter, oven for Over Næbet G. Da dens Over Næb, som vel lidet er krummere, dog gaaer ind i Under Næbet, H. Hovedet som er $2\frac{1}{2}$ Tome er næsten 4re kantet, Saa de 2de Siider Øynene I. sidder paa findes Mens den er færsk, ligesaa breed som endten Nakken Eller Underparten, paa hver Siide sidder et Stort Øye $3\frac{1}{2}$ Tome i en Rundeel, uden om meeget smuk glindsende som Sølv, hvorudi er ligesom i Andre Fiske Hoveder en Mængde Vand om Øyesteenene, Men Øyesteenet er ikke større, end som paa en Middel Torsk, ligesaa Runde at see til, dog ey over alt saa fast thi $\frac{3}{4}$ Part Som sidder i Øyet indtil Hovedet er fast, men den $\frac{1}{4}$ Part, som er klarere end det Andet, falder fra naar den bliver tørr, ligesom naar Skindet tages af en Ert og skilles fra, Naar den $\frac{3}{4}$ Part af Øyet som sidder indtil Hovedet bliver tørr, kand flaaes en Hinde af efter anden, ligesom paa andre Fiske Øyne, Men bliver langt klarere og næsten durchsichtig, saa det af Curiose kunde sættes til Steen udi en Ærme Knap, og ikke viides vel hvor af det var, Ia om det end var løs, kunde neppe nogen Giette, at det var et Øyesteen, da jeg

ikke veed nogen Fisk, som haver saadanne smukke Øyne; Dens Krop er som sees af K. et Rundt Skind alle Stæder tillukt, uden naar opkommes ved Hovedet saa er det Aaben som en Sæk, men ved Nakken er det fast, hvor ifra Gaaer et fiin og igiennemseende Been L. liige til det Spidseste af Rumpen M. og fleere Been findes ikke i denne Fisk og sees af hosfulgte Figur L: M: Denne Krop eller Sæk, bliver alt Smallere og smallere og Spids til Enden, hvorved Fliigen hænger, og er temmelig Sejg, derfor kand den synder-skiæres og Sættes paa Kroger, ellers er dette Legeme atter over-trækket ikke med Skiæll, men med en fiin Huud, Som Silke, men taaler ikke meeget at røre ved før den Gaaer i Stykker, under den eller igiennem denne Præsenteres, naar den ligger paa Land eller imod den vil Døe, nu Sølv nu Guld, nu ligesom et Vindlys i luften, og flyttes fra og til under Skindet, Saa det er fornøveligt at see, for Ræsten naar den ligger paa Land og har blæst Vandet fra sig, Røres sielden dens Snabler men alle de smaae Tænder, og Rumpfliigene paa Siderne som de er meeget huul og aaben neden til, da dens Hoved alleene er fast til Overdeelen af dette Skin, gaaer der kuns 1 Tarm need fra under og op igjen strax under Hovedet dog noget til Sides og viiser sig som N: derud af gaaer fordøyelsen og indenfor Tarmen ligger en Lever Proportioneret efter Kroppen, gandske rund tyk øverst og smal needen til, foruden den Need og opgaaende Tarm, ligesom paa Siden af Leveren ligger en Seene som holder fast Under deelen hvor udaf deres Fordøyelse Gaaer, og sidder fast længst needen i Legemet og er saa stærk at afrive som den bedste Sye Traad, Om denne Lever siiges dens Fitt er God for Svage Øyne eller Stær, uden for det, Eller om denne Lever ligger 3de fiine Hinder, den 1ste og jnderste ligger Leveren udj, naar den gaaer i Stykker vælter Leveren ud ligesom en Maa-delig tyk Øll Bærme, deruden om ligger den 2den Hinde, hvorpaa den Tarm som gaaer fra Munden og need til Siden, ved Legemet og op igjen til den anden siide opunder Halsen, ud med dens For-døyelse af dens Læbe, lige mit imellem den gaaer den streng som er stærk og holder Leveren fast til Ryggen, der uden om er den 3de blanke Hinde, alle som en Silde traad ellers sidder paa Neder-deelen af dens aabne Skind Liv, paa hver siide en tynd Slavs 1

Bilag 2.

finger lang, ligesom den skulle bemærke Ravn¹⁾ eller Melke, men som det er paa den tiid saa uanseelig kand ikke giøres Forskiel paa Ravn eller Mælke, Men Maae dog være en af deelene. Efter andseende, Synes det umueligt at denne kand fare med en saa aaben Krop, da Vandet ville fare indi dens aabne Liv, men efter at mange var i Stykker skaaret saaes først at op med Hovedet sad paa begge Sider af Underdeelen lidet inden Hovedet 2de Finne der som andsaaes ligesom Ører, derudj gik et Skur, O. hvor en liden 3 Kandtet Knude, paa Skindet, kunde sættes udj ligesom en Laas, denne maae endelig sammenlukkes naar den skal komme afstæd, Denne fisk tages undertiden paa Beite, naar der fiskes efter anden Fisk, men sielden faaes op, efter som den alleeneste med sine Snabler Kaster uden om Maden og kand slippe naar den vil, dog kand det hælde At en som er Meeget Graadig kand hænge paa alt til den kommer i Luften og skal tages ind i Baaden, da den slipper, Men er den behændig som fisker, kand vel nu og da faaes 2 a 3 om Aaret, men saa snart den kommer ind i Baaden blæser den Vandet fra sig som muelig Tarmen er opblæst af, og siiges at hand dette Vand tager i Sig, Naar den anden Gang vil tage paa Beiten, for at blive tung, meenende at det hand løber efter, er en stor Sild, som da nødvendig af hands Tyngde maae kvæles og følge til Bunds, Helle flynder er meeget begierlig efter den, Saa at derudj 1 Stor Helleflynder undertiden er funden 3 a 4 af disse som maae være en lækker føde, men hastig fordøyes, udi Torskens findes den og derfor er nogle i Norland hvor den visse Aar findes, blevne saa vittige at de sanker dem op naar de ved Siøe Brædden findes og salter dem, andre fanger den med Beite, eller Agne paa Krog om Høst Aften (1.) at den kand sankes ved Siøe Bredden, skeer paa denne Maade, in November og December naar Sommer Fiskens udfarer af Fiorene, endten for at imodtage nyekommen Fisk, som nogle Meener eller og for at fare ud paa andre Grunner til neste Aar; Saa følger denne med, tilligemed Sillen, som udfarer eller jages, bliver nu nogle igien og feiler Føde, findes der vel faae og smaae Sill, men saa faae at de gaaer ved Siøebredden og leeder, løber nu denne smaae Sill op imellem Steenene, kand

¹⁾ Rogn.

den slippe hastig ud igien, men denne Fisk som skyder sig ligesaa ofte Baglængs i siøen frem som lige frem, kand da snart komme til Landet, og har ingen Kræfter at komme ud med, det skeer gierne udj Maaneskin, falder nu Siøen i det samme, da her i Findmarken er hver 6te Time Udfald, og hver 6te Time Flod, saa ligger disse døde, paa den Maade opkom i Aar vel 100de stykker en Natt men der fandtes næppe 5 gode deriblandt, da Fuglene Ravner Krager og Skader, er meeget begierlig efter Dem og først spiiser Øynene, dernest deres Snabel, men sielden Legemet, uden Nøden gaaer Meeget paa Dem, derfor maae nøye oppasses hvis man til Fornøyelse vil have en af samme. (2det) Skal udi Norland fiskes af disse paa denne Maade, de som Dem vil have udfarer om Aftenen og fisker som efter anden Fisk, dog med stor Beite nemlig skiærer det tynde af Bugen paa en Torsk, dog Sej er bædre. Beiten er 2 a 3 Fingre Breed $\frac{1}{4}$ al: lang, da den er blankere og ligner Sillen, om denne slaer Fisken sin Snabel, saa trækkes ikke meeget hastig men naar den kommer op imod Baaden til 1 a 2 Favne, har Dem en stang med Krog, som de krøger Fisken med, og ikke prøver at trække den Viider, paa denne Maade faaes mange Thi naar en opfiskes kommer mange efter og saa kand visse Folk faae mange af dem, den Mand som viiser sig flittig for at fiske Dem, kand Dagen efter Skiere dem i Stykker og sætte dem paa Krogen, da faaer hand 6 à 8 Torsk, naar de andre som sidder Siide Viis hos og om ham faaer kuns een, derfor Saltes dem og bruges at fiske med. Om Fiskeriet end er Meeget slæt, faaes dog Daglig Bordhold; paa Sørøe her i Sognet Sandøe Botten kaldet, kom 2 a 3 Gange endeel paa Land og da de blev underviist at de skulle sanke dem for at giøre Forsøg at fiske med dem, befandt dem at Fisken var Meeget begierlig, derved har nogle Mænd faaet 3 andre 600 Torsk at hænge op, og Uagtet disse før er seet haver de ikke brugt dem, derfor har de ikke paa de første 20 Aar haft saa meegen Fisk denne Tiid, nemlig før Juelen, Uagtet at Fiskeriet i Aar er Meeget slæt, og den Fisk som faaes i Aar er kuns smaae som den Norske eller Danske Torsk, Ia nogle af Indbyggerne er saa fuld af gammel indbilt Snak, at de Meener Fisken vænnes Uvane, naar man bruger saadant,

eller anden Mad til dem, ligeledes siiges om der bruges Sill, at dermed Vænnens Fisker Uvane — da de ikke Mærker dette alleene Viiser, at der er fisk paa Bonden, men Fisker haver saa overflødig af andet til Føde, at den ikke bider paa uden den faaer det, som den Meest Attraaer, Men de vil at Fisker skal biide paa den Beite eller Agn som de giver den, og dertil skal den Vennes, Ligesom det Qvæg, man haver inden lukte Dørre, deris Meening beholder de fleeste, og kand ingen faae dem af Prændtet, de fører til Beviis, hvor ingen Sill har været og ingen fisk er faaet om Høsten med Sill, kand i Fasten faaes fisk, men de begriber ikke den fisk som da fornemmes, endten er det fisk som har staaet og Leeget og er nu Mager og Graadig, eller er det fremmen Fisk, er den Sulten af den haver Reist, etc. etc. Vider om denne vil jeg ikke mælde for at mine Læsere ikke skal kiedes, Skulle ellers Deres Høyærværdighed eller Præces og de andre Høye Herrer Som er Med-Lemmer udj det Kongelige Norske Viidenskabers Sælskab ikke andsee dette med Foragt, skal jeg med Tiden give Oplysning om andre Ting, udi Findmarken, jeg haver langt i fra den Færdighed at kan give Oplysning om smaae Ting, mindre om Vigtige, Altsaa har jeg aldrig om jeg veed noget ville Sæt det paa Papiir, men nu Da jeg erindrer mig mit giorte Løfte, bør jeg samme holde.

P. S. Efter nøyere eftersyn, ved Mange Fiskes opskiering er siden befunden, at ingen Ting inde i Wasspruden kand imodtage saa meeget Vand, som den blæser fra Sig, men det Vand maae virkelig ligge i dette tomme Legeme, og udblæses af Læben Saa snart den kommer til Land, eller før om den vil, da den væl, naar den er i Siøen, kand jndtage Vand, naar den vil, altsaa være lige Rund og Andseelig, men naar den kommer paa Land, og ikke kand faae Vand i sig, maae ufeilbarlig, disse 2de smaae Laaser Aabnes, og Kroppen bliver saa uandseelig, men naar Vand er i denne Sæk eller Legeme, kand disse Lukkelse bædre holde Sammen, og det eene med det Andet giøre Legemet tæt, saa den kand have sin Fart uden Hinder hvilket ikke Synes naar den ligger død, da den er Meeget Uandseelig, Hvor denne Aabning er under Hovedet.

P: C: Buck.

754. 1771 2. Febr. fra I. G. Coldevin¹⁾, Over Hochstad, Frosten. (StA.)

Høyædle etc. Hr. Biskop. Indlagt giver jeg mig den Frihed at tilstille Regning for erholdte Bøger, undtagen den sist erholdte af Pallas²⁾ skrifter, om D. H. ville lade betale regningens indhold til min broder hr. Capitaine Lieutenant Coldevin som nu er i Tronhjem og har Commission for mig samme Summa at udtelle, da han giver interims Beviis til jeg end kommer til Tronhjem da Regningen skal vorde qvitteret.

Med største høyagtelse har jeg den ære at forblive Deres etc.

I. G. Coldevin.

755. 1771 5. Febr. fra F. Moltke³⁾, Orlog-Skibet Grønland, fortøyet paa Tagus Floden. (VS.)

Jeg har jmodtaget d. H.s Skrivelse af 15. Dec. a. p. hvoraf jeg erfarer at det har behaget det Norske Videnskabers Selskab at udvælge mig til Membrum Honorarium af Deres Selskab. Jeg beder dem at aflegge min Ærbødige Taksigelse til samtlige Lemmer, og skal det være mig kiert om jeg paa mine Reyser eller forefaldende Leylighed kand tiene Selskabet med noget, der ihenseende til Naturhistorien kunde være til Fornøyelse. Jeg har den Ære at forblive med megen Høyagtelse D. H.s etc. F. Moltke.

P. S. Deres Syster Søn Lieutnant Brohjer Lever vel og er j Port-Mahon.

756. 1771 8. Febr. fra C. Hammer, Melboestad [i Gran] ved Christiania. (StA.)

Høyædle etc. Hr. Biskop! Bogtrycker Schwach⁴⁾ udi Christiania vil som forlægger trykke en af mig forfattet Husholdnings Kalender⁵⁾ med Kobberplader, derfor maa Jeg underdanigst bede, at D. H. vilde viise mig den Høygunstige Bevaagenhed at lade disse

1) Se nr. 204, 652 o. fl. ovfr.

2) Se nr. 712 ovfr.

3) Adam Gottlob Ferdinand Moltke, greve, f. 1748, død 1820, paa den tid kommandørkaptein og kammerherre, senere viceadmiral, broder af dem, til hvem nr. 750 og 752 er skrevne.

4) Se nr. 345 ovfr.

5) Smlgn. Ove Dahl: Christopher Hammer. Norsk Havetidende 1896 p. 180 flg.

indlagde 16 Subscriptions Planer blive omsænte til det velærværdige Præsteskab udi Thrunhiems Stift. I underdanigst forhaabning om D. H.s gunstige Bevaagenhed har Jeg den ære at skrive mig etc. Deres etc.

C. Hammer.

757. 1771 21. Febr. fra I. E. I. Walch¹⁾, Jena.²⁾ (VS.)

Hochwürdiger Herr, Hochtheurester Herr Bischoff, Vornehmer Gönner. Ich habe das Glück gehabt, Ew. Hochwürden unter meine ehemalige schätzbare Gönner und Freunde alhier zehlen zu können. Das Andenken der damaligen Zeiten und des mir so angenehmen Umgangs, den ich mit Ew. Hochwürden genossen, ist mir noch bis diese Stunde höchst lebhaft und vergnügend. Ich kenne Ew. Hochwürden edles u. redliches Herz, und eben daher hoffe ich zuversichtlich, Ew. Hochwürden werden meiner gewis nicht ganz vergessen haben, und es mir nicht übel aufnehmen, wenn ich durch diese Zeilen mein geringes Andenken bey Hochdenenselben zu erhalten und ein ganz kleines Zeugnis meiner immerwährenden und aufrichtigsten Verehrung Ew. Hochwürden vorzulegen suche.

Ew. Hochwürden erwerben sich um die Naturgeschichte sehr grose Verdienste, und ich bin ein desto gröserer Verehrer derselben, da ich an dieser Wissenschaft mein einziges Vergnügen finde, und das wenige, was ich darinnen gelernet, zum Nutzen und besten der Academie und der hier studierenden Jugend anzuwenden suche. Ich lese daher *collegia historiae naturalis* und zwar mit einem ansehnlichem applausu, wie ich denn unter meinen *auditoribus doctores* u. *professores* zehle. Dieser unverhoffte Beyfal einer Wissenschaft, die alhier sonst verachtet wurde, hat mich ermuntert, auf die Erweiterung meines Cabinets bedacht zu seyn, damit ich meinen *auditoribus* die Körper in *natura* zeigen möge. Meine Samlungen sind dahero 1. Erden, 2. Steine, 3. Versteinerungen, 4. *salia*, 5. *succina*, 6. *metalla et semimetalla*, und vom Thier Reich: 1. Insecten u. Papillons, 2. Conchylien, 3. Corallen und alle Arten von

1) Johan Ernst Immanuel Walch, f. 1725 i Jena, d. sammesteds 1778 som prof. i veltalenhed og digtekunst. Bekjendt som mineralog.

2) Besvaret d. 15. Jul. 1771 (G.s paategning). Konzept hertil i G.s konceptbog.

Zoophyten, 4. Vögel, 5. vierfüßige Thiere, 6. Fi(s)che, 7. Amphibien, kurz alles, was einen Anspruch an dem Mineral- u. Thier Reiche machen kan.

Darf ich Hochdenenselben wohl, mein Hochtheurester Herr Bischoff, hier [ein kleines Anliegen offenbahren? Wie unendlich würden Sie mich, und meine lieben jetzigen sowohl als künftigen Zuhörer, die gröstentheils hofnungsvolle Jünglinge sind, wie unendlich würden Sie uns alle verbinden, wenn Sie die grose unverdiente Gewogenheit haben und uns, zu bereicherung unsrer Natur Kenntnis und zu mehrerer Aufnahme derselben, von dero landes- u. See-Producten nur das, was Sie daselbst in Überflus haben, hochgeneigt senden wollten. Ich verlange nicht Dinge, die in dero landen selbst Seltenheiten sind, und wodurch Sie dero schönes Cabinet berauben sollten. Nein, sondern was dort in dero Gegenden oft zu haben, bey uns aber nicht zu bekommen und entweder zum Thier- oder Mineral Reich gehöret, es sey was es wolle, kurz wenn ich's nur zum besten unsrer Academie, das ist zum Nutzen meiner Zuhörer anwenden kan.

Wüsste ich womit ich Ew. Hochwürden vorzüglich einen Gefallen erweisen könnte, so würde ich solches sogleich mit den grösten Freuden übersenden. Ich mus dahero erst dero Ordre erwarten. Unsern redlichen Herrn Prof. Hennings¹⁾ habe ich darüber consulirt, und der meynte, ich sollte Ew. Hochwürden nur vorjetzt Steine und Versteinerungen schicken. Ich nehme mir dahero die Freyheit, jetzt einen kleinen Anfang zu machen, und bitte das überschickte hochgeneigt aufzunehmen. Was in dem von Hrn. prof. Hennings zu übersendendem Kistchen von mir ist, ist nicht allein numerirt, sondern auch mit W. gezeichnet.

Erhalten mir Ew. Hochwürden auf beständig dero hochschatzbare Gewogenheit. Ich bin mit der grösten u. aufrichtigsten Verehrung Ew. Hochwürden ganz gehorsamster Diener I. E. I. Walch.

Können Ew. Hochwürden auch etwas von nordischen Sämereyen beylegen, so werden sich die selben um unsern hortum botanicum, der jetzt sehr ansehnlich wird, ein ruhmvolles Verdienst stiften.

1) Konzept til brev til denne af 15. juli d. a. findes i G.s konceptbog.

758. 1771 19. Marts fra J. G. Darjes¹⁾, Frankfurt a. d. Oder.²⁾ (VS.)

Hochwürdiger Hochgeschätzter Hr. Doctor und Bischoff, sehr werthgeschätzter Freund. Da die hiesige gelehrte gesellschaft, die von Seiner Koenigl. Majest. meinem Præsidio ist anvertrauet worden, Euer Hochwürden einstimmig zu Ihrem beysitzer erwehlet, so hat Sie mir zugleich das vergnügen gemacht durch die uebermachung des Diploms und der Gesetze Euer Hochwürden zu bitten, unsere alte Freundschaft wiederum lebendig zu machen. Ich will hiebey diese Gesellschaft Dero freundschaftlichen Fürsorge bestens empfehlen.

Wie gefällt Euer Hochwürden der gegenwärtige Auftritt in der gelehrten Welt? Mir scheint es, als wenn die waerheit dabey wenig gewinnen, vielmehr vieles verlohren werde. Der systematische Vortrag soll mit Gewalt getödtet, und alles populariter behandelt werden. Doch die waerheit wird sich rächen und dennoch siegen.

Der Himmel hat mich von Jena weggenommen und hieher gesetzt. Mir gefil es gottlob wohl. Ich bin noch beständig vergnügt, und lese auch noch hier meine collegia mit der Munterkeit, mit welcher ich solche in Jena gelesen. Die hiesige Academie hat viel gutes. Es ist zwar die Anzahl der hier studierenden nicht grosz. Doch hat Sie bey meinem Hierseyn durch alle halb Jahre merklich zugenommen. Die Ausländer wollen nicht recht trauen, es ist aber warlich Ihr Misztrauen ungegründet. Ich glaube es nicht, das es einem mit Grunde wird gereüen können, wenn er die hiesige Academie besucht.

Meine müssige Stunden, deren Anzahl zwar sehr geringe, beschäftigen sich jetzo mit der Untersuchung der Seele. Ich habe es unserm Monarchen versprochen mir alle mögliche Mühe zu geben, die Natur der Seele zu ergründen. Ein verwegenes versprechen! wenn ich glaube Sie bald zu entdekken, so ist die Seele wiederum

1) Joachim Georges Daries eller Darjes, bekjendt tysk filosof og retslærd, f. i Güstrow (Mecklenburg) 1714, d. i Frankfurt a. d. Oder 1791; 1744 prof. i filosofi og retsvidenskab i Jena, 1763 i Frankfurt a. d. Oder. Et af hans hovedverker er: Institutiones juris prudentiae univerversalis, Jena 1740—66 og Discours über Natur- und Volksrecht, Jena 1762. Gunnerus var hans discipel, smlgn. aarskr. 1891 p. 4 flg. og nr. 509 ovfr.

2) Besvaret d. 15. juli 1771 (G.s paaskrift). Konzeptet hertil i G.s konceptbog.

weg. Ich befürchte Sie werde zuletzt in Electricisches Feuer werden. Doch hie von zu seiner zeit mehr.

Jetzo habe ich noch die Ehre mich zur fortdauernden wohlge- wogenheit und Freundschaft zu empfehlen, der ich in vollkommenster Gegenfreundschaft und Hochachtung jeder zeit seyn werde Euer Hochwürden Ergebenster Freund und Diener J. G. Darjes.

759. 1771 6. April fra G. C. Beireis¹⁾, Helmstädt. (VS.)

Hochwürdigster Herr Höchstgeehrtester Herr Bischhoff. Euer Hochwürden, meinen theuresten und verehrungswürdigsten Lehrer meine aufrichtigste Ehrfurcht zu bezeugen, ergreife diese Gelegen- heit, da eben der Herr Hauptman Lichtenstein²⁾, der Sohn des hiesigen ersten Bürgermeisters und Hofraths nach Drontheim reiset. Euer Hochwürden werden sich vielleicht noch eines von Dero Schülern erinnern, der einige Zeit zugleich mit Ihnen in dem Schirne- rischen Hause auf einer Etage gewonet, und sowol zu der Zeit, als auch nachher Ihr fleissigster Zuhörer gewesen ist, und der nicht eher Ihren Hörsal, als die Jenaische Akademie verlassen hat. Viel- leicht erinnere sich Euer Hochwürden meiner noch eher, wenn ich sage, dass ich in der Stunde meiner Abreise, eben an Ihre Auf- wärterin das noch rückständige honorarium bezalen wolte, als Sie in das Haus treten. Da ich Euer Hochwürden philosophischen Vorlesungen die Deutlichkeit meiner Kenntnisse zu verdanken habe, welches ich mit innig gerürtem Herzen meinen Zuhörern oft dankbar bekannt mache; so habe ich es für meine Pflicht gehalten Euer Hochwürden durch die Bekanntmachung meiner bisherigen glück- lichen Schicksale, eine Wirkung Ihres philosophischen Vortrages anzuzeigen. Von Iena gieng ich auf Reisen, und nachdem ich im Jare 1756 wieder zurück nach Deutschland kam, wurde in mir

1) Gottfried Christopher Beireis, lærd polyhistor, f. 1730 i Mühlhausen, d. 1809 i Helmstädt. Studerede fra 1750 retsvidenskab, matematik og natur- videnskab i Jena, foretog saa udenlandsreiser og studerede derefter fra 1756 medicin og kirurgi i Helmstädt. 1759 blev han professor i fysik, 1762 i medicin og 1768 i kirurgi. Bekjendt især som læge og akademisk lærer samt for sine rige samlinger.

2) Kaptein Lichtenstein var kompagnichef ved en bataljon af Delmen- hortske regiment, som laa i garnison i Trondhjem 1767—73.

das Verlangen wieder rege ein akademischer Lehrer zu werden. Nachdem ich durch meine chemischen Arbeiten mir mehr erworben hatte, als ich nötig hatte, und also es an jedem Orte abwarten konnte, bis sich eine Gelegenheit dazu fände; so wälte ich Helmstädt, wegen seiner ausserordentlich schönen Lage, und wegen des damals hier noch lebenden berühmten Heisters¹⁾ zu meinem Aufenthalte. Durch meine chemischen und physikalischen Kenntnisse wurde ich bald mit dem Hofe näher bekannt. Es wurde mir also im Jar 1759 die erledigte Stelle der Profession der Naturlehre angetragen mit 300 rl. Gehalt, die ich auch annam. Da Gott die Ausübung der Arzneiwissenschaft und meine chirurgischen Operationen ausserordentlich segnete; so erhielt ich am 8ten Februar 1762 einen Ruf als Leibarzt des Herzogs von Meklenburg Schwerin, welchen ich ablehnte, weil mir der Durchl. herzog 150 rl. Gehalt zulegte und mir eine ordentliche Profession in der Arzneiwissenschaft, und zwar eine neue sonst noch nie gewesene 4te Stelle gab. Vom 21sten April erhielt ich abermals einen ganz ungemessenen Ruf nach Schwerin, welchen ich aber auf Anrathen meines Landesherren und aus Dankbarkeit gegen so unzählige Gnadenbeweise abermals ablehnte. Im Jar 67 wurde ich ob ich gleich nur 3ter Lehrer der Arzneiwissenschaften war und noch den Professor Adolphi vor mir hatte, aus eigner bewegung vom Herzoge zum Hofrat mit 200 rl. jährlich Vermehrung meines Gehaltes mit Vorbeigehung des ältern Professors Adolph²⁾ ernannt. Im Jar 68 als Adolph von hier weg nach Altorf gieng erhielt ich, desselben chirurgische Profession mit abermalige Zulage von 200 rl. so dass ich jetzt 6 Professionen, neml. die Prof. Medicinæ theoreticæ, Materiae medicæ, Chemicæ, Chirurgiæ, Physicæ et Historiæ naturalis und auser denen 800 rl. ex dote noch 100 rl. besonders von dem Durchl. herzoge

1) Laurentius Heister, f. 1683 i Frankfurt am Main, d. 1758, hofraad og livlæge samt offentlig lærer i praktisk medicin, kirurgi og botanik i Helmstädt. Studerede i Leiden og Amsterdam. 1710 prof. i botanik og astronomi i Altorf, 1719—30 prof. i botanik og anatomi i Helmstädt, derpaa i botanik og 1740 prof. i praktisk medicin. Meget produktiv som lægevidenskabelig forfatter.

2) Johan Traugott Adolph, dr. med. og overordentlig prof. i lægevidenskab i Helmstädt, f. 1728, d. 1771.

erhalte. Alle diese Professionen verseehe ich mit . . . tem Fleisse. Ich lese nun schon seit 9 Jaren täglich 8 bis 10 Stunden mit dem grössten Beifalle, und hatte in meinem vorigen medicinischen Decanate das Vergnügen 5 von meinen Schülern zu Doctoren zu machen. Die leztere 4 vorunter auch der Bruder des Ueberbringers dieses Briefes des Herrn Hauptman Lichtensteins war, machte ich mit den grössten Solenniteten, die hier selten vorzufallen pflegen. Da ich vom 20 August 1766 einen Ruf nach Göttingen mit 1000 rl. Gehalt und dem Hofrats Character ausgeschlagen habe, so bin ich nunmehr auch Willens hier mein Leben zu beschliessen.

Um meinen Lesestellen gehörig vorstehn zu können habe ich mir die vollständigsten Sammlungen von physikalischen, mathematischen und chirurgischen Instrumenten angeschaffet, auch eine beträchtliche und ziemlich vollständige Sammlung griechischer und römischer goldenen silbern und Kupfernen Münzen, weil ich oft über die schönen Künste der Alten Vorlesungen halte. Zu meinen Vorlesungen über die Naturgeschichte habe ich eine ansehnliche Sammlung von Naturalien aus allen 3 Reichen, und würden Euer Hochwürden mich Ihnen unendlich verbinden, wenn Sie mir von denen Norwegischen Naturalien besonders von Erzen einige gute Arten zu übersenden geruhen wolten. Ich bin dagegen bereit alle unsere Harz Erze, ferner alle Erze aus Sachsen, sobald ich von Euer Hochwürden dazu Befel erhalte, gehorsamst zu übersenden. Wie ich mir denn überhaupt das grösste Vergnügen daraus machen werde, wenn Euer Hochwürden mich Ihrer geneigten Befele, etwas in diesen Gegenden auszurichten, würdigen wollen.

Dankbarkeit, Liebe, Hochachtung und Verehrung, wie sie noch nie ein Schüler gegen seinen Lehrer, dem er die Aufklärung seiner Sele schuldig ist, stärker empfunden haben kan, sind es die mein Herz bei einer jeden Erinnerung an Euer Hochwürden durchdringen und ewig erfüllen werden. Denn ich kan nie aufhören mit der grössten Verherung zu seyn Euer Hochw. ganz gehorsamster Diener

G. C. Beireis.

760. 1771 20. Mai fra J. L. Bull, Christiansund.¹⁾ (StA.)

Det skeer ikke uden med ømmeste følelse, at jeg nødes til underdanigst at indberette D. H. H. min bæste Vens, Broders og Naboe-Præsts Hr. Hagerup Kempes²⁾ dødelig frafald, som skeede den 12. hujus efter 12 dages sengeliggende og al muelig fliid anvendt til helbreds opretning, som dog blev forgjæves. At Præstestanden mistede i ham en roesværdig ordens Broder, kand jeg ikke understaae mig at sige Hr. Biskopen, som selv har længe siden kendt og gunstigst æred hans gode fortjenester; men jeg savner i ham en kær Ven, hvis omgang, skriftlig og mundtlig, jeg ofte hyggede mig med. Forlad mig, at det ikke allerede forrige Postdag blev rapportered; thi hans dødsdag blev jeg fra holdt Kirketjeneste paa Qværnæss kalded did, hvor han døde hos min Sal: Fætters hr. Lüstners Enke, og kom ey saa betids hjem før Postens avgang.

I hans sygdoms tiid fordrede han mig og til sig, da jeg forblev hos ham i nogle Dage. saasom han var viss paa sin død, uagted jeg gjerne vilde gjøre mig noget haab derimod, overleverede han mig sine men endnu adspredde og ufuldførte samlinger til forehavende Nordmørs beskrivelse, saavel som det lidet, jeg selv dertil havde meddeeled ham, og hvorom jeg en anden gang maae tage mig den frihed at høre D. H.s befaling. Han anbefalede mig og efter hans død ved tiid og leylighed at eftersee hans Regnskab for Fredø- og Øre-Skole-Cassa. — — — — —

J. Lemvig Bull.

761. 1771 23. Juni fra H. Hammer³⁾, Gran. (StA.)

Høyædle etc. Hr. Biskop! Herved aflægges min allerydmygste Taksigelse for D. H.s Høygunstige Svar af 24de Septembris 1768¹⁾ paa min Skrivelse angaaende Joh: Francisci Buddes⁴⁾ Dissert: de Testamento Caroli Ildi, hvilken ieg ogsaa en kort tiid derefter bestilte og bekom i hans Selectis jur: natur: et gentium, ieg takker

1) Smlgn. G.s svarbrev, nr. 92 ovfr.

2) Se nr. 85—91 og flere breve i det foreg.

3) Hannibal Hammer, se nr. 221 ovfr.

4) Johan Franz Buddes, teolog og filosof, f. 1667, 1693—1705 prof. i Halle, 1705 i Jena, døde 1729 i Gotha.

og allerydmygst for D. H.s Gunst i at lade i Deres Stift circulere min ælste Søns Studenten Andreæ Olai Hammers¹⁾ Subscriptions Planer til hans Oversættelse af Hr. Lafonds Experimentale Physique, som D. H.s Amanuensis har indberettet min Svoger Hr. Cancellie Raad og General-Conducteur Christopher Hammer.²⁾ Bemelte min Søn er vel i sistafvigte Martii Maaned efter den Almægtige Skabers uransagelige Viisdoms Beslutning henkaldet fra denne Verden, førend hans Oversættelse med hans Tillæg og Anmærkninger blev trykt, hvilken hans Henkaldelse saa meget desto meere smerter mig, som den skeede i hans blomstrende Ungdoms Aar, og han desuden havde gjort saa anseelig en Fremgang i de vigtigste Videnskaber, at ieg kunne have gjort mig det visse Haab, at han kunne have blevet sit Fædrene-Land til Nytte, sig selv til Velfærds Befordring og mig til Glæde i min Alderdom; men, endskiøndt han ved Døden er afgangen, skal dog den første Tome af bemelte hans Skrift med Guds Hielp blive udgivet i Trykken næstkommende Høst og siden den anden Tome, saasart mueligt kan blive, af min anden yngre Søn Bartholomæus Hammer, som har saavelsom hans Salig Broder fra Barndommen af havt en besynderlig Lyst til de Boglige Kunster, og har udviist saadan Lyst i Gierningen idet de har stræbt at anvænde Tiiden til at erhverve sig en grundig Indsigt i Videnskaberne. Denne min yngre Søn har taget sin Examen Philosophicum 1762. Han ønsker at kunne blive optagen som Medlem i det nu viidt berømte Kongelige Norske Videnskabers Selskab, og til den Ende har han bedet mig at ansøge D. H. som Selskabets Høye Vice-Præses og Directeur om denne Grace, at D. H. vil andtage ham blandt Deres Clienters Tal, saa og forunde ham Plads paa dette Norske Helicon iblandt de mange Høye, Anseelige og Lærde Videnskabernes Kiendere, Elskere og Dyrkere, som samme er prydet med, da ieg er forsikret om, at han skal anvende alle Kræfter til at bidrage alt, hvad han kan formaae til Selskabets Øyemaal. Det skal inderligen glæde mig,

1) Andreas Olaus Hammer, f. 1742, student fra Kristiania 1759, studerede matematik og fysik. Døde 1771. Aaret efter hans død udkom hans: Forsøgende Naturlære af Lafond, oversat af Fransk. 1. Tome. Kjøbenh. 1772.

2) Se nr. 756 ovfr.

om benævnte min igienlevende eeneste Søn kan nyde denne store Ære og Fordel, og, dersom D. H. vil udviise min Søn den Gunst, da skal Kiøbmanden Andreas Casparus Hammer paa mine Vegne efter Sælskabets Fundatzes 8de Artikel betale til Sælskabets Bibliothek 10 Rdr., som er ham remitteret. Endelig skal det være mig en besynderlig Fornøjelse, at ieg selv maae nyde den Ære altid at være med den allerstørste og fuldkomneste Høyagtelse etc. etc. Deres underdanigste tiener
H. Hammer.¹⁾

762. 1771 29. Juni fra H. Chr. Sommerschild, Skage,
Overhalden.²⁾ (StA.)

Høyædle etc. Hr. Biskop. I anledning af mit gjorde løfte til D. H. ved seniste Deres bæring her i Overhalden, overleveres i underdanighed herhos 2de Spyd og en Strids-øxe, som Stædets gamle forfædre haver nedgravet, og som udi 2de Høyer beliggende udi Høelands Annex Sogn ere ganske nyelig opgravne. Jeg skal ved første faldende Leilighed undersøge paa andre stæder her i Præstegieldet, om kunde opdages mere af de gamles saa nøye forvarende nødvendigheder, og samme give mig den fornøjelse at overlevere.

Da er bekjændt, at D. H. er en elsker af Mekaniske udfindelser til economiske indretninger, saa drister mig herved at overlevere en nyelig udfunden Tærsk Machine, saaledes som ieg den for mig selv haver indretted, og vil finde min reining derved udi economien da en Karl og Hæst udrætter ligesaa meget som 4re Karle ved den almindelige og her i Landet brugende Tærsk maade. Af alle (de mig bekjendte) hidindtil udfundne Tærsk Macher, bliver vel denne en af de tilstrækkeligste i henseende til dens varighed saavel som liden bekostning at i stand sætte, foruden

¹⁾ I bispearkivets kopibog nr. 4 (StA.) findes følgende svarskrivelse, dateret 11. Julii 1771, fra Gunnerus til Hannibal Hammer i Agershus Stift:

Da det Kgl. Nordske Videnskabers Selskab for 1 aars tid siden har gjort den Beslutning, ikke at antage nogen til Medlem, uden at samme først indgiver en afhandling til Prøve, saa vil det blive fornødent, at Deres Søn til Selskabet indsender en Afhandling, da det derefter skal være mig en Fornøjelse at kunne fyldestgjøre baade Deres og hans Begjering, at han til Medlem bliver udvalgt. Iøvrigt skal det være mig kiært, om ieg i nogen anden maade kunde være til Tjeneste.

²⁾ G.s svarbrev er nr. 53 ovfr.

at Kornet ej bliver underkasted Hæstens urenlighed og frøgt for at blive beskadiget under Tærskningen, som ved en deel Machiner befindes at være skeed. Machinen er indrættet paa den ene Side i Laaven, og et Staal (Kornlade) paa hver Side, hvoraf man efter behag tager Korn-Knipperne og lægger paa den dertil indrættede skraae Bænk, hvor Kornet bliver af tærsked formedelst driv-Iuulets omdreining ved Hæsten og Bielkernes bevægelse. Iuulet hvor Hæsten sættes fore, drives til den Vænstre side heller saa almindelig kaldes, imod Soelen, da man binder for Hæstens Øyne, hæfter Bitsalet fast til den forreste Stang og Skaglerne til den bageste og nedrige, da Hæsten dermed gaaer fort uden at skulde behøve en særdeles Karl dermed. Dersom D. H. finder at denne Machine bliver nyttig for Land huus holdningen, beder underdanigst, den maatte vorde bekiendt giort i adresse Contoret, Mueligens en og anden econom kunde finde behag derudi og ved dens brug rafineres. Hvis den derimod ey finder D. H.s Biefald, er det mig nok, om Den maatte forundes som mine Hænders gierninger, et stæd udi Deres Kunstskammer. Øvrigt udbeder mig i Deres Bevo-genhed at være Recommenderet. Forbliver med tilbørlig Submité etc. etc.

Henrich Christopher Sommerschild,
Capitaine og Cheff for det Overhaldske Compagnie.

763. 1771 5. Jul. fra C. C. Kielstrup¹⁾, Rødø. (RA.)

— — — Jeg har og herved den Ære, at sende d. H. en Prøve af en slags Erts, som ieg selv er uvidende om, hvad det skal være. Sagen er af følgende Sammenhæng. Et halvaar efter min ankomst til Kaldet, blev mig berettet, at der ligger en Stor Steen paa een af Mensal Godsets Gaarde, neml. Vasdal i Meløe fierding, der haver Saadan Egenskab, at naar man Slaaer paa den med en Steen eller Hammer, giver den en lyd fra Sig, ligesom man slog paa en Kaaber Kiedel, eller brusten Klokke: dette opvagte vel en nysgierrighed hos mig, men Tiiden har ikke tilladet mig at komme derhen, førend ieg i indeværende Aar reiste i Sognebud til Sandvigen i Glomen, faldt min Vey lige forbie Samme Sted, Og da be-

¹⁾ Claus Chr. Kjelstrup, f. i Trondhjem, 1744 exam. theol., 1749 sognepræst til Maasø, 1750 til Hammerfest og 1767 til Rødø. Døde 1787.

melte Steen ligger kun 2 alen fra Floe-Maal, tæt ved en liden Elv, sendte ieg een af mine drenge hen til Opsidderen paa bemelte gaard Vasdal, som driver smede Verk, med Begjæring at han ville møde mig der paa Stædet paa min tilbage Reise med hammer og Beitel, i Tanke at faae nogle Stykker af Steenen. Manden mødte efter forlangende paa Stædet med 3de nylig opsatte Beytler, en slegge og hammer, men umuligt var det for os at faae noget deraf, uden ganske Smaa Fliiser, da Steenen i Sig selv var saa haard, at Beitlerne, som nylig vare hærdede og Slibet, bleve ganske Sløve og ubrugelige. Om det nu er umagen værd at anvende nogen Omkostning paa den: derom vil ieg ydmygst bede d. h. ved Biergkyndige Folk vilde lade sig informere, og ieg derom maatte bæres med d. H.s gode Betenkning. Steenen Synes efter mitt skønne at være vægtig en 40 Voger; og merkeligt er det, som med Sandhed af ældgamle Folk fortælles, at en Borger Kone af Trunhiem, som forhen har haft sit Borgerleye paa Grønøen har for et 100de Aar siden sendt sin slag Baad og Folk der hen i Tanke for at tage og føre den til Trunh: men de maatte med uforrettet Sag vende tilbage, da de vare faae Mænd, og hendes slag Baad som kunde være paa en 3 a 4re Læster, vilde kandre, naar de med Tauv af Baaden vilde indskibe den. Men er der kun noget godt med den, skal det ikke blive umuligt at faae den derfra. Prøven som hermed følger forseglet, er kun noget af den yderste skorpe, da det var umuligt at faae noget Stort Stykke. — — — C. C. Kielstrup.

764. 1771 6. Juli fra P. C. Buck, Hammerfest.¹⁾ (VS Ms. 100 Fol.)
Høy Velædle etc. Herr Biscop Gunnerius. Een Glæde og Ære havde det været, hvis Vi paa Hammerfest boende, Anno 1770.

1) Fastheftet til manuskriptet findes følgende oplysninger, skrevne af Fredr. Bing Buck (købmand og genealog i Trondhjem, død 1891):

Min Oldefader Peter Chr. Buck, f. i Helsingør ca. 1722, † ²³/₁ 1764 (Søn af cand. theol., Klokker, Overgraver og Bedemand ved den tyske Kirke i Helsingør Hans Peter Buck), i 18 Aars Alderen ansat ved den privilegerede Handel i Finmarken (1740), 1742 udnævnt til Faktor (d. e. Chef ved Etablissementet i Hammerfest); 1780 blev han udnævnt til Toldkontroller i Kristiansand med Kancelliraads Titel og døde den 23. Januar 1784 i Kr.sand. Var gift med Anna Maria Elisabeth Kraft (Datter af Oberst og Kommandant Even Kraft paa Munkholmen). 11 Børn.

havde Seet D. H., paa de Grændser, men den langvarige N: N: O: og Kulde gjorde Hinder derudi, som daglig faldt Søer, Ieg lovede da jeg sidst havde den Ære at tale Mundtlig med D. H., at skulle underrette dem, om hvad som her forefaldt af Siøe Naturalier, og hvis da noget falt, som før var Dem tilfulde bekiendt, Var det ikke Viidere, men om Andet forefaldt ville de Selv derover behage at gjøre sine Betænkninger, Saa lidet som udi et saa umilt Land kand falde, i sær siden Indbyggerne mindst gjør sig umage for at tilvejebringe noget og ikke heller kand give Oplysning, Saa maae jeg dog mælde lidet, Ja jeg Maae siige lidet, thi i Pennen vil det blive lidet, men i fortelning kunde blive meere. Indbyggerne i Findmarken og Norland haver vildet indbilde Mig fra først af at Hand Eeder Fuglen flyer bort til Siøes, naar Hunen udlægger Unger, og saa igien til høst eller anden Aar kommer, men jeg haver Erfahret andet. Naar Hun haver halv udlagt, er Hand ved Ud Øerne eller midt i Fiorden, og fælder Sine fieder, kommer man da, kand den ikke flyve, men med største Møye oproes, da er den brun, som Hun men Meere mørk, Saasnart den faaer fulde Vinger, finder den Sig ved Landet, og Sidder paa Næsse, og alle kalder den Gield Eeder Fugl: Vel findes der nogle Gield Eeder fugl, men ikke I. af 20ve. Men de fleeste er Hanner, eller saadanne Hunner som Æggene er frataget, Handen kiendes (1.) af det naar hand Skydes, Saa sees det i hannem som en Hand tilfaldet, (2.) er den Mørkere, i Sær er hands Slag fiedre, som ellers om Vinteren er hvid, nu Meere Sort end hendes, (3die) Kan den Sorte Hand kiendes saaledes, Naar en Eeder fugl indkommer med sine 3 a 5 Unger, kand sees 2de brune ligesom Hunner at følge Ungerne, kommer man disse Unger Nær, findes een Meeget blægere end den Anden, de lyse er Hunnerne, de Mørke Hanner, naar man kommer dem Nær, lægger hun sig gandske ned flad, og Snorker Meeget, men den anden Gjør sig høy, og først forlader Ungerne, skyder man den som vil flyve, Seer man i den at det er en Hand, Samt paa Slav Fiederne, Ja denne feedes nu stærk, efter den har afbrundet, Men hun er Mager og usel under Buggen, ellers Sees ikke mange Hander som lige(?) søger Sine Unger naar den bliver I. a 2 gange Jaget bort. Derimod

skydes dem begge sees paa Slav Fiederne hun haver . . .¹⁾ Stk: smaae hvide pletter paa Vingen, Langt need paa Slav fiedrene, men Hand ikke, dette er næsten ingen som efterseer eller forstaaer, Siden det er saa lidet om Vinteren, bliver nogle hviide in Decembr. af Hannerne, nogle først in Febr: og Martio. Ja de som er fød Aaret før og ikke er meere end 1 Aar gamle, bliver sidst hviid, dog kand det hænde om Høsten naar alle er Graae, nogle af de unge Hanner i Stæden for at være gandske sort, ligesom hand der fællede, mens Hun er at lægge Ungerne ud, bliver graae spraglet paa Halsen, saa Man kand see at det er en Hand, men rette Aarsag kand endnu ikke viides, Til Beviis paa 2de Sorte Eederfugle sændes i fald denne kand afstæd komme til Tronhiem med følgende, Samt den 3die Handen, 1 hviid, den Grønlandske eller Spids Bergens Eederfugl, med Kiød paa Næsen, hvor af hvert Aar til Havs falder endeel Hand og Hun med Kiød paa Næsen, og Næsten ligesom de Findmarkske undtagen mindre, følger nu No. 4 Hand, thi Hun fik jeg ikke i Aar.

Ieg haver hørt at en er udgivet af en Professor som handler om Eederfugle²⁾ men af mig ikke seet, Leilighed har jeg ikke at købe disse og fleere saadanne behagelige Bøger, og er Mig saa at siige Uvedkommende som Kiøbmand, desuden jeg som den Mindste Lem af et legeme kand dog ikke vendte at blive et Medlem af de Norske Videnskabers Medlemmer. Thi saa var jeg pligtig at oplyse det lidet jeg vidste, hvoraf fulgte det største Legeme behøver det mindste Ledemod, om ikke andet før da at fylde Tallet.

Skulle min Oplysning om Eederfuglen være D. H. noget fremmet for, er det mig kiert, og hvis det alt er Dem bekiendt, er jeg forsikkret de dog Gunstig optager min ringe Tilmeldelse.

Dette jeg melder er Sandfærdig, dog vil jeg ikke have Ord derfor, Thi jeg er for svag, og Ringe at udstaae Critique af de paa Adresse Contoiret som Criticerer saa mange Lærde og Høyt berømmelige, og dog kand taale det, men monne en Eenfoldig ikke kunne siige dem det de ikke veed, Jeg troer virkelig Ja, Men vil

1) Aabent rum i brevet.

2) Edderfuglens Beskrivelse af M. T. Brünnich. Kbhvn. 1763.

aldrig have viidere Med dem at giøre, end at helse Dem for mine Venner, det jeg ønsker de ville være, og vel blive, siden jeg ikke lader noget komme fra min Hand, men skulle utænkt komme noget, Maatte det være fra den som kand være Nærværende og forstaaer at besvare, Thi dertil er jeg ikke oplagt og behøver det ikke.

Siøe Fuglen Theisten, som er den Mindste af de Slags Siøe Fugle, som stændig holder sig i Siøen, udi Findmarken, er sort gandske, undtagen midt over Vingen, denne udlægger Unger imellem Steen Klipper 2de Æg og faaer 2de Dun Unger, Kull Sorte, undtagen lidet under Buggen ved Navlen, og sorte fødder, naar den faaer Fieder er den Graae, og flyer ud for at føde sig Selv, saa flyer dens Moder og Fader til Siøes Efter Findmarks og Nordfahrerens &: Siigende, og om for Aaret kommer Jgien, derfor Siiges af Indbyggerne sidst i Fasten, nu sees sort Theisten at komme, nu kommer snart Fisken, men Tingene haver sig saa, naar Theisten haver fød sine Unger, Saa store, at de kommer paa Siøen og kand flagre, følger Fader og Moder med, nogle dage for at læredem, Saa begynder den gl: at fælde, hvorfore de Midt udi Fiorden holder sig der at dukke, efter føde, mens de Graae fieder udvoxser, imidlertid føder Ungerne sig Selv tæt frem med Landet, dog med meegen Piiben og saa nær, at man dem kand skyde af Land og Baade, men de gl: som ligger ude i Fiorden og er Graae som Ungerne, Dukker iidelig og dem kommer neppe nogen saa nær, de kand Skydes: Naar nu Slag Fiederne udvoxser, flyer vel disse Gl: frem med Landet iblandt Ungerne og for ukyndige ligesom de alle vare Unger, men een der have lagt Sig efter at kiende Dem, Seer strax, ikke alleene af det, og at de 2de Unger forfølger deres Moder, men og af Farten, samt af Dukningen, Skyder man i det samme Moder og Barn, Sees for alle, at den Aars Unge haver sorte fødder, men ey den gl: Som over alt er lys rød, er det i Fasten er endda Ungen sort rød, i sær bag paa Fødderne. deraf kand og undertiiden kiendes, efterdie begge er bleven Kull sorte, den eene fra den Anden. Vel findes udi Findmarken udi Advent og til Kyndelsmis, Nogle Mindre smaae sorte fugel, Hysse Gunder kaldet, Som før og efter den tiid ikke sees, men hvor de yngler eller Opholder Sig, mens de er borte, viides ikke, Men muelig de

er Spes Bergenske Theiste, siden disse ligesom det Lands Eeder fugle er mindre, og som de den Tiid, de her fanges, haver meeget korte Slav fiedre, og sielden eller gandske lidet flyver, saa tænker jeg maaskee ikke feil, De siden faaer længere Fieder og bortreiser, og hvorføre kand disse ikke have korte og tykke Næp, liigesom Grønlands Eederfuglen det haver (Men det er stor Skam, for Danmark og Norge især for et Compagnie, der har Findmarken at vi som boer saa næst Beren Eiland, Hoppen Eiland, dee Tusen Dun Øer, &: og Spidtsbergen, og kunde komme Aarlig før Ryssen, Ja 2de gange om Aaret og derhen Aldrig lader fare) Som Theisten Æder smaae Kors Troll, Lodde, Smaa Sill, og sand Lopper, Saa Æder Hysse Gunder, naar det er Hand, som er Meere Skye end Hun Sandlopper, som er hviide med sorte Øyne, og kand Hoppe som Lopper, og nogle af de nærmere ved Land holdende smaae Marifluer kaldet, men er brun, Som vel holder sig iblandt alle smaae Stene ved Siøe Bredden, men ikke hopper som Sand Lopper, Denne Sand Loppe, hvor den holder sig, holdes vel Torsck, men kuns faae kaster deres Line der, siiden de paa 6 til 12 timer optærer den Beite som sættes paa Anglen, Men den smaae Marreflue kaldet, eller dens Unger synes at være den Meeste Morild, som sees at være udi stærk vinde med Siøe brædden udi Findmarken om Vinteren.

Lemmend eller Lemetter¹⁾ var i denne sidste Vinter en Mængde af, jeg kunde ikke andet see, end som før, af de nu fleeste andtaget, at de kommer ud af Jorden, visse Aar, naar Jorden damper, og nogle endten efter bliver, eller og med det samme Kulden kommer Giemmer sig bort igien, i sær Hun, da kuns faae Hunner saaes, men utallige ja 1000de Hanner, i sær paa det faste Land, i Alten, Talvig &: men paa Øerne kuns lidet, des Aarsage fikkes en eller ingen Hermelin i denne Vinter. Men slaaer ikke gammel Merke feil, skal dem falde nu tilstundende vinter; Om For Aaret er ellers Lemennernes Forfødderne breede og Næglerne 2 gange tykkere end om Høsten: Her paa Øen sees in May Hermelin at løbe og efterleede sin Mage Hunn Kiøn, men i Mangel deraf svømmende fra et Næs til andet, og som de ikke

1) Smlgn. nr. 751 ovfr.

fandt Hun, forfølgede den eene Hand den Anden, til Siøes, Anders Mathisen Finne Skoelemester, som mødte 2de der foer efter hinanden d: 8 Junij tog dem til Mig, meente den eene at være Hand og den anden Hunn, jeg satte dem hver i sin lænke, Men fandt de var saa forvildet samt brunsk og Bidsk, at de ville stændig springe paa hverandre, de sloges og ofte, endelig lod jeg dem slaaes nogle gange for at See hvad de ville Giøre, den som da var stærkest beed den anden paa Sidstningen under Buggen, Saa hand Elendig gav Sig, og krøb sammen og Natten efter døde, den anden blev vel sygelig, men lige bidsk, Nogle dage efter fik min Søn og en Finn atter en paa Siøen, som ville svømme over Vogen, dette var og en Hand. Nu ville jeg see Om disse 2de ville forliiges, Men de var liige saa Glubsk, som Hunde, denne Sidste beed den første saa han blev Svag og Dagen efter Døde, denne 3die som og er en hand, lever frisk og giver sig nu i Roelighed, nu jeg dette skriver, Muelig den Meeste Bruns Tiid er over, og nu sees ingen svemme, saa det maae vel være Muelig den Tiid, den saa jager om den fandt en Stor Hun Muus, torde disse Parre sig, dog det har jeg ikke selv Seet.

Som Vinteren haver været i Findmarken meeget kold og stærk af O og N: haver og her udi West Findmarken Seetes eendeel Ros-Møller¹⁾, udi Talvig Sogn, skal være skudt Een, udi Loppen Een, Een paa Brewig, udi Hasvig Sogn, af Mæster-manden Peter Carlsen tvende udi Maasøe, den eene havde de største Tænder, som jeg har seet, den Monsieur Tydell efter Siigende kiøbte, Een udi Hammerfest, Som var liden, her saaes vel 4 a 5 til, og een stor blev skudt paa, og huggen paa 16 Hug med Økse af 2de Finner, men fikkes ikke, Men Ryper og Harer Var her mange af i Vinter til Lykke for Indbyggerne, Lodden fornammes kuns lidet af i Aar, endskiønt mange tænkte at den skulle komme Overflødig, men til Manges største Tab, som hidsøgte for at fiske efter Torsk, kom den ikke frem, uden langt ude i Havet med Ægen eller Dybet, Iblandt Lodden fanges undertiiden, en liden blank Fisk, Lodde Lys kaldet af andre Lodde-Konge, Anno 1748 fik jeg en saadan, af en gl: Mand, Jons Mickelsen længe siden

¹⁾ Hvalros, smlgn. oldn. rosmáll.

Død, Som jeg gav Si: Amtmand Kiøldsøn¹⁾, men siden ingen faaet, jeg bad mine Folk, som var paa Ingøe, Hiølsøe, og Stapen, at de om de fandt nogen saadan iblandt Lodden, eller hvad Slags, Siden Lodden der vel kom, ville bevare Dem. Min Helgelands Karl Lars Joensen fandt Endelig udi en Qveite iblandt anden Lodde, en af samme slags, Lodde-Konge eller Lodde Lys kaldet, Som ellers er blankere end Silld, Men den var saa fortæret, at den er neppe Værd at fremviise, Ja end værre, efter den var lagt udi Campher, og var bleven tør, og blev viist en Mand, Som jeg meente skulle besee den som en Curiosity, da blev den Overbrekket, jeg Maae altsaa sænde den, ligesom den er alleeneste til behagelig eftersyn, Saasom Jeg frygter, ikke at faae fleere, af denne Slags; da jeg veed at D. H. Ønsker mig og mine Vel, Maae jeg herved have den Ære, af hosfulgte Copie, at melde, at Hands Kongl. Mayestet fandt Sig fornøyet, med mine fra Findmarken i Fior sændte Perler, Medfølger 2de af samme Sort, dog ringe, Nu er Min Finn afstæd igien efter Perler, Thi jeg har umuelig Tiid, og at Reise uden Løn og Selv at gjøre Bekostning, saa at forsømme min Handel, vil blive Mig alt for stor Tab, det er nok, Jeg haver ikke nydt Stort over Halv Giordte Omkostninger, men hands Mayestets Naade, og at imodtage samme, er Mig kierere end Penge, dem jeg dog ingen Har. For Høy Gunstige Skrivelse, i afvigte Høst Takkes allerydmygst og Pligtskyldigst, Nyelig har jeg været med Swærholt Een Miil fra Kiøllefiord, for der om Mueligt var at Opdage Steenkull, Men indtet fandtes, og Veyrliget fallt mig ikke til føye, altsaa er de Penge bortsadt; i denne Sommer, fra Medio May, Ja over Soel Værv havde vi en saa smuk Sommer og Heede, som ingen Mindes udi 20 aar, Hr. Rosing²⁾ med Familie Tænker at reyse, min Kone og, Med de Mindste Børn til Kiøbenhavn, Gud give Lykke, at Jeg dog nu efter 31 Aar her værende, kunde med god Lykke slippe dette Land, dernæst min Koenes

1) Rasmus Kj., amtmand i Finmarken ca. 1739—51.

2) Michael Rosing, f. 1727 paa Reros, dimitt. fra T.hjems skole 1747, teol. eks. 1749, informator 5 aar hos provst Rosenvinge i Selbo, 1755 resider. kap. til Rødø og 1767 sogneprest til Hammerfest. (Sønnen var skuespiller M. Rosing i Kjøbenhavn, 1756—1818).

og Min Allerydmyge Compliment til D. H. og Familie, lever jeg Stedse med største Høyagtelse etc. P: C: Buck.

P: S: I Findmarken er aldrig Seetes før Viver, En Fugel, og Næppe i Norland, en kom her flyvende først in Maj, men blev forfulgt og Midste Livet af Ravner og Kroger; denne Sændes nu med Udstoppet udi samme slette Skikkelse, Nu herefter, tvertimod Professor Hels Spaadom, Vændter jeg nu, gode Sommere udi Findmarchen, ligesom det var for 50 og 60 Aar, her føre, Hr. Professor Held sagde inden 50—60 Aar, blev Findmarken som Grønland, men det skeer ikke, Men Vi døer alle inden den Tiid, hvem der spaaer Rettet, endten en taabelig Kiøbmand, eller en Professor vil Tiiden Viise, Jeg tænker nogle af mine børn vil huske det, lev vel ønsker Deris underdanige Tiener P: C: Buck.

Vedlagt brevet er følgende afskrift:

Velædle Monsieur Buck!

Fra det Kongelige Rente Cammer er mig under 10de November følgende Communicered: Det har behaget Hands Kongelig Majestet under 5te hujus angaaende de fra Kiøbmand Buck, i Findmarken til Rente Cammeret indsendte Perler at resolve saaleedes allernaadigst:

Kiøbmand Buck tilkiendegives Vores allernaadigste Velbehag over hans Bestræbelser med at opdage Perle Fangsten udi Findmarken, Ligesom og de til Vores Rente Cammer indsendte Perler af Os ere imodtagne, og vi ville til hans Viidere Opmuntring skiænke ham 50 Rdr. som af Vores Cassa til Betaling anvises.

Thi Communicerer Jeg velædle Monsieur Buck, denne Hands Majestets allernaadigste Resolution og beordrer Fogden nærmere, at udbetale dem de accorderede 50 Rdr., paa deris Anfordring. Jeg forbliver etc.

Talvig d. 8 Martij Ao 1771.

E. Hagerup.¹⁾

765. 1771 10. Juli fra M. Bruun²⁾, Dolstad. (RA.)

— — — Af de begiærte Lodde Sorter haer jeg ingen anden kundet producere uden disse som i hosfølgende glass med hr.

¹⁾ Se nr. 350 ovfr.

²⁾ Se nr. 332 og 711 ovfr. samt 770 nedfr.

Sorenskriver Brodtkorp¹⁾ fremsendes og er 2de af hvert Kiøn. Jeg fik aldtfor silde D. H.s Brev, saa jeg ingen undersøgning om Andre Sorter kunde gjøre, som dog (vil gud) til en anden tiid skal forsøges. — M. Bruun.

766. 1771 22. Juli fra J. J. Skanke, Grytten. (StA.)

Høyædle etc. Hr. Biskop etc. D. H. Hs Høyst Respective Pro Memoria av Dato 14de passato Junii er mig rigtig indhændiget; Hvorav jeg med sær Empfindtlighed maa erfare min sidste Skrivelse av 2den Maji, saavel som de forrige u-gunstigen at være optagne, af hvad Aarsage kan jeg ei sige; Men beder endnu som før allerydmygst: At de Beskyldninger²⁾ som enten ere eller maatte indkomme til D. H. H. over mig, mit Embeds Førstel eller Levnets Forhold, ogsaa maatte komme til min Erklæring; Ti naar Anklagelser allene skulle gielde, og uskyldigheden ei faae lov til at forsvare sig derimod, maa den ufeilbar ligge under det onde, hvorudi Verden er nedsenkt; Dog ikke mere eller længere, end Gud vil.

— — — Med Capellanen, Hr. Grach veed jeg ei nogensinde at have udladt mig med at være misfornøyet, om jeg end dertil havde havt Aarsag; Men det har jeg maattet beklage, at jeg som en gioldbunden Mand i denne høystbesværlige Tid ei er i Stand til at holde Capellan, helst saalænge Gud forunder saa megen Hilse, at jeg upaaklageligen kan forrette det mig anbetroede Embede; hvilket hidindtil bædre hâr ladet sig gjøre uden, end med Capellan; Det jeg baade førend Hr. Grach blev kaldet, saa og i min sidste Skrivelse hâr declareret, og derfor nu ei bør igientage.

Udbeder mig iøvrigt etc. etc. Deres etc. J. J. Skanke.

767. 1771 29. Jul. fra G. A. Sørøe³⁾, Observatorio Regio, Kjøbenhavn. (StA.)

Høyædle etc. Hr. Biskop! Intet glæder mig meere, end at ieg nu kan anvende mine Studeringer i Nærværelse af D. H., da det allernaadigst haver behaget hds Mayestæt at kalde mig til resi-

1) Niels Gierdbrand B., sorenskriver i Helgeland.

2) Smlgn. nr. 102, 665, 673 og 689 ovfr.

3) Se nr. 291 ovfr.

derende Capellan paa Tingwold. Min Afreyse herfra havde ieg fastsatt om en 3 Ugers Tiid, men da der just i disse Dage er indløben et Forslag fra hr: Pater Hell¹⁾ til Videnskabernes Selskab om et Observatorii Anleggelse i Norge, saa haver hr: Etats-Raad Horrebøw²⁾ bedet mig opsætte min Reyse til sidst i September, dersom ieg af D. H. hertil kunde faae Tilladelse, da det skulde forestilles, at ieg kunde faae Instrumenter med mig herfra for at gjøre Astronomiske Iagttagelser, efterdi ieg nu i 3de Aar haver lagt paa det Kongelige Observatorio. Af D. H.s Broder-Søn Msr. Gunnerus³⁾, hvilket elskværdige unge Menniske ieg haver lært at kiende paa de Botaniske Forelæsninger, haver ieg hørt, at den afdøde hr. Kiempe skal have arbejdet paa en Beskrivelse over Nordmør, og derfor udbeder ieg mig D. H.s Gunst, at dette nyttige Foretagende maatte mig anbetros til videre Udarbejdelse, dersom ikke allereede nogen anden Mand dertil var udseet. Iøvrigt henlever ieg i dybeste Underdanighed etc. etc.

Gudmand Arvesøn Sørøe.

768. 1771 27. Septbr. fra C. F. Hagerup⁴⁾, Trondhjem. (StA.)

Høy Ædle etc. Hr. Biskop! I Anledning af at tilstille D. H. H. hos fulgte Documenter angaaende Tvistigheden imellem Missions Collegium og Provst Bruuns Stervboe; tager jeg mig den underdanige Frihed at opvarte D. H. H. med disse Linier; for at betyde min store Glæde over Deres lykkelige Ankomst til Kiøbenhavn. Det har og forøget min Glæde at erfare, det D. H. H. er bleven imodtaget med den Høy Kongelige Naade, og i det øvrige med den attention og Høyagtelse, som een af Guds Kirke og den lærde Verden Høystfortient Biskop har gjort sig værdig til. Den allerhøyeste forleene D. H. H. Viisdom og Naade til at høste bestandige Frugter af Deres store Fortienester! Han udruste Dem med Kraft til at forfremme Hans Kirkes Tarv og vort Fædrelands Gavn!

1) Se især indledn. til nr. 126 flg.

2) Smlgn. nr. 130 ovfr.

3) Niels Dorph G., se afsnittet om G.s slægtninge i det følgende.

4) Se nr. 188 ovfr.

Det har smertet mig og fleere med mig den etablisement, som D. H. H. begynder paa derneed, og kan ikke spaae os noget bedre end at vi faar savne en saa elskværdig Biskop. Dog det skal lindre vor Smerte, at vi kan bevare Dem i en stedse varende velsignet Erindring, og høre det gaae Dem bestandig efter Ønske.
— — — Forblivende etc. C. F. Hagerup.

769. 1771 26. Oktbr. fra Carl Linné. (VS.)

Hogwordige Hr. Doctor och Biskop. I går hade jag den fäg-naden bekomma Hr. Biskopens angenäma bref från Kiöpenhamn.¹⁾ Herre Gud hvad fägnad hade icke varit för mig om Hr. Biskopens resa kunnat ske åt Upsala, men jag finner tydeligen omögligheten.

Om Hr. Biskopen nu får sin station ärerikt(?) i Kiöpenhamn, så ser jag wähl mörker i Norrige, men samma lius uplyser Danmark, nec sic quidem male. Där blifwer öppnare fält att promovera wetenskaperne.

Gunnera²⁾ bör här Biskopen anteligen skaffa till Kiöpenhamns trögård; ty hon är en af de underligaste växter i werlden och behöfwar en noga afhandling; hon finnes nu lefwande i Hags Botaniska trögård.

En min discipel, som nu wid juhl går til Cap. b[onæ] sp[ei] har jag gifwit äfwen in commiss. att skaffa mig henne, ty han blifwer där några åhr.

Hos Hr. Biskopen wågar jag ödmiukast recommendera en König³⁾, som varit paa Island och nu är på Dansk räkning i Tranquebar. Maken att upleta alla saker i naturen hafwa wij näppeligen någonsin haft i wettenskapen. Wid hans utresa lofwades honom någorlunda utkomst, men wid ankomsten till Tranquebar afskars den, att han lider nöd, som doch är ett ingenium seculare. Hr. Bar: Bernsdorf lofwade att hielpa honom, men straxt där after skedde hans fatum. Jag supplicerar för honom på mina bare knän, hielp oc recommendera honom för all den kiärlek Hr. Biskopen hyser för wettenskaper och naturen. En enda sådan ut-

1) Konzept dertil af 13. juli i G.s konceptbog.

2) Smlgn. nr. 668 ovfr.

3) Johan Gerhard König, se aarsskr. 1888—90 p. 241.

rättar mer än 20 andra om han har sin utkomst och ej lider nöd och förgås i älande.

Solander¹⁾ som uptäkt så oändelig mycket i södra werlden, går åter ut med sin Banks²⁾ i Mars månad till de nye uptäkte landen; med honom föllier en annor min discipel Gahn,³⁾ att giöra samma tjenst.

Jag kan ej säga huru hiärteligen jag gladdes, då Hr. Biskopen lofwar att drifwa på utgifwandet af Forskåls⁴⁾ samblingar. Jag har hierteligen ängslat mig att Herrar Dani låtit hans och Königs öfwersände samblingar ligga i Kiöpenhamn, utan att werlden där om ärhållit minsta för bono publico. Ascanii⁵⁾ somnolentia kiänner jag rätt wähl, utan all drift.

En af mine bäste disciplar går i höst med en legation från Holland til Kaysaren i Japan.

Arenaria såddes i Kruka; jag har sedt äfter henne dageligen, men intet ett enda stånd upkommit; kommer hon intet upp nästa wår, så kommer hon aldrig, hwilket giør mig ondt. *Arenaria balearica*⁶⁾ inneslutats, att Hr. Biskopen må se om hon är den samma äller intet. Jag framhärdar Hogwordige Hr. Biskopens ödmiuke tienare

Carl Linné.

770. 1771 4. Novemb. fra M. Bruun, Dolstad.⁷⁾ (RA.)

Høyærværdige etc. Hr. Biskop etc. . . . Med Sorenskriver Brodtkorb, indsendte jeg de forlangede Lodder, haaber de rigtig fremkom, og af forlangede Sort; min fliid skal ei efterlades kand noget særdeles af Naturalia indfalde, der er merkværdig. . . .

M. Bruun.

1) Smlgn. 74911).

2) Joseph Banks, f. 1743 i London, d. 1820 smstds., baron og fra 1778 præsidet i videnskabernes selskab i London. Berømt især ved sine botaniske reiser (Labrador, Newfoundland, Cooks verdensomseiling 1768—71) og righoldige herbarium.

3) Se nr. 667.

4) Se aarsskr. 1888—90 p. 243.

5) Se nr. 261, 692 og 730 ovfr.

6) Se nr. 749 ovfr.

7) Smlgn. nr. 765 ovfr.

771. 1771 22. Nov. fra L. Montin¹⁾ Halmstad. (VS.)

Högvördige och Vidtberömde Herr Doctor ock Biskop. Sedan jag haft den lyckan, att blifva känd af Herr Biskopen, hade jag långt för detta aflagt min ödmjukaste tacksägelse för den särdeles förmon jag hade af en så lärd Manns sällskap, under Dess mycket korta vistande härstädes, om ej jag smickrat mig med hopp om Herr Biskopens snara återresa. Men som den sena årstiden ej lämnar mig vidare hopp derom; får jag den äran upvakta Herr Biskopen skrifteligen, och härjemte öfversända en liten afhandling om de Anmärkningar jag förledit år gjorde vid Nya Kåpp-ympsättet,²⁾ under det jag hade åtskilliga sådana förrättningar. Ingen ting kan vara mig angenämare, än underkasta dessa mina enfaldiga tankar Herr Biskopens ovälduga ock skarpsynta pröfning, om de förtjena ett rum uti det mycket berömmeliga Trondhemska Lärda Sällskapets vackra Acter, hvilket vore en heder, som jag rätt högt värderade.

Om jag ej fruktade, att missbruka Herr Biskopens gunst; toge jag gärna mig den friheten, att ödmjukast anhålla om Dess höggunstiga bemedlande hos någon Ört-kännare i Trondhems Stift, att få 10 stycken Norrska Örter inlagda, som mig fela, neml. *Pulmonaria maritima*, *Gentiana lutea*, *purpurea* ock *aurea*, *Polypodium Lonchitis*, *Fucus pinnatus*, *ovinus*, *bifurcatus*, *excisus* ock *digitatus (hyperboreus)*. Kunde de fås in duplo; vore det så mycket lyckeligare.

Förvissad om den hedern, att vara innesluten uti Herr Biskopens gunst, anser jag för en synnerlig förmon, att med fullkomligaste vörndnad framhärda Högvördige ock Vidtberömde Herr Doctors ock Biskopens ödmjukaste tjenare
Lars Montin.

772. 1771 24. Decbr. fra H. Brinchmann³⁾, Holtaalen. (St.A.)

Høyædle etc. Hr. Biskop! Jeg har længe været i beraad med mig selv, om jeg og med min Skrivelse torde denne tid bemøje

1) Lars Montin, f. 1723 paa Hisingen, d. 1785 i Halmstad, provinciallæge og botaniker. Smign. Nyerup: Suhms Levnet p. 350—351 og aarsskr. 1891 pag. 49. Sendte planter til Gunnerus, se oversigten over samlingerne i aarsskr. 1888—90 p. 80.

2) Se Norske vidsk. selsk. skrifter V p. 159 og Allm. Bibl. st. 13 s. 40—43, 309.

3) Se aarsskr. 1891 p. 132.

D. H., da jeg kan slutte mig til, at De baade med Mange og betydelige Occupationer er beladt. Men tillid til Deres mig altid beteede Grace og Venskab giver mig Haab om, at dette ej ugunstigt vorder imodtaget. D. H.s hastige og uformodentlige nedkaldelse fra os i Sommer, har vel neppe saaret og bekymret nogen meere end mig. Jeg ventede med inderlig Glæde at nyde den Lycke og Ære at imodtage min Dyrebareste Ven og Største Velynder i mit Huus.¹⁾ Men denne Glæde blev med Eet og hastig berøvet og baade sinds og Legems kræfter bleve mig betagne at jeg ej fandt mig i Stand til at opfylde min underdanige Skyldighed, og enten Nærværende eller ved skrivelse Sige Dem Mit Far vel. Siden har Vj vel Smigred os med det haab, snart at faae den Lycke og see Dem her hos os igjen. Men dette Haab begynder nu at vackle, allerhelst Provst Hagerup i Thiem i disse Dage skriver mig til, at Deres Skiæbne, eller Rettere, vor Skiæbne end icke er bestemt, og at det er uvist om vj har den Lycke at See Dem her meere.²⁾ Denne Tidende har endnu sat Mig og Alle Mine i en Større Sørgende Bekymring. Men den har tillige og gjort saa dristig, at jeg nu tager Pennen fat og bemøjer Dem med dette.³⁾ — — —

H. Brinchmann.

773. 1771 26. Decbr. fra C. Martfelt⁴⁾, Kbhvn. (VS.)

Højædle etc. Hr. Biskop! Det vil altid blive mig en stor Ære, om jeg skulde kunde tænke og skrive saa, at en Afhandling fra min Pen skulde blive agtet værdig at indlemmes i et Selskabs Skrifter, der har tilvejebragt og med rette forhvervet sig saa almindelig en højagtelse som det kongelige Norske Videnskabernes Selskab. Den Ære, at det har behaget at optage mig iblant dets Medlemmer, forbinder mig altid dertil. Imidlertid frygter jeg meget for at faae den Tid og finde den Lejlighed til saa vigtigt et Formaal, som jeg ønsker. Skulde ønsket opfyldes vil Lysten aldrig

1) Smlgn. aarsskr. 1891 p. 44 fig.

2) Smlgn. nr. 768 (slutten) og 769 ovfr. og aarsskr. 1891 p. 48.

3) Resten af brevet indeholder anmodning om forflyttelse til et bedre kald, ros over sønnen, kapellanen Christopher, og bøn om opreisning for den for leiermaal dømte søn Anton og tilslut nyttaarsønsker.

4) Se nr. 166 ovfr.

mangle i hvor det vil gaae med Evnen. Saadant beder jeg D. H. vil behage paa mine Vegne at forsikre det højanseelige Selskab.

Indlagde haver jeg den Ære at tilstille fra Landhuusholdnings Selskabet. Skulde noget møde til Forbedring af Afhandlingen beder jeg ærbødigst det maatte meddeles til vor Cirkel.

De mig allernaadigst befalede Balance-Bereigninger ved Overdaadigheds-Listen ere til adskillige Tider overleverte. Jeg er derfor bleven benaadet med Medaillen: Pro Meritis: hvilket jeg giver mig den Ære at tilmelde D. H., som jeg ved tager baade Deel i den Ære mig herved er vederfaaren, og som jeg skylder en Deel af Æren. Thi hvad havde jeg været, om de ikke havde lært mig at tænke og at kjende primum principium juris naturæ, officia imperfecta¹⁾ & imperfecta uden hvis kundskab ingen sand Politik enten kan findes eller iverksættes i nogen Stat i Verden. Men deres ædle Tænkemaade forbyder mig at skrive videre herom. Jeg afbryder derfor med ønske om et lykosaligt nye Aar og forbliver med største Højagtelse og Hengivenhed etc. Deres ydmygste Tjener
C. Martfelt.

774. 1772 4. Jan. fra J. Støren²⁾, Dolmøe, Hitteren. (StA.)

Højædle etc. Hr. Biskop! Det begyndte aar tilføre D. H. Overflødig Lykke og Velsignelse! Hvis rygget³⁾ ikke fejler, vil dette Aar gjøre Stoere forandringer udj D. H.s Levnets Løb, dette Stift ej til ringe tab; hvilket dog vil blive mindre føleligt, dersom det behager Guds forsyen at sette D. H. paa en Post, hvor D. H. finder Dem fornøjet, og Kirken, Ja og dette Steds Geistlighed, kand ansee sig ikke at have tabt en saa dyrebaar Mand.⁴⁾ — — — Med bestandig Forbøn etc. henlever — — — J. Støren.

1) Maa vel være feilskrift for perfecta.

2) Se nr. 604 ovfr.

3) Smlgn. nr. 768, 769 og 772 ovfr.

4) Resten af brevet omhandler hans 2 sønner, Christopher og Johan Fredrik, som har gjort Gunnerus sin opvartning i Kjøbenhavn, samt den ulykke, som er overgaaet kapellanen Owe Chr. Broch derved, at hans vaaningshuse afbrændte $\frac{3}{1}$ 1772.

775. 1772 20. Januar fra C. Linné. (VS.)

Hogwordige Hr. Doctor och Biskop. Strax after det jag fick Hr. Biskopens bref om sin ankomst till Kiöpenhamn, hade jag ähran beswara det på Kiöpenhamn stält bref¹⁾, ock undras om Hr. Biskopen någon sin fått mitt swar.

I det samma understod jag mig supplicera om 2ne ting. Det ena war att Hr. Biskopen med sin autoritet wille pådrifwa skyndsamt utgift af Forskålianis, at jag i min tid måtte få se det. Det andra war att Hr. Biskopen täcktes hielpa och recommendera Hr. König i Tranquebar till något fördelachtigare lön, som älliast aldeles förgås af älende. Han är af alla jag kiänner den starkaste collector och observator. Han woro en wärdig medlem för Societate scientiarum Nidrosiensi, åtminstone kiänner jag ingen som woro i stånd att gifwa flere, ingen artigare rön för Edra actis.

Hr. Eding och Hr. Tislef²⁾ hafwa warit här ett halft hår och hört mina föreläsningar med attention. Jag förblifwer Hogwordige Hr. Doctorens Biskopens ödmiukaste tienare Carl Linné.

776. 1772 14. Marts fra C. Linné, Upsala. (VS.)

Hogwordige Hr. Doctor och Biskop. Med oändelig fågnad emottog jag senaste post Hogw. Hr. Biskopens af d. 29 sistledne, ty jag war forskräckelig rädd, at Hr. Biskopen skolat blefwit noterad wid den stora crisis, som skedde i Danmark, ty wid sådanne tillfallen plägar wara nog att man endast ståt i grace hos reum; ty hwar will behaga sin öfwerhet; at Dii meliora, quod gratulor. Tusende tacksägelsor hembär jag for det ömma bemedlande för Hr. König, som sannerligen är wärd all undsättning, det Hr. Biskopen skall finna, då han engång hemkommer; jag undrar hwar alla de samblingar giömmas, som han nedsändt från Indien? Jag undrar att Hrr. curiosi Dani intet propalera dem för lärda werlden? Huru dan hans gemyts character är har jag mig intet bekant, ty på den sidan kiänner jag honom aldeles intet; men jag kiänner

1) Er nr. 769 ovfr.

2) P. W. Edinger 2 danske breve — af 1772 ²/₄ og 1773 ¹⁴/₅ — fra ham til Linné nævnes hos Ährling. Sammesteds fra Johannes Tislef 1775 ¹²/₇ Hauniæ.

honom såsom en den största indagator rerum naturalium. Då han för ett par år sedan skref mig till, sade Hr. König att han ärnade sig om ett par dagar till det stället, där Borax upgrafwes och tillwärcas; men sedermera har jag intet där af hört. Ingen i werlden wet om Borax är ett naturale minerale, äller ett compositum; om Hr. Biskopen kunne få af honom för acterne denna observation, woro det en seculare inventum. Afwen så sade han sig fått wetta af hwilket träd den höga roda färgen præpareras hwilket woro det andra stora inventum, som makalöst skulle pryda acterne.

Nu wet jag intet huru jag skall få bref till honom, anhåller därföre hos Hr. Biskopen att han täckes lämna innelyckte till någon som drager försorg att det framkommer wid läglighet.

Hwaräst uppehaller Dr. Tonning sig nu för tiden, som jag ej hördt af. Jag har spordt att han ej warit nöyd med mitt upförande emot sig, ehuru jag sökte att göra honom all möylik tjenst. Emällan terminerne läste jag för honom privatissime jag, som då war allena wid faculteten, gjorde honom till candidat, äfter han det åstundade, jag halp honom till disputationen som han skref, jag præsiderade för honom på Academien, jag gjorde Hans promotion för honom allena, och all annan ringa tjenst, som jag formådde alt samans gratis för Hr. Biskopens recomendation, så att han endast betalte examen facultatis, hwilka 15 plåtar icke woro mine, utan anslagte till Facultets inrätningen; då han gaf där öfwer 3 ducater; hwar af jag hade $1\frac{1}{2}$ ducat. Säger han att jag mer af honom fått än $1\frac{1}{2}$ ducat så gjør han mig all orätt. Nog såg jag att han icke war nöyd med mitt testimonium på slutet, men jag wågade icke att gifwa honom annat, äller sådant som han sielf utstakade. Så att han har aldeles ingen orsak att wara misnöyd med mig.¹⁾

Det fägnar mig hierteligen att Hr. Biskopen kommer tillbakas till Trundheimske Societeten, som jäg älliast frucktar hade deliquescerat, då des anima blefwit bort tagen.

Wij admirera Hr. Suhms skriftermål, hwars make näppligen tiden lärer kunna utwisa.

¹⁾ Smlgn. brevene fra Tonning under opholdet i Upsala, nr. 636, 640, 655, 668, 676, 677, 683, 686 ovfr.

Jag framhårdar Hogwordigste Hr. Doctorens Biskopens ödmuikaste tienare
 Carl Linné.

777. 1772 28. März fra J. Chr. Hennings¹⁾, Jena. (VS.)

Hochwürdiger, Hochgelahrter, Hochzuverehrender Herr Bischoff, hoher Gönner.

Ew. Hochwü. übersende hierbey von Hr. Hofrath und Professore Eloquentiæ Walch²⁾ eine Abhandlung, die bey Gelegenheit in die acta Nidrosiensia eingerückt werden könnte. Ich lege auch in diese Absicht eine Abhandlung von der Etiquette bey, wofern Hochdieselben solche vor würdig achten, sie einzurücken. Hr. Kammer Rath Succow³⁾, der anjetzo Rector academiæ ist, und Hr. Kammer Rath Wiedeburg werden bey ersten Gelegenheit auch einige Piecen übersenden, welche jetzo wegen ihrer häufigen Geschäfte nicht haben erfolgen können. Es wird Ihnen vermuthlich schon aus unsern gelehrten Zeitungen bekant seyn, das der Fürstl. Coburg-meiningische hof mich zum hofrath zu ernennen gnädigst geruhet haben, zugleich werde bey einem sich auf hiesiger Academie ereignenden Todesfall eine Beschäftigung in Ansehung der hier studierenden Meiningischen Landes Kinder auf mich nehmen müssen.

Ew. Hochwü. habe zugleich bey ietziger Gelegenheit gehorsamst einen Vorschlag thun wollen, dessen Genehmigung mir sehr lieb seyn würde.

Ich besitze nemlich einige Werke, die ich mir anschafte, als ich mich noch mit der Theologie vorzüglich beschäftigte, welche ich aber jetzo allzuwohl entbehren kan, da ich blos mit politicis mich abgebe. Ich rechne zu diesen Werken:

1) Die unschuldigen Nachrichten, mit sammt der Fortsetzung, welche den Tittel führet: Neue Beyträge von Alten und Neuen theologischen Sachen, Büchern, Urkunden, Controversien, Anmerkungen, Vorschlägen etc. zum Wachsthum der theologischen Gelehrsamkeit. Dieses Journal hat sich von 1700 angefangen und ist bis 1760 fortgesetzt worden, als in welchem Jahr dieses Journal

1) Smlgn. nr. 757 ovfr. Udkast til brev fra G. findes i dennes konceptbog.

2) Se nr. 757 ovfr.

3) Udkast til brev til denne findes i G.s konceptbog.

geendigt worden. Wovon Ernesti¹⁾ in Leipzig seine theol. Bibliothec von Jahr 1761 angefangen. Dieses Buch bestehet nun aus 60 starcken Octavbänden, wovon ieder Theil roh einen Thaler und etliche groschen gegolten. Man kan es aber in keinem Buchladen mehr vollständig bekommen, sondern nur die neueren Theile. Diese 60 Bände mit vielen kostbaren Kupfern in Pergament eingebunden besitze ich, beinebst 5 octavbänden Annalen und Supplemente, wie auch 5 octav bände Register zu diesem Buche. Summa Summarum 70 starcke Octav Bände, sehr gut conditionirt. Es ist das Werck gewisz mit Bänden nicht unter 90 thaler anzuschaffen. Ja! weil die ersteren Theile oder die ältesten ganz vergriffen sind, so kan so leicht Niemand das Werk complet bekommen. Solches complete Buch will [ich] nun Ew. Hochwürd. vor 50 thaler Sächsz. Geld überlaszen, und wofern es hochdieselben verlangen, kan ich solches in ein Kästchen gut eingepackt biss Hamburg an dero mir vorgeschriebenen Commissionair und Kaufman senden. Da wir hier so grosze Theurung haben, dass eine ordentliche Hungers Noth statt findet, so sehe mich würllich genöthiget, wegen allzu groszen Aufwanden einiges loszuschlagen. Würde iedoch Ew. hochwürd. 50 thl. noch zu viel scheinen, so will auch mit 45 thalern zufrieden seyn, ob es mir gleich höher zu stehen kommt.

NB. Die früh ausgelesenen Früchte theologischer Samlungen sind auch mit an dies Buch complet gebunden, worin die Wolfianische²⁾ Controversen vorkommen.

2) Serveti³⁾ Tr. de erroribus trinitatis aber nur in Manuscript, doch sauber geschrieben und gebunden, wobey die pagina allemal richtig bezeichnet ist, welche in dem gedruckten Buche statt

1) Johan August Ernesti, berømt filolog og teolog, f. 1707 i Tennstadt i Thüringen, 1734 rektor ved Thomasskolen i Leipzig, 1756 prof. i veltalened og 1759 tillige i teologi sammesteds, døde 1781. Berømt ved sine udgaver af klassikerne, ved sit klassisk latinske sprog og ved sin bibelfortolkning, hvortil han anvendte samme metode som ved profane skrifter. Hans „Neue theol. Bibl.“ udkom i Leipzig 1760—69 i 10 bind. Desuden Neueste teol. Bibl. smstds. 1773—79 i 4 bind.

2) Den berømte tyske filosof Chr. Wolf (f. 1679 i Breslau, død i Halle 1754).

3) Michael Servet, læge og astrolog, f. 1509 (eller 1511) i Arragonien, bestred treenighedslæren, brændt i Genf 1553.

findet. Dieses will hochdenenselben (mit samt dem franzbande mit Ducatengold in 4to) vor 1 Ducaten lassen.

3) Baiers¹⁾ dissertationes theologicas, die er auf hiesiger Academie gehalten wovon ich nichts verlange, wenn Sie aber solche noch nicht haben, will ich solche mit beylegen.

Auch will einige kostbaren Naturalien, die ich aus Elsass, aus Schweinfurth, Coburg, Quedlinburg erhalten, mit beylegen, weil alles in ein Kästchen zusammen gepackt werden kan. Ich erbitte mir baldige Nachricht aus ob hochdieselben die Bücher wenigstens das erste behalten wollen. Vermuthlich werden Sie Ernesti theol. bibliothek schon haben, sonst könnte auch damit aufwarten.

Noch habe ich auch Adami²⁾ Delicias biblicas (oder biblische Belustigung, denn es ist teutsch geschrieben) complet in 24 tomis pergamentbände, die man auch fast niemahls zusammen bekommen kan. Er hat durch die ganze Bibel bey der hauptstelle alle Meinungen zusammen gesammelt, so wohl ex Patribus als auch ex aliis theologis. Wolten Sie dieses buch, so bin erböthig es vor 12 thalern Sächs. Geld zu überlaszen.

Sehr viele rare Dissertationes theologicas, in 12 starcken Quart Bänden in Pergament gebunden, davon ich ieden Band in der Auction des seel. Professoris Theodosii Müller, welcher P. theol. extraord. hier war, mit 12 grosch. 16 grosch. manche mit 1 thaler bezahlet habe, wolte zusammen vor 6 thalern lassen oder ieden Band 12 grosch. In iedem Bande steht voran schriftlich der Catalogus. NB. Es sind darunter die räresten Dispp., welche Müller

1) Af dette navn findes flere lærde teologer, nemlig: Johan Wilhelm B. (f. 1647 i Nürnberg, studerede i Jena, 1674 prof. i teologi i Halle, døde 1695 som superintendent i Halle; han har skrevet flere dissertationer og disputatser) samt dennes to sønner, Johan Wilh. B. (f. i Jena 1675, 1696 magister og 1703 adjunkt ved det filosofiske fakultet i Jena, 1704 prof. i fysik i Altorf og 1709 i teologi, døde 1729; skrev flere dissertationer), og Johan David B. (f. 1681 i Jena, hvor han disputerede og 1706 blev adjunkt ved det filosof. fakultet, 1710 diakon i Weimar, 1721 superintendent i Dornburg og efter broderen 1729 prof. i teologi i Altorf. Døde 1752. Flere disputatser udkom af ham i Jena).

2) Johan Samuel Adami, f. 1638 i Dresden, 1672 prest i Pretschendorf, en tid bestyrer af en skole i Dresden og senere prest i Rabenau. Udgav flere skrifter under navnet deliciae.

als ein Cabinet gesammelt, und werden Sie davon schwerlich viele besitzen, weil nicht einmal in hiesiger academischen bibliothek die mehresten davon anzutreffen. In Erwartung baldiger Antwort verharre mit gröster Hochachtung Ew. Hochwüird. ganz gehorsamster diener
Justus Christian Hennings.

778. 1772 9. April Pro Memoria fra P. Drejer¹⁾, Hassel. (RA.)

— — Med Seeneste Post, her ankomen d. 28 Mart., ere Mig tilsendte Kongl. Allernaadigste Forordninger, til Circulation og Publication: — — — 6. Anmældelse til Subscription paa *Historia Ecclesiastica Islandiae*²⁾; hvilken ikke betimelig maa vændtes tilbage, saasom der fulgte ikkun Een, paa Hvilken Alles Navne som behager Den, skal tegnes; da samme Exemplar maa gaae baade til Lofoden og Westeraalen, in Originali. — —

P. Drejer.

779. 1772 16. April fra L. Montin, Halmstad.³⁾ (VS.)

Högvördige ock Vidtberömde Herr Doctor ock Biskop. Jag får härmed den lyckan, att för Herr Doctorn ock Biskopen ej allenast nedlägga ödmjukaste tacksägelse för gunstig skrifvelse, utan ock yttra min synnerliga glädje öfver det mer än bevågna bifall, som den öfversända afhandling vunnit hos Herr Biskopen. Så väl häraf, som utaf den hedern, att ärhålla ett rum uti så Vittert Sällskap, som Kongl. Trondhemske är, upmuntras jag på det aldrakraftigaste, att framgent, medelst upgifvande af det jag finner vara något märkvärdigt, visa min högaktning för Kongl. Societeten och Dess vördnadsvärda Styres Mann. I sådant afseende skulle jag ock denna gång bifogat en märkelig händelse uti arte obstetricia, så framt jag ej varit förhindrad af Ämbets förrättningar.

Förmonen, att innan kort tid få se Herr Biskopen i Halmstad vid återresan til Norje, fägnar mig otroligt; hvarföre jag ock tager mig den friheten förut anhålla ödmjukast, det täcktes Herr Biskopen visa mig den gunst, at hvila öfver ett par dagar här i Staden. Til

¹⁾ Se nr. 255 og 365 ovfr.

²⁾ Angaaende subskription paa dette verk findes i RA. ogsaa breve fra A. Buschmann, Næsne, af 17. jul. og A. Jersin, Talvig, af 7. novbr.

³⁾ Smlgn. nr. 771 ovfr.

hvilken ända jag bestält ett godt ock bekvämt logement hos Handelsmannen ock Källarmästaren Herr Samuel Gabrielson, efter jag är trång-bodd sjelf; hvaräst Herr Biskopen behagade genast taga härbärge. Ock om jag ej missbrukar Herr Doctorns ock Biskopens godhet, ville jag ödmjukast udbedja mig ett par ord uti bref om ankomsten, några dagar förut, til min efterrättelse, i fall jag skulle vara ute på någon Ämbets förrättning utom Staden, som lätteligen kunde hända.

Med oafslätelig vördnad har jag den äran at framhärda Högvördige etc. Herr Biskopens ödmjukaste tjenare

Lars Montin.

780. 1772 29. April fra P. G. Beyer¹⁾, Glumsø prgd. ved Ringsted. (StA.)

Høyædle etc. Herr Biskop! Jeg har sammenskrevet en evangelisk Harmonie, som jeg med første, næst Gud, agter at lade gaae i Trykken: Men da jeg ikke kand vide, hvormange Liebhabere jeg kand faae til samme Verk, saa har jeg i Sinde dertil at invitere Subscriberentere; I den Anledning er det jeg her tager mig den Frihed at incommodere D. H. med min ydmyge Begiering, at dette mit Skrift, som med megen Møye er arbeidet paa i en Deel Aar, og som jeg mener ikke skal være til Unytte, for dem, som vil læse det, maatte være D. H. recommenderet, og at D. H. vilde bevise mig den Godhed at recommendere samme til Geistligheden og andre i Deres Stift.

Jeg agter at invitere til Subscription i Aviserne, og deri bede mine Med Brødre De Hrr. Præster og Provster, at De vil være saa gode, og bevise mig, som er ubekiendt for Dem af Ansigtet, den Tieneste at tage mod Subscription af Liebhaberne paa mine Vegne. Men jeg har dermed ogsaa tillige allerydmygst at bede, at D. H. vilde bevise mig den Godhed og tillade, at Provsterne og andre i Deres Stift, maatte sende Antallet paa Subscriberentere til D. H., og at jeg da maatte nyde den Godhed og Bevaagenhed, som jeg allerydmygst beder, fra D. H.s hele Stift under et at faae Underretning

1) Peder Grove Beyer, f. 1707, 1738 prest for Glumsø og Bavelse i Sjælland, siden provst og 1773 magister. Døde 1790.

om Subscriberterne enten fra D. H. Selv eller Deres Amanuensis, som jeg visselig har vildet skrive til, men jeg veed ikke Hans Navn, Da jeg og vilde bede, at jeg i sin Tiid maatte tage mig den Frihed, at sende saa mange Exemplarier til Ham, som der ere Subscribertere til, og at han da vilde være saa god, imod Pengenes Annamelse, at levere dem til Provsterne, da jeg formoder, at De Hrr. Provster ere saa gode at tage imod dem hver til sit Provstie.

Jeg venter, og ydmygst beder, at min Dristighed ikke ilde optages, da jeg etc. henlever Deres P. G. Beyer.

At D. H. nogenledes kand være vidende om mit Skriftes Indhold, har jeg den Ære heri at sende Titulen derpaa, som vist ikke lover mere, end Bogen indeholder.

I lige maade inviterer ieg til Subscription paa mine Korte Spørgsmaal over de 5 Parter i Catechismo, som ieg og beder maae være recommenderet.

781. 1772 18. Mai fra P. Drejer¹⁾, Hassel. (RA.)

Høy-Ædle etc. Hr. Biscop! Jeg kand icke udsiige med hvad Fornøjelse jeg nu Spørger, at Gud har ført D. H. vel hjem igjen til Deres Bispe-Domme²⁾, da jeg ret med Smerte har hørt relationer³⁾: at De skulle tiltræde en Anden Station i K.havn. — Nu have Vi først alt lært at kænde Dem, som Vor foresadte Biscop, og strax skulle bokket Os under en fremmed; det har blevet Alt for tungt, da det skulle har blevet Den 5te Biscop, som jeg har været Subordineret; Altsaa tilstaar jeg: intet kunde være mig en større fornøjelse, end at Spørge Deres Tilbagekomst vel: Give Gud De ogsaa nu maa blive endelig roelig i Deris Høje og Vigtige Kald og Æmbede! — Jeg gratulerer da hjerteligt Deres Hjemkomst! og er glad ved at have oplevet Den; om jeg skal opleve at see Den coram: veed Gud! — — — Deres etc. P. Drejer.

1) Se nr. 255 og 365 ovfr.

2) Ilg. G.s brev af 11. juli til Suhm (se Suhms Levnet ved Nyerup p. 350—351, anført i aarsskr. 1891 pag. 49) kom dog G. først 1. juli tilbage til Trondhjøm.

3) Smlgn. 768, 769, 772 ovfr.

782. 1772 10. Jul. fra P. Krog¹⁾, Wærdahl.²⁾ (StA.)

Høyædle etc. Hr. Biscop! D. H.s Lykkelige Hjemkomst efter sin lange og besværlige Rejse kand ej andet end inderlig glæde mig og alle mine, allerhelst da Rygtet een tiid spargerede, at vi skulle miste vores Fromme Hr. Biscop formedelst Forflyttelse till eet nyt Academie³⁾; Jeg kand derfor ikke heller andet end bevidne min Hjertelige glæde herover, ved at nedlegge denne min underdanigste Gratulation till D. H.s forønskede Hjemkomst med Hilsen og Sundhed, ønskende fremdelis, vi aldrig maatte savne vores Store Patron og Vellynder, eller Kirken sin troefaste Forstander, men at Gud ville legge Aar till Deres Dage heriblant os udi all selvønsket Lyksalighed. I øvrigt jeg underdanigst vill udbede mig og mine Deres bestandige Høye Gunst og Bevaagenhed, og har herved dend Ære etc. — — —

P. Krog.

783. 1772 21. Juli fra Th. G. Krog, Qvernæs.⁴⁾ (StA.)

Høy-ædle etc. Hr. Biscop! D. H. kand billig undres ved, at see dette bref og denne begiæring, fra een, Dem fremmed og uvedkommende. Men natur og kierlighed undskylder dog wisselig denne min dristighed, hos een saa kyndig Dommere, som D. H. Sagen er denne: Ieg er, i besøg, hos en kiær og gammel Syster, sc. Madame Krop paa Qvernæs, følgerig mere end 40 miile fra min eegen foresatte Biscop, som gjør min adresse till Ham, i denne tid, hast og begivenhed, u-muelig. Med et Skib, som i gaar kom till Christiansund, fra Bergen, erholdt Ieg tillforladelig underretning, at Sogne-Præsten til Nye-Kirken ib(idem) Hr. Joh: Brun⁵⁾, er død. Min Søn, Hr. Jens Andreas Krog⁶⁾, vice-Proust og Sogne-Præst for Davigens Kald i Norfiord, som haer den lyche, nogenledes at være D. H. bekient, ja end og, af Dem, med bref og correspondance værdiget, bliver en Sollicitant till samme vacance. Hans

1) Peder Offesen Kr., sogneprest til Værdalen, se aarsskr. 1893 p. 50.

2) Besvaret d. 17. juli (G.s paategning).

3) Smlgn. foreg. brev.

4) Besvaret d. 1. aug. (G.s paategning). Er nr. 125 ovfr.

5) Johan Plate Brun, f. 1728 i Bergen, 1755 pers. og 1762 resid. kapellan ved Domkirken i Bergen og 1769 sogneprest ved Nykirken smstds. Døde 1772.

6) Se nr. 84 ovfr. samt aarsskr. 1891 p. 84 og 1893 p. 41.

ringe Vilkor og slette leve-brød, der endog med mig skall deeles, gjør det for Ham nødvendigt. Hans sande, i sædvanlig stii, saa kaldte Meriter, ere disse: Han har, efter en Alders forventelse af 32 aar, gode studia, et hurtigt begreb, samt judicium, got mæle, gode Gaver, og ald beqvemhed till Embedet. I natur-læren og historien, haer Hand, supra vulgus, Kundskab, erfaringhed og noget retskaffent, som og een till Trychen næsten færdig beskrivelse over Nordfiord, nærmere tør beviise. I medicinen, som Hand særdeles elsker, har Hand end og i dette aar, ved lychelig inoculation, conserveret i Norfiords Proustie, mere end 300 mskers lif og helbred. Med et ord, og for ey at være D. H. meere besværlig: Ingen, som paa disse Grunde, recommenderer Ham, viiger fra sandhed, og, Ach! at min forrige Discipul, men nu værende intime og fortroelige Hr. Hans Strøm, var her hos, Hand vilde og kunde strax underskrive alt dette. Nu, i denne Situation bestæd, og af disse Grunde bevæget, gaaer Jeg da, i Guds nafn, denne fremmede Vey, at bryde og bemøye een fremmet Maecenas, hvis berømte nafn og fortienester læt kunde, dersom hand kun vilde, mer end tilstræchelich supplere den Mig egentlig tilhørende Fore-sattes vices. Dog! det maae komme an paa et forsøg. Her er periculum in mora. Kierlighed tvinger. Nød befaler. Supplique till Kongen, tør Ieg iche indgive, efterdj min Biscops befalede paategning mangler, at begiære samme af D. H., synes mig dristigt og daarligt. Som det sichreste expedient forekommer mig dette, sc. at bønfalde og supplicere D. H., om Deris kraftige og høyt formaaende Hielp og recommendation for min Søn, da vj vist veed, at et got ord, paa en godt stæd, af vor gode og store Gunnerus, vilde aabne Ham den bæste Vey, igiennem de store dørre, till det største Hoved. See her, Store Biscop! mit hierte, min begiæring, min Supplique till Dem. Gud veed, og tiden (muelig) kand beviise, hvor høyt vj vill være, saa stoert Redskab i Guds haand, u-afladelich skyldig og forbunden, ligesom Ieg og lever og døer etc.

Thomas Georg Krog.

784. 1772 18. Aug. fra P. Krog, Værdalen.¹⁾ (StA.)

Høy-ædle etc. Hr. Biscop! Endskjønt jeg heller har villet miste begge mine Capellaner, paa hvilke jeg dog ikke har det mindste at klage, naar det kun kunde være till deres Lykke, end min Steen²⁾, Hvis Skikelighed, Fromhed og gaver til at informere ere ugemeene; Er det mig dog kjert, at jeg i noget kand efter Skyldighed og Villighed viise D. H. min ringe Tjenstvillighed, og derfor ligesaa lidet vill, som kand hindre Monsr. Steens Lykke; Alleene jeg tager mig dend frihed underdanigst at bede, at om min Søn, Peder Christopher hos Hr. General Major Motzfeldt paa Horrig, som jeg har tilskrevet om Condition hos mig self, ikke skulle till foresatte Tiid ankomme, det da maatte tillades mig at opholde Monsr. Steen et Par uger, paa det Børnene ikke skulle glemme, hvad de har lært. — — —³⁾ P. Krog.

785. 1772 5. Novbr. fra C. F. Jacobi⁴⁾, Christiansborg. (VS.)

Høyædle etc. Herre Biskop; Af D. H.s Brev under 17. Octobr. h. a. har jeg med særdeeles Fornøielse erfaret den Agt, som deris Videnskabers Sælskab har viist mig ved at værdige mig at optages til dets Medlem. Hvor ivrig ønsker jeg at kunde udrette noget til dette Sælskabs ædle Hensigters Opfyldelse! Paa Lyst og Villie skal det ikke mangle. Jeg har heri et nyt Beviis paa det gamle Venskab, De skienkede mig paa en tiid, da intet uden Lærvillighed og en dyb ærbødighed for Deris vidt udbredte Lærdom i alle Videnskaber kunde gjøre mig dertil værdig; Nu er det mig den behageligste Tanke at elskes af en Mand; som ikke allene denne Alder, men endog Efterslægten vil regne blant Videnskabernes Fosterfader og Piller i Norden. Jeg er med største Ærbødighed Deres etc.

C. F. Jacobi.

1) Svar paa G.s brev af 31/7, se nr. 46 ovfr.

2) Esten Steen, der blev G.s amanuensis, se nr. 46 ovfr.

3) Resten af brevet indeholder svar paa G.s anmodning (smlgn. nr. 46 ovfr.) at indkjøbe til ham et par heste, samt rekommendation af sønnen Owe Christian til Bynessets kapellani.

4) Se nr. 316 ovfr.

786. 1772 7. Novbr. fra Hielmstjerne¹⁾, Kbhvn. (VS.)

Højædle etc. Hr. Biskop! Vel er det mig megen Ehre at indgaae i et Selskab som protegeres af Hs. K. H. Printz Fridrich, og hvor saa mange brave Mænd i begge Rigerne ere Medlemmer, Men ieg skylder baade D. H. og det heele Selskab reent ud at tilstaae, at Mine aar og Skrøbeligheder, som i sær siden i Sommer har tiltaget giver Mig nok at gjøre med de forretninger ieg har, da Mand i mine Omstændigheder hverken arbeider med den Munterhed eller Facilite som forhen; Desuden ere mine Indsigter i de Physiske og Oeconomiske videnskaber saa bornerede, at ieg ei drister mig til at indkomme med noget, der kunde være til Ehre for Selskabet og Oplysning for Publico, Men hvad Jeg i øvrigt kan udrette til Selskabets Nytte og lustre, skal ieg altid holde for min største Pligt, Ehre og fornøielse. Forblivende med en fuldkommen Høiagtelse Deres etc.

Hielmstjerne.

787. 1772 7. Novbr. fra C. Martfelt.²⁾ (VS.)

Højædle etc. Hr. Biskop, Director perpetuus for det kongelige norske Videnskabernes Selskab! Det er meget uformodentlig, at jeg fra det højfortjente Selskab, som D. H. med saa megen Berømmelse bestyrer, ved dets p. t. værende Sekretær Hr. Wittrup, bekjengtjøres den Ære at være bleven valt til dets Medlem. Jeg vilde blive meget forlegen med at erklære Selskabet min Erkjendlighed og Taksigelse paa saa fuldkommen en Maade, som deres Godhed fortjener, dersom jeg ikke var saa lykkelig at torde haabe, at D. H. gjorde det paa mine Vegne. Saa meget meere beder jeg ydmygst herom, og formoder D. H. heri tjener, som de lettelig indseer, at De derved tillige faaer Lejlighed at undskyldte Vallet, da jeg er fuldkommen overbeviist om, at D. H.s gamle Yndest kan allene have foraarsaget dette og ikke mine Fortjenester, hvoraf den største bliver at have haft dem selv til Lærer.

Imidlertid bliver jeg for denne Ære paa det ærbødigste forbunden og ønsker Lejlighed til at kunde være dette berømmelige Selskab til nogen Tjeneste, hvilket altid vil blive min største Skyldighed.

¹⁾ Se nr. 717 ovfr.

²⁾ Se nr. 166 ovfr.

At D. H. fremdeles i mange Aar maae høste Frugten af Deres utrettede Flid og Omhue for Videnskabernes Udbredelse, som i sær for de Fuldkommenheder De ved dette Selskab har stiftet og agter at stifte, det bliver i Øvrigt det Ønske, hvormed jeg ved denne Lejlighed slutter nest den Ære at forsikre at jeg med en besynderlig Højagtelse og Hengivenhed altid lever etc. Deres etc.

C. Martfelt.

788. 1772 7. Novbr. fra G. Nielsen¹), Kbhvn (VS.)

Høyædle og Høyærv. Herr Biskop, Høystær. Herre. Den Ære, som det Priisværdige Kongelige Norske Videnskabers Selskab haver beviist mig, at udvælge mig til Medlem af Samme, maae jeg ansee meere som et Kiændetegn af D. H. H.s og andre Medlemmers Bevaagenhed imod mig og deres gode Tanker om mig, end som en Virkning af mine Fortienester. Jeg erkiænder dette Beviis af D. H. H.s og de andre Høystærede Medlemmers Godhed med en levende Følelse af Tacknemmelighed: og jeg forsikrer derhos, at det skal være mig en sand Fornøyelse, at kunne beviise denne min Erkiendlighed i Gierningen, og at bidrage alt, hvad mig efter mine Omstændigheder mueligt er, til at befordre Selskabets patriotiske og priiselige Hensigter.

D. H. H. bevidner jeg isærdeleshed min oprigtigste Tacknemmelighed for de Prøver af deres Bevaagenhed og Venskab, som de ved deres sidste Ophold her i Kiøbenhavn have givet mig. Og ligesom samme altid skal være mig dyrebar: saa udbeder jeg mig en vedvarende Fortsættelse deraf. Jeg ønsker D. H. H. derhos et bestandig Velgaaende, og henlever med den fuldkomneste Højagtelse Deres etc.

Georg Nielsen.

789. 1772 10. Novbr. Pro memoria fra J. Irgens²), Tromsø. (RA.)

— — Af de prænumerationer og subscript: Planer, som mig d. dat. 27 Jul. blev tilsent følger 2de tilbage, for hvilke exemplarer

1) Georg Nielsen, f. 1710 paa Als, studerede i Jena, kom 1739 til Kjøbenhavn, hvor han 1755 blev lærer for den senere kong Christian VII, 1766 kabinetssekretær hos dronning Caroline Mathilde og tillige bibliotekar ved det kgl. haandbibliotek. Døde som konferentsraad 1797.

2) Se om denne nr. 131 ovfr.

som derpaa ere antegnede, naar de udkommer Seigr. Carsten Ang el paa mine vegne vil udlegge pengene, ligesom og for Islands beskrivelse¹⁾, som ieg har prænumereret paa, kunde den efter løfte leveres indbunden i Tyrkisk bind, var det destoe bædre; og da heromkring i Provstiet af mangel paa penge fantes ingen prænumerantere, saa kunde ieg heller ikke gotgiøre mig 1 r. som disse Placater kostede i porto i følge D. H.s skrivelse.

Hvoer gierne ieg hafde løst at participere udi det Typografiske Sælskabs²⁾ oprettelse, som et højt priseligt verk, saa nødes ieg at lade det være allene, fordi ieg er for langt borte, og kand ikke have nogen paalidelig commissionair, der vil tage sig an, at giøre forskud med penger mellem aar og dag, da penger at sette ned udi Tronhiem til Bøger at indkiøbe, som ieg kunde have løst til, er ikke min leylighed.

I. Irgens.

790. 1772 14. Nov. fra E. Hammer³⁾, Kbhvn. (VS.)

Højædle etc. Hr. Biskop! Den Ære, hvilken det Kongl. Norske Videnskabers Selskab har beviiset mig ved at udnævne mig til dets Medlem, har ieg fornemmelig at tilskrive D. H. Det er derfor at jeg herved aflægger min underdanigste Taksigelse med Forsikring at ieg altid skal stræbe at giøre mig værdig til D. H.s Bevaagenhed og Selskabets Yndest.

Dersom mit Embeds mangfoldige Forretninger vil forunde mig nogle leedige Timer, skal ieg ikke mangle at anvende samme paa at udarbejde en eller anden nyttig Afhandling, der kunde fortiene Sted iblant Selskabets Samlinger.

Tegningen, der henhører til min Afhandling om den bedste Maade at giøre Engelsk Malt⁴⁾, er for længst overleveret hr. Niels Dorph Gunnerus. Jeg haaber den vil finde D. H.s Gunstige

1) Angaaende prænumeration herpaa handler ogsaa brev fra A. Buschmann, Næsne, af 12. novbr. (StA.)

2) Angaaende subscriberter herpaa handler ogsaa et brev af 7. novbr. fra H. Falster, Tronæs (RA.)

3) Se nr. 742 ovfr.

4) Trykt i: Ny saml. af selsk. skr., I (1784), s. 89.

Biefald. Jeg udbeder mig D. H.s bestandige Bevaagenhed og har den Ære at henleve med den største Soumission Deres etc. E. Hammer.

791. 1772 19. Nov. fra L. Montin¹⁾, Halmstad. (VS.)

Högvördige ock Vidtberömde Herr Doctor ock Biskop, samt Vice-Praeses uti Kongl. Norska Vetenskaps Societeten. Att jag först ock främst hos Herr Biskopan bör betyga min vördnadsfulla ärkänsla för den besynnerliga heder mig vederfarits, att blifva utnämnd til Medlem af det lärda Trondhemska Sällskapet, är så mycket billigare, som det är otvifvelaktigt, at denne lycka mig tillskyndats medelst Herr Biskopens bearbetande; hvarföre jag ock blir på det högsta förbunden, att vårda Herr Biskopens gunst för all min tid.

Här innelykt sänder jag några få örter²⁾, som jag i år samlat, ock har ännu flere i beredskap att inlägga i paqvret ock affärda med någon Dansk Resande, som passerar här genom Staden, ock ärnar sig til Trondheim.

Jag bör ock icke förgäta, att å Doctor Carl Peter Thunbergs³⁾ vägnar aflägga ödmjukaste tacksägelse för det äfven han blefvit hedrad med ett rum i Kongl. Norrska Vetenskaps Sällskapet; ock tviflar jag ingalunda, att ju han båda kan ock lär mångfaldiga resor bättre där fullgjöra sina skyldigheter, än jag.

Emedlertid blir det altid en af mina angenämaste gjöromål, att ådagalägga, med hvad besynnerlig vördnad jag har den äran ouphörigen vara Högvördige etc. Biskopens etc. Lars Montin.

792. 1772 Novbr. fra C. Bluhme⁴⁾, Copenhagen. (VS.)

Hochwür diger, Hochgelahrter, Hochgeehrtester Herr Bischof, Hochgeneigter Gönner, So unvermuthet es mir gewesen, mich der

1) Smlgn. nr. 771 og 779 ovfr.

2) Smlgn. Oversigt over selskabets botaniske samlinger, aarsskr. 1888—90 p. 80.

3) Carl Peter Thunberg, f. 1743 i Jönköping, dr. med., prof. i medicin og botanik ved universitetet i Upsala, døde smsts. 1828.

4) Christopher Bluhme, søn af den bekjendte hofprest Johannes Bartholomæus B. (døde 1753), født i Angel 1708, studerede en tid i Jena, tog 1732 magistergraden i Kjøbenhavn, blev 1734 sogneprest i Eskris i Angel, 1738 arkidiakon i Tender, 1740 sogneprest ved St. Maria kirke i Helsingør, 1751 tysk hofprædikant i Kjøbenhavn, 1778 tillige konfessionarius. Døde 1782.

Ehre gewürdiget zu sehen, welche Ew. Hochwürden geneigte Zuschrift von 17ten Oct. mir meldet; so innig empfinde ich die Pflichten der Verbindlichkeit, welche hiedurch gehorsamst zu bezeugen ich mir mehr Gelegenheit, als die gegenwärtige, wünsche. Ich weiss wohl, dass die aufrichtigste hochachtung, mit welcher ich stets die Königl. Nordische Gesellschaft der Wissenschaften verehret habe, kein Verdienst um dieselbe sey; sondern nur eine Schuldigkeit, welche das Vergnügen an deren nützlichen und gelehrten Bemühungen erhöht. Da ich eines mehrern mir nicht bewusst bin, so ermesse Ew. Hochwürden leicht, wie wenig ich mich der Ehre selbst würdig achte, ein Mitglied dieser hochangesehenen Gesellschaft zu seyn. Jedoch sie ist mir so viel schätzbarer, da ich sie unverdient als eine Würkung von Ew. hochwürden Güte und Wohlwollen ansehen darf. Ich bitte daher dafür meine gehorsamste danksagung und Versicherung der ersinnlichsten Erkenntlichkeit geneigt anzunehmen. Ich ersuche auch der gesamten Gesellschaft die schuldigste und ergebenste Verbindlichkeit zu bezeugen, mit welcher ich die besondere Geneigtheit, mich zu deren Mitglied zu ernennen verehere. Nichts würde mir angenehmer seyn, als Gelegenheiten zu finden, die meine Verpflichtung und Bereitwilligkeit zu allen nur möglichen diensten der Gesellschaft begünstigen mögten. Inzwischen ergreiffe ich die gegenwärtige, den sämtlichen würdigen Mitgliedern derselben mich ganz gehorsamst zu empfehlen: wobey Ihrer allerseits Wohlseyn und ein blühendes Zunehmen der Gesellschaft zum Vortheil der Wissenschaften der Gegenstand meiner aufrichtigsten Wünsche ist. Insonderheit werde ich es mir für eine Ehre und Vergnügen schätzen, wenn dieser Umstand mir eine öftere Briefwechsel mit Ew. Hochwürden veranlassen mögte. Ich bin von dero schätzbaren Gewogenheit und Freundschaft zu sehr gerühret, als dass ich nicht alle Gelegenheit suchen sollte, die wahre hochachtung zu bezeugen, mit welcher ich, unter erwünschung alles Wohlseyns und verpflichtester Empfehlung, die Ehre habe allestets zu verharren
Ew. Hochwürden ganz gehorsamster Diener C. Bluhme.

793. 1772 10. Decbr. fra J. H. Tauber¹⁾, Regenzen, Kbhvn. (VS.)

Høyædle Høyærv. og Høylærde Hr. Biskop Gunnerus, Gunstigste Velynder! Et Brev fra Dem, ædelmodige! regner jeg altid til mine ædelste Fornøyer i Verden. De veed selv, hvor uendelig jeg er D. H. forbunden, uden at kunne taale jeg ofte siger det. Deres overalt bekiente Beskedenhed forbyder mig at holde de taknemmeligste Lovtaler over deres Bevaagenhed imod mig, men skal dog aldrig betage mig den inderligste Følelse af min Skyldighed dertil. Nu er det gandske afgjort med Magistergraden. Til Nye Aar agter jeg at betiene mig af Læsefriheden. For det første tager jeg mig paa at holde Forelæsninger over Ernesti²⁾ institutio interpretis N. T. og Pauli Breve efter deres Tidsorden. Prof. Balle³⁾ har lovet mig sit Auditorium, ifald Antallet af Tilhørere udfordrer saa rummelig en Plads. Den 11 Ian. skal Magisteren stikke frem. Min heele Flid gaaer ud paa at vedligeholde de fordeeltige Tanker, D. H. og andre ved Dem, har fattet om min Indsigt. Om en kort Tid bliver Balle anden Professor i Theologien i Studsgaard⁴⁾ sted. Ancher⁵⁾ og Treschow⁶⁾ skal

1) Johan Henrik Tauber, f. 1743 i Aalborg, student 1762, var en tid alumnus paa Borchs kollegium og dekanus paa klosteret, 1773 blev han magister og begyndte at holde teologiske forelæsninger, 1775 rektor i Horsens, 1779 teologisk eksamen, 1787 rektor i Roskilde, 1790 prof. i teologi. Døde 1816.

2) Se nr. 777 ovfr.

3) Den bekjendte biskop og hofprædikant Nicolai Edinger Balle (f. 1744, død 1816). Efter at have studeret i Leipzig under Gellert og Ernesti og der opnaaet magistergraden, studerede han 1768 teologi under Semler i Halle og senere i Göttingen under Walch og Michaeli. 1770 blev der tilbudt ham dekanatet paa kommunitetet og Borchs kollegium, og 1771 udnævntes han til sogneprest til Kjettrup og Gjettrup menigheder i Aalborg, 1772 blev han 4de teol. prof. og 1774 hofprædikant.

4) Christian Beverlin Studsgaard, f. 1727 i Kjøbenhavn, student 1745, 1751 dekanus paa klosteret. Studerede senere i Halle og Jena og blev 1757 magister i Rostock, 1759 prest og lektor i Herlufsholm, 1769 prof. i teologi i Kjøbenhavn, 1773 prest i Aalborg og 1778 biskop smstds, døde 1806.

5) Lorents Ancher, f. 1746, teol. eksamen 1766, reiste derpaa til Göttingen, hvor han studerede teologi under Michaeli og tog der doctorgraden. 1772 kom han tilbage til Kjøbenhavn og ansattes det følgende aar som prof. i teologi, 1775 stiftsprovst og sogneprest ved St. Knuds kirke i Odense, døde 1798.

6) Herman Treschow, f. 1739 i Vaage i Gudbrandsdalen, var som student alumnus paa Borchs kollegium, reiste 1768—72 udenlands til Tyskland,

deele Balles forrige Løn imellem sig, da Ancher bliver Professor theologiæ ordinarius, men Treschov designatus. Alt dette er endnu en hemmelighed, men bliver dog ufejlbarligt vist. Af den unge Hr. Gunnerus har jeg endnu ikke faaet en eneste Skilling fra Dem. Og det haster jo ikke heller. Spaldings¹⁾ Skrift røber en Sociniarier. Han trækker paa Strængen med den halliske Theolog Semler²⁾. Den göttingske Michaelis³⁾ har nylig i sin 3 Deel af hans arabiske bibliothek havt Semler i fingre, og behandlet ham og hans Vildfarelse med en mageløs Forsigtighed. Tellers⁴⁾ Wörter Buch fortæner den Dom, der er fældet over den. Lumskhed og en ilde anvendt Sprogkyndighed hersker nesten paa ethvert Blad. Jeg vil udtegne de Tanker, jeg faldt paa, efterat jeg havde læst bogen igiennem, en nyttig haandbog fuld af sproglærde forklaringer, men ofte uden beviis. De gode Anmerkninger kan Ernesti og Michaelis kiendes ved. De slette har han enten laant, eller har dem tilfælles med en Semler. Naar vi faar læst visse Ordforklaringer, f. ex. over besessen, Herr, Sohn, Blut, og taalmodig nok har hørt paa hans smigrende Haab om Christendommens Vinding ved hans Nyheder over 1 Cor. 7—19. Gal. 5. 6. c. 6. 15. 1. Cor. 12, 13 saa bør vi reyse paa os for at sige ham lige i Øynene, at han er en snedig og selvraadig latitudinarius. Den voldsomste forklaring over act. 20, 28 p. 55, den mistænkeligste over 1 Joh. 1, 7, og den snedigste giver han ved det Ord Geist. Han dølger baade Math. 28, Joh. 14 og 16 for at kaste den Hl. Aands Guddom over Ende, med lige held, som han har

Frankrig og Italien og blev 1773 professor i teologi i Kjøbenhavn, 1774 prest ved Garnisonskirken dersteds, døde 1797.

- 1) Johan Joachim Spalding, f. 1714 i Tribsees i Pommern, 1749 prest i Lassahn, 1757 i Barth og 1764 provst og sogneprest til Nikolai kirken i Berlin og siden overkonsistorialraad, døde 1804. Her sigtes maaske til hans 1772 udkomne „Über die Nutzbarkeit des Predigtamts“.
- 2) Johan Salomo Semler, f. 1725 i Saalfeld, 1752 professor i Halle, død der 1791. Er en af grundlæggerne for historisk bibelsk kritik og en af hovedrepræsentanterne for rationalismen.
- 3) Se nr. 655 ovfr.
- 4) Wilhelm Abraham Teller, f. 1734 i Leipzig, 1755 kateket ved den derværende Peterskirke, 1761 prof. i teologi i Helmstädt og 1767 overkonsistorialraad og provst i Berlin, døde 1804. Var en af rationalismens støtter. Hans Wörterbuch des Neuen Testaments udkom i Berlin 1772.

villet nedsette Christus fra deelagtighed i samme Væsen med faderen. I hvor meget got der end kand være blandet imellem det forføriske kræver dog Bogen satte Læsere, ellers kan den ellers nyttige Bog blive som et Lys, Morbrændere liste sig til at faae fat paa, for at stikke alleting i Lue og Brand. Sendschreiben — Naturalist er nok den, der skal være tilstillet Resevitz.¹⁾ Jerusalem er hidindtil frie nok fra Naturalisterie. Daniel e versione LXX virali kommer ei før Paaskemessen. Glasii²⁾ philologia den hollandske udgave er sædted fuld af trykvildelser. Den sidste Leipziger af 1743 er den beste. Balle, Cramer³⁾, Rottbøll⁴⁾, Ancher, Gottschalk⁵⁾, Petersen⁶⁾, og andre beder at formelde deres ærbødige Kompliment for D. H. Beobachtungen über den Orient aus Reysebeschreibungen ved Faber oversat, 1. Theil er en Bog, som for D. H. Det er alt nok til dens Berømmelse at Michaelis er hiertelig misfornøyet over at den er oversat, siden han ey nu, som før, kan prale med sin laante Indsigt af den, da den nu kan

-
- 1) Friederich Gabriel Resewitz, f. i Berlin 1725, var oberprædikant i Quedlinburg, da han blev kaldet til pastor ved St. Petri kirke i Kjøbenhavn. 1774 blev han generalsuperintendent i hertugdømmet Magdeburg. Døde 1806.
 - 2) Salomon Glass, f. 1593 i Sonderhausen, 1625 prof. i græsk og hebraisk og 1638 prof. i teologi i Jena, 1646 generalsuperintendent i Gotha, hvor han døde 1656.
 - 3) Johan Andreas Cramer, f. 1723 i Jöhstädt i Erzgebirge, studerede i Leipzig under Ernesti og tog her magistergraden, dyrkede ogsaa her de skjøne videnskaber og stod digteren Klopstock nær, 1750 overhofprædikant i Quedlinburg. 1754 indkaldtes han til Kjøbenhavn som hofprest, i hvilken stilling han nød stor anseelse, især hos enkedronningen Sofie Magdalene, og øvede stor indflydelse paa aandslivet. 1765 prof. i teologi. Paa grund af sit djerpe sprog mod teilesløsheden ved hoffet blev han 1771 afskediget og modtog da kaldelse som superintendent i Lübeck. Efter Struenses fald blev han tilbagekaldt og blev 1774 prof. i teologi i Kiel, hvor han senere blev prokantsler og døde 1788.
 - 4) Christen Friis Rottbøll, prof. i botanik, se aarsskr. 1888—90 p. 236—37.
 - 5) Hans Gottschalk, f. 1734 i Himmelev ved Roskilde, teol. kand. 1760, 1763 konrektor og 1778 rektor ved Aalborg skole, døde 1804.
 - 6) Maaske Balthasar Petersen, f. 1703 i Tønder, studerede 1721 under Buddeus i Jena og senere i Kiel, 1729 sogneprest i Læk og 1739 provst og sogneprest i Sønderborg og 1746 i Tønder, hvor han det følgende aar blev konsistorialraad. Udfoldede her stor virksomhed som pædagog, uddannede skoleholdere. Døde 1787.

læses af alle. Nibuhrs¹⁾ arabische Reysebeschreibung og andre fleere. Jeg ønskede helst, at D. H. vilde befale, hvad jeg skulde købe til Dem. Her gaaer Ordet, at D. H. skal blive Vice-Canzler²⁾, hvilken Lykke for Universitetet, for mig, og min unge Gunnerus! De og Deres leve altid vel! Jeg har den Ære at være med den største Høragtelse D. H.s gandske hengivne Ven og underdanige Tiener
Tauber.

794. 1772 28. Decbr. fra H. Møller³⁾, Porsgrund. (VS.)

Høyædle og Velbaarne Høylærde herr Biscop! D. H. vilde tillade, at ieg ved at oversende denne liden Afhandling⁴⁾, giver mig den underdanige Fricthed, ved et par Ord at fornye den Erindring, som ieg endnu haaber at kunde staae i, fra Deres sidste Nærværelse i Kiøbenhavn. Min hensigt ved dette Forsøg sees af den for samme satte korte Erindring. Jeg havde ønsket at Tiid og Leylighed havde tilladt mig at gjøre den mere værdig det Biefald, ieg saa gjerne vilde, den maatte finde hos D. H. Jeg er uvidende om hvorvidt Sælskabets Plan tillader, at lade trykke saadan Afhandling iblandt deres Skrifter, men vil ansee det for en særdeles Ære om den finder Stæd iblandt dem. Formedelst et Aars, det sidste vores Academie havde den Lykke at eye D. H., Underviisning, skylder ieg Dem nogen Indsigt i, men endnu støre Smag for Philosophiske Videnskaber og endskiønt ieg siden dels af Mangel paa en Lærere som kunde opføre en Bygning paa den af D. H. lagte solide Grund, dels formedelst det vitløftige Medicinske Studium er kaldet bort fra disse Studeringer, saa har de dog ofte skaffet mig en Timmes nyttig Fornøjelse, hvorved mig altiid er givet Leylighed til med Taknemmelighed, at ihukomme D. H. som min eeneste og Første

1) Se aarsskr. 1888—90 p. 243.

2) Se aarsskr. 1891 p. 48 samt flere breve i det foreg. (768, 766, 772, 781).

3) Hans Møller, f. 1736 i Skovstrup ved Fredericia, 1758 student, studerede medicin i Paris og London og blev 1766 reservelæge paa Frederiks hospital i Kjøbenhavn, nedsatte sig 1768 som læge i Skien, reiste derpaa paany udenlands og tog 1771 den medicinske doktorgrad. 1773 blev han land-physicus i Bratsberg amt. Døde 1796. Leverede flere indlæg for oprettelsen af et norsk universitet.

4) Forsøg i det som angaaer det Norske Folks Sundhed (d. e. om Skjørbug), trykt i Norske Vidensk. Selsk. skr. Ny saml. I (1784), s. 193.

Lærere i disse Videnskaber. I alle Deelee af Natur Historien har ieg ligeledes været saa Lykkelig, at faae de første Grunde, men i den heele Bygning fattes mig det meste, hvor ofte ønsker ieg mig i Trondehiom, da ieg var vis paa hos D. H. at finde baade Veyledning og opmuntringer i disse Studeringer, thi begge Deelee savner ieg her. Det er vist nok en Egenskab hos de høyerre Indsigter, at ansee med Mildhed Frugter af de ringere, som vidner om en god Villie, ieg venter den derfor, og udbeder mig den underdanigst, for det oversendte ringe Forsøg. Og næst at anbefale mig D. h.s Patrocinio og Yndest, samt af gandske hierte at tilønske Dem et Lyksaligt og Velsignet Nyt Aar, har ieg den ære at leve med sand og fuldkommen Veneration D. H.s underdanigste tiener

Hans Møller.

795. 1773 12. Jan. fra H. B. Forman, Bergen. (VS.)

Høyædle etc. Hr. Biskop! Pardonere, at ieg tager mig denne Frihed at insinuere D. H. som Vice-Præses og Director perpetuus i Det Kongl: Norske Videnskabers Selskab indsluttede ringe Tanker til Et saa priisværdigt og andseeligt Selskabs nærmere og høyerre Eftertanke.

Min Uvidenhed om Det Høye Selskabs Plan og Indretnings Maade har hindret min Længsel at kunde faae Adgang at indkomme som Lem i Et saa ypperligt Selskab udie mit Fæderneland Norge, hvis Opkomst og Lyksalighed hver Ærlig Retskaffen Nordmand bør af Hierte og Ævne stræbe paa, men de fra Det Høye Selskab udkomne Premier og Priismaterier har andlediget mig at indsende medfølgende Plan til Et Ager-Selskab udie Norge til Det Høye Selskabs retsindigste og indsigtsfuldeste Censur, om det er at forkaste rent, eller er antageligt til Forbedring, eller om det under Det Høye-Selskab kand inhereres paa nogen Maade, og da kunde ieg maaskiee foreslaae en anden Plan til Norges saa fuldkomne Opkomst, som staar i Menniskets Magt, hvorunder alle Stænder kunde combineres, dog være efter sine Kundskaber og Indsigter separeret; Men imidlertid, om nærværende Plan er værdig at tages under betragtning, hvortil ieg anseer Det Høye-Selskab prioriteret og værdigst at decidere, i fall ieg ikke incommoderer Dem dermed;

Og om ieg kunde ansees værdig at antages som Medlem af Det Høye-Selskab, og saaledes fik Leilighed at blive underrettet om Selskabets fulde Indretning og herlige Hensigter, til hvis Opnaaelse ieg vilde stræbe af all Kraft med Opmuntring til andre at tage samme [Dee]¹⁾ og Lod i saadant Velsignet Selskab, det En[este] udi vort Kiære og herlige Fæderneland, saa kunde ieg derefter nærmere overveie, om den omtalte Plan kunde connecteres til Det Høye-Selskab, At Enhver Undersaatt udie Norge ligesom kunde samles paa nye under Et Selskab til Norges Almindelige og hver Mands Særdeeles beste, og saaledes forestille og overlade samme til Det Høye Selskabs Forgodtbefindende.

D. H.s bekiendte stoere Patriotisme og nobleste Tænkemaade samt Høye-Siæl spaar mig, at dette ei ugunstig optages, og saaledes forbindes ieg med all Veneration og Egard at være Deres etc.

Hans Berendtsen Forman,

Wkl: Cancellie-Assessor og Raa[dmænd] udie Bergen.

796. 1773 12. Jan. fra Glahn²⁾, Ullensvang Præstegaard. (VS.)

Høyædle etc. Hr. Biskop Gunnerus. Da jeg ved en Skrivelse fra Hr. Wittrup, som her indløb sidst i forrige Maaned erfarer, at det Kongel. Norske Videnskabers Sælskab har værdiget at optage mig til Medlem af samme, saa er det min Pligt, underdanigen at takke D. H. derfor, som den, jeg fornemmelig anseer som Aarsag til denne, mig beviiste Ære. Jeg skal, ved Guds Hielp, stræbe at gjøre mig alt meere og meere værdig til Sælskabets Bevaagenhed, og jeg vilde ønske, at en Afhandling, som opsendes med denne Post, og som handler om den grønlandske Hund³⁾ maatte finde Dets Biefald.

Jeg henlever altid med den dybeste Ærefrygt etc. Deres etc.

Glahn.

1) Hul i manuskriptet.

2) Se nr. 743 ovfr.

3) Trykt i Norske Vidensk. Selsk. skr. Ny saml. I. 485—96.

797. 1773 2. Marts fra E. M. Tyrholm¹⁾, Stangvig
Præstegaard. (StA).

Høyædle etc. Hr. Biskop! Indsluttede plan til et Typographisch Selskabs oprettelse²⁾, saavel som hosfølgende Subscriptions og Prænumerations planer, haver nu efter ordre circuleret her i Provstiet, og derfor hermed tilbagesendes. Men hvorvel deraf kand sees, at saa Vel Hr. Provsten Krop³⁾, som Hr. Hagerup har tegnet sig, hver for en Actie, i det typographische Selskab, saa haver dog ingen af Dem tilsendt mig pengene ey heller tilmeldt mig deres Commissionair i Tronhiem til hvilken de udkommende bøger kunde leveres. Jeg vil derfor vente, at De Selv besørger D. H. H. pengene tilstillede og tillige anmelder Dem til hvem de udkommende bøger kand afleveres. Men for den Portion ieg selv har tegnet mig sendes her indsluttet en anviisning paa Sr. Liv Borch Hoyer.

Belangende ellers de Exemplarer saa vel af Hr. Professor Kalls⁴⁾ forklaring over Søn og Hellig dags Texterne, som af forrige Grev Struensis mærkværdige omvendelses Historie, som Herreds Brødrene har tegnet sig for, da kand de ved ankomsten til Tronhiem leveres til min Commissionair Sr. Hoyer, som mod bøgernes annammelse paa mine Vegne betaler pengene derfor, endskiønt ingen penger dertil er mig fra Vedkommende tilskikket. Nest megen Guds naades og Velsignelses ønske over D. H. H. med ganske huus forbliver ieg stedse med Soumission H. H.s etc. underdanige tiener

E. M. Tyrholm.

798. 1773 2. April fra P. G. Beyer⁵⁾, Glumsøe Præstegaard
ved Ringsted. (StA.)

Høyædle etc. Herr Biskop! For D. h. H.s høy respective Skrivelse af 12 Maji sidst, og deri gunstige Løfte om at vilde lade i D. H.s Stift bekientgiøre om min Evangeliske Harmonie med videre, haver ieg ved Skrivelse af 14de Nov: sidst aflagt min aller-

1) Se nr. 59 ovfr.

2) Smlgn. nr. 208 ovfr.

3) Se nr. 609 ovfr.

4) Se nr. 208 ovfr.

5) Se nr. 780 ovfr.

ærbødigste og allerskyldigste Taksigelse; og som ieg da havde faaet bemelte min Bog færdig, tog ieg Mig den Frihed med det samme at sende og offerere D. H. et Exemplar deraf, med ærbødig Begiering, at De samme ikke vilde forsmaa, med videre, som ieg samme Tiid tog Mig den Frihed at mælde. Ligesom ieg og samme Tiid havde den Ære at skrive til D. H.s Amanuensis Hr. Jacob von der Lippe Parelius.

Alt dette nemlig Brev og liden Paqve blev ved en god Ven leveret til Skipper Pettersen som imod skriftlig Beviis lovede at levere det til Hr. Biskop Gunnerus i Trunhiem.

For 2 Dage siden fik ieg Brev fra Kiøbenhavn, at samme Skib, som det gik med, var med Skib og folk bleven under Norge, og ikkun een Mand bleven bierget.

Da ieg nu deraf seer, at samme min Skrivelse og hossendte Bog ei er kommen D. H. til Hænde; Saa vil ieg her ved igientage min ovenmelte ærbødigste Taksigelse for belovede Godhed; Lige som ieg og hermed tager Mig den Frihed igjen at sende og forære D. H. et Exemplar af min Evangeliske Harmonie. Jeg vil ønske, at den maae finde D. H.s gunstige Behag, og at De maae læse den med Fornøjelse.

Skulde der være nogen i D. H.s Stift, som vil have den, beder ieg ydmygst det Mig maae tilkiende gives. Et Exemplar koster 8 Mark, som tilforn er bekiendt i aviserne.

Jeg skriver nu med det samme til Hr. Parelius med tjenstlig Begiering, at Hand hermed efter D. H.s Tilladelse vil have Uleilighed. — — — Deres etc. P. G. Beyer.

Et Exemplar af mine Korte Spørgsmaal¹⁾ koster 4 Skill. som ieg og beder recommenderet, eller 100 for 4 Rdr., 25 for 1 Rdr.

Bogtrykkeren har været uagtsom, og derfor beder ieg, at Trykfeilene maae rettes.

799. 1773 16. April fra Brünnich,²⁾ Kongsberg. (VS:)

Høyædle [etc.] Hr. Biskop. Jeg har meget ofte erindret med Skionsomhed Deres Venskab, og ligesaa ofte indset det som min

1) Spørgsmaal og Forklaring over Catechismus. Sorø 1767.

2) Se aarsskr. 1888—90 p. 239.

Skyldighed at skrive Dem herfra, men en hoben Forretninger og Brevvexling som jeg ej har kundet opsætte har altid udsat dette, til Postens Afgang havde betaget mig den øvrige Leilighed, nu maa jeg undskylde mig og bede D. H. holde mig det til gode. Kongsberg har givet mig en deel at forrette, men og saa megen meere Kundskab om Bergværker og i sær om disse, og det saa meget meere da jeg har fast indtet foretaget mig uden det samme, som jeg vil stræbe i Tiden at employere til fleeres Nytte. Hvorledes gaaer det med den sidste Tome af Deres Sælskabs Skrifter, ere de allerede udkomne hvad dertil var samlet, eller skal den til denne Messe blive færdig. Er den endnu ej udgivet skulle jeg udbede mig til sendt den liden Deel jeg haver derudi, da jeg endnu eengang ønskede at læse den igiennem. Jeg har gjort en smuk Recrut til deres Skrifter, som inden et par Postdage kan sendes, og som jeg gjerne ønskede at kunde indlemmes med dette sidste Binds Acta om det var mueligt. Værkets Ite Bergmester hr. Madelung, en meget flittig og indsigtfuld Bergmand, har i nogle Aar arbeidet paa et Kort over de Kongsbergiske Geschicke og Gange i en 3 Miles distance. Det er nu færdig og meget smuk udført og samme agter han tillige med en historisk Beskrivelse over Biergenes og og Drifternes Beskaffenhed om et Aars Tiid eller snarere at udgive tilligemed flere Ridses derhenhørende. Men da det deels vil blive af mange Plader, deels og endnu hentager nogen Tiid har jeg tilskyndet ham at gjøre et Rids efter en meget liden Scala og dertil føye en kort Beskrivelse og sende til det Trondhiemske Sælskabs Samlinger som hand og med første agter at gjøre. Ridsen bestaar af Linier saa et saadant Kort at stikke vil næppe koste uden 2 à 3 Rd. og kan stikkes hvor det skal være. Jeg synes dette ville for Fremede i sær være en artig Decouverte og jeg troer derved at vinde D. H.s Biefald. Prinds Carl diverterede sig ret meget saavel som hans Følge over dette store saa anseelige Kort, hvor alle Gruber Pukværker Damme etc. var anlagt, men paa det lidet bliver kun Gængenes og Fallbaandenes Forhold og Mængde angivne. Det er en Mand som fortjener megen Høyagtelse og Sælskabet opmuntrede ham meget om de valgte ham til Medlem ved denne Leilighed. Jeg ønskede nu at vide ogsaa naar De tænker at en

nye Tome kan komme frem, da jeg tænker dertil ogsaa at kunde contribuere med noget herfra. I Naturhistorien veed jeg ikke noget nyt, De veed at Pallas¹⁾ har udgivet sin hunning han har samlet i Siberien. Fra Florentz har jeg faaet Diploma som Medlem i Societetet. Fra Island har jeg haft Efterretning at Mrs. Bancks²⁾ & Solander³⁾ ikke har opdaget meget, og hvad meere De Islændere tænkte da de ved Ankomsten løsnede Kanonerne, og med Trompetter og Valthorner, som vel faa Islændere have hørt før, udkastede deres Anker; en god Ven skriver derfra at de troede det var Tyrker eller Russer. De bleve af Stiftamtmanden vel beværtede og de selv regalerede Islændere hist og her med nogle smaae Ting for deres hjem.

Anbrucherne her ere upaaklagelige, men ret sieldene Stuffer falder ogsaa ret sieldne. En historisk Samling af disse Bergarter har jeg til Natural Theatret gjort mig Umage for. Potatos Avlingen er her meget udbredet og i Aftes spiiste Justits Raad Holte⁴⁾ og jeg hos Bergmester Madelung Smør, som med Potatos vare til-sammenkierned og hvoraf Smørrets Massa til den halve deel for-øges, desuagtet var det for os heel ukiendelig i Smagen, som var meget behagelig. I samme Huus formeerer de ogsaa paa samme Maade Osten dermed. Er det D. h. om at giøre kan jeg ved anden Leilighed meddele dem Efterretningen som af hr. Madelung mig er lovet. Gid Leiligheden gaves ogsaa at besøge Trondhiem, men jeg frygter det beste Sommer gaaer her bort. Jeg er altid med allerstørste høiyagtelse og Oprigtighed Høiyædle Velb. etc. Deres etc.

Brünnich.

P. S. Hvorledes lever Deres Broder Søn i Khavn, jeg beder ham hilse. Justits Raad Holte hilser flittig.

Iblant ubehageligt Nyt berettes fra Xtiania at den gode gamle Dr. Nannestad⁵⁾ maae taale at see man beskriver alting hos ham for 11000 Rd, han har givet sit Beviis for til en publicque Cassa, og leveret Pengene til Storm.⁶⁾

1) Se nr. 712 ovfr.

2) Se nr. 769 ovfr.

3) Se nr. 749 ovfr.

4) Se nr. 212 ovfr.

5) Se nr. 214 ovfr.

6) Se nr. 209—11 ovfr.

800. 1773 30. Mai fra H. Strøm, Øren, Volden.¹⁾ (VS.)

Høyædle og høyærv. Hr. Biskop, hø-y-fornemme Velynder. Jeg kan icke udsige med hvilcken særdeles fornøyelse ieg har imod-Hans Høyærv: seneste meget ærede af 28. Nov: 1772. Meest i Henseende til de mange Nova litteraria, som samme Brev indeholdte og ieg hermed ærbødigst tacker for. Det ubehagelige deri, vil ieg her med stiltienhed forbigaae, og ickun sige i Henseende til Selskabets nye fordele, at samme uden tvil vil betage mange den Tancke og Frygt, at det med deres Høyærv. Død vil uddøe, og udentvil forskafe det flere Velyndere, hvilket nu falder mig ind i Anledning af vor Provst hr. Peder Nærem's²⁾ Skrivelse til mig, hvori han siger: at i fald han var forvissat at det Norske Selskab blev bestandig, vilde han dertil legere sine beste Bøger. Jeg selv har og længe tænkt at gjøre det samme, endskiønt det i Begyndelsen var mit forset at skiaenke mine Bøger til Seminarium i Bergen. Jeg er og vis paa, at i fald det skulle tillades de Norske at faae et Academie, vilde der findes de som gave Penge og Bøger dertil. Jeg for min Part skulle dertil give noget anseeligt om jeg end skulle laane det, og er forsickret at fleere ville gjøre det samme. Rebus sic stantibus er vel derved intet at gjøre, som ieg kan see af hr. Biskopens Brev, men skulle der skee nogen forandring i Regiæringen, synes mig at det Norske Præsteskab ey burde forsømme at gaae ind med forestilling derom, og tillige offerere noget dertil, hvori det vel var bedst at udvælge deres Høyærv. til Anfører, siden han engang har lagt Haand derpaa. Ieg beklager at alleting ligger i Dvale ved Academiet, endog indtil Bøgers Trykning, og at man icke engang kan faae det udgivet, som er skrevet. Skulle Der: høyærv: Flora og 5te Tome af Actis have den lycke at blive færdige i denne Sommer har jeg det Haab at faae et Exemplar af hver. Deres høyærv. forset, at udgive Acta nova Norveg. stoed mig besynderlig vel an, og ieg hafde allerede forud gjort mig Tancke om noget saadant, hvorfor ieg og har gjort mig all umage

1) Andre breve fra ham til G., se Archiv for Mathem. og Naturvidsk. IX p. 404—27 samt nr. 680 ovfr. Breve til ham fra G. se nr. 119—123 ovfr.

2) Peder Nærem, f. 1714, 1751 sogneprest i Hjørundfjord og 1767 provst over Søndmøre. Døde 1783.

for at understøtte et saa priseligt foretagende, saa vidt ieg har kundet, som sees af medfølgende Afhandl: Ieg har deri samlet alt hvad ieg kunde haabe at finde nogen Behag. Og skjønt ieg maae tilstaae at meget deraf er kort og lidet betydeligt, troer ieg dog icke at det kan ansees som gandske unyttigt. Den Afhandl: om Hakmetten¹⁾ har ieg forbedret, og den maae her indryckes om end Martfeldt²⁾ skulle faae i Sinde at trycke den til ham indsendte Underretning. Den Afhandl: om Mineralske Vand³⁾ vil ieg og indsende til deres Høyærv. naar ieg har faaet giort flere forsøg og altsaa opfyldt det manglende i det forige Exemplar. Skulde Martfeldt for i Veyen have udgivet den vil ieg dog indgive til Selskabet nye Anmærkninger i den Materie. Det er ellers underligt, at ieg icke har haft ringeste Underretning fra Secret: Martfeldt enten denne Afhandl. er ham indløben eller icke. Angaaende Insecterne og Søe-Væxterne⁴⁾, da faldt ieg paa at dele samme imellem det Kiøbenh: og Norske Selskab, siden de for een af Delene vilde blive for mange paa en gang, i det mindste udgiøre for mange Kaaber-Stykker. Mine Anmærkninger om Spedalskhed⁵⁾, tæncker ieg en anden gang at kunne forøge med nye Tilleg. Desuden har deres Høyærv: at vente fra mig Beskrivelse over Norske Insecter 3de Stycke, som skal indeholde 130 for saaledes med de forige Stykker at fylde 3 centurier. Samme kunde nu været følgagtig hvis ieg icke agtede at benytte mig af dette indeværende Aars Erfaringer for at berige den destomeere med Anmærkninger. Ieg har og et Udtog af 12 aars Meteorolog: Iagttagelser⁶⁾ under Hænder, og om deres Høyærv: forlanger

1) Om det norske Minerale kaldet Hakmette, trykt i 'Det danske vid. selsk. skr. XII. 317—20 og i Norske vid. selsk. skr. Ny saml. II. 357 flg.

2) Se nr. 248 ovfr.

3) Om mineralske Sundhedsvande, især Ørens Kildevand paa Søndmøre, trykt i Det danske vid. selsk. skr. Ny saml. II. 408—429.

4) Fortegnelse over norske Søevæxter. Norske vid. selsk. skr. Ny saml. II. 345—56, og Danske vid. selsk. skr. X, XII.

Beskrivelse over norske Insecter, Norske vid. selsk. skr. Ny saml. III & IV, samt Danske vid. selsk. skr. IX, X og i Ny saml. I—III.

5) Noget om Spedalskhed. Phys. oecon. Bibl. V. 223—45. Om den ved Norges Kyster gjængse Spedalskhed. Norske vid. selsk. skr. Ny saml. I. 171—84.

6) Tolv Aars meteorologiske Iagttagelser paa Søndmøre. Danske vid. selsk. skr. XI. 309—428.

dem, skal den følge med. Ieg ønskede ellers at viide om deres Høyærv: agter at imodtage og udgive flere Stycker af mine lagttagelser efter den forige Indretning; Ligesaa om han agter at continuere de Gamle Acta tilligemed de nye og om de nye skal udgives paa latin. Er det saa da burde ieg ogsaa denne Gang have oversadt mine Afhandl: paa samme Sprog, og haaber at kunde saa megen latin endnu, endskiønt det Danske dog altid falder mig lettere, og synes at burde have fortrinnet i et Norsk Skrift. Endelig ønskede ieg og at viide, om 1ste Tome af Acta nova hastig skall udgives, at ieg derefter kunde viide at tage mine Messures, og til hvad Tid ieg skulde holde mig færdig med mit Arbeyde. De i mine Afhandl: indryckede Efterretninger og anmærkninger vil ieg intet melde om, saasom deres Høyærv: er selv best skicket til at dømme derom. De ere i det mindste et Beviis paa at ieg efter ringe Evne ønsker at giøre der. Høyærv. fremfor nogen anden, all den Tieneste ieg kan, og saaledes paa nogen Maade giengielde den Artighed og Fortroelighed de behager at udvise imod mig i deres Skrivelser. Hvad ieg ey kan betale, vil ieg i det mindste med Taknemmelighed erindre. Hvad der: Høyærv: under hænder havende Afhandl: om Søe-Ormen angaaer, da maae ieg sige at ieg ved at giennemlæse Edda Islandic: faldt paa samme Tancker: ligesom ieg og erindrede at Wirgilius allerede har mældet om 2de Hav-Slanger med gloende øyne ja endog med Mann (juba) ligesom de Norske beskrives. Imidlertid kan ieg dog neppe tvile paa, at det man udgiver for Søe-Ormen, maa være et eget Creatur af hvad Skickelse den end er. Ieg har og tænkt, at om den virkelig var Orme-lignende, kunde den blive en Petromyzon, siden ieg icke rettere erindrer end at Petromyz. marinus Linnæi har en haaben smaa cirrhi langs Nacken ligesom Man paa en Hest, i det mindste er vist at denne fisk sees undertiden svævende øverst i Vand-Kanten og at snoe sig i Bugter ligesom man beretter om Søe-Ormen.

Da min Afhandl: om Purpur-Sneglen¹⁾ allerede forleden Sommer kom i Hielmstiernes²⁾ Hænder, vil det vel icke gaae an nu at tage den tilbage helst fra en Velynder, som desuden loed

1) Se Danske vid. selsk. skr. XI. 146.

2) Se nr. 717 ovfr.

sig mærke med at hand fandt megen Behag deri. Den har og virkelig kostet mig megen Umage. Faaer ieg Tid i Sommer, vil ieg paa nyt skrive Secretair Martfeldt¹⁾ til, og lade ham viide at ieg agter nu at indsende den afhandl. om Suurbønd-Vandet forøget til det Norske Selskab, hvortil det summo jure henhører. Jeg har og aarsag dertil, siden han icke har tilmældt mig et Ord siden ieg sendte ham den, og ieg desuden ved min Broder har faaet at viide, at Prof. Ascanius²⁾ i et Compagnie skal have sagt, at det nedsendte Vand (Prøve af Fischaae-Vandet paa Søndmør som det stærkeste ieg har fundet) ikke var Suurbønd-Vand, hvilket vel er saavidt rigtig, at det da allerede hafde tapt sin Kraft, saasom ieg selv har forsøgt og desuden hos andre har læst, at slige mortialske Vande icke lade sig transportere, ja icke engang kan staae tillukte ikke uden at miste deres Kraft; Men at det er et stærkt Mineralsk Vand er mig let at bevise, da det efterat være førdt 1 Miil til Lands og 2 til Søes enda farvede Galle-æbler som mørk-rød Viin, og udentvil hafde gjort det gandske sort, om Prøven var bleven anstillet ved Kilden selv, og samme icke hafde været udsadt for Luft og Soel-Skin.

Her spargeris, at der. Høyærv. snart skal forflyttes til Christiania, og Nannestad demitteres, er det saa begynder ieg halvveys at angre at ieg icke søgte Eger-Kald, nu det var vacant for saaledes at komme dem nærmere, helst min Kone er fød der paa Stedet og har haft Invitation dertil af sine Venner; Men ieg er icke meget for forflyttelser, og da ieg i saa stort et Kald nødvendig maatte holde Personell-Capellan, troer ieg ikke fordeelene i det timelige vilde blive større end her, hvor ieg neppe har Udkomme, uagtet Kaldet er et af de største og commodeste i Stiftet.³⁾ — — —

Hermed tilsendes en Notice angaaende Bonden Henrich Ellingsen Londalens fortienester om samme af Selskabet skulle findes værdige til nogen af de udsatte præmiers Erholdelse. Denne Bonde boer i mit Kald, hvorfor han er mig desto mere bekiendt, ligesom ieg og allerede i et af mine Breve har meldet om ham. Hans Brev

1) Dette er allerede skeedt. (Tilskrevet af Strøm selv).

2) Se nr. 730 ovfr.

3) Strøm blev dog 1778 udnævnt til sogneprest til Eker.

til Kongen følger og med. Samme er nock opsadt i den Tancke at bane sig Veyen til et lidet Embede i Bergen eller andensteds, hvilcket han og i Henseende til sine Videnskaber og Kyndighed i lov og Ret fortiente. Han er ellers meget fattig og dette hindrer ham at han ey kan bringe sine projecter til fuldkommenhed. Men ieg maae nu engang afbryde min vidløftige Skrivelse, udbeder mig da til Slutning deres Høyærv.s bestandige Bevaagenhed og har den ære med største Høyagtelse og hengivende at være Høyædle etc. Velynders ærbødigste og ydmygste tiener Hans Strøm.

801. 1773 4. Jul. fra Jacob Christian Schäffer¹⁾, Regensburg. (VS.)

Hochwürdigster Bischoff etc. Es ist bey meinen geringen Wissenschaften eine um so schmeichelhaftere Sache vor mich, dasz die Königl. Norwegische Gesellschaft der Wissenschaften mich zu einem Mittgliede auszunehmen geruhet habe. Ich ersuche Ew. Hochw. der Hochlobl. Gesellschaft für diese Ehre meinen ehrerbietigste Dankergebenheit und zu versichern, dasz ich es mir allezeit zu einem angenehmen Pflicht anrechnen würde, wenn ich in meinem kleinen Theile auch in der Ferne zur Forderung der rühmlichen Absichten und Bemühung der Gesellschaft etwas beytragen könnte, und würde ich diesfalls nur(?) die Befehle erwarten.

Er. Hochwd. aber erstatte ich vor die gütige Bemühung mir diese Aufnahme gemeldet zu haben, den ganz ergebenst verbindtlichsten dank, und habe die Ehre unter Empfehlung zu seinem geneigten Wohlwollen zu seyn Er. Hochwd. ganzergebenster diener

Dr. Jacob Christian Schäffer.

802. 1773 17. Juli fra F. Moltke²⁾, Kbhvn. (VS.)

Høyædle etc. Hr. Biskop! Saasom det har behaget D. H. at tilskrive mig, men Tiiden ey haver tilladt mig at besvare samme, saa vil jeg nu Ærbødigst underrette D. H. at jeg med Hans Kongelige Mayestæts Orlog Skiib Grønland er Lykkelig hiemkommen. Og da det haver behaget det Norske Videnskabers Sældskab som D. H. underretter mig, at optage mig blant dets Medlemmer, saa er

¹⁾ Se nr. 283 og 749 ovfr.

²⁾ Se nr. 755 ovfr.

jeg skjønt uværdig, for samme forbunden og udbeder mig at D. H. vilde afligge min skyldigste Tak til Sældskabet. Naar jeg vidste een Leylighed til Trundhiem, vilde jeg sende nogle Naturalia jeg haver samlet, I øvrigt forbliver jeg med Stor Høysagtelse Deres etc.

F. Moltke.

803. 1773 20. Julii fra H. J. Kaurin,¹⁾ Laskestad. (RA.)

D. H. etc. Siden endel af Almuen har tilhandlet sig i Bergen det udkomne Udtog av Pontoppidans Spørsmåls Bog, og paa-staae, at deres Enfoldige Ungdom skal læse denne, foregivende, at dem ey i disse trange tiider gives leylighed til formedelst nærings forretningerne, at læse den vidløftigere, saa skulde Jeg hermed ærbødigst forespørge mig hos D. H., om Jeg dermed bør lade mig nøye, eller, om det maa være nok, at den Enfoldige Ungdom kuns læser udtoget, som i mine ringe Tanker synes vidløvtigt nok for de fleste. Herren give! at mand engang kunde erholde en gunstig resolution paa, hvad enten denne vankundige Menighed skulde faae skole-Mæstere, og noget til dem at lære av, eller ikke, hvorom Jeg tilforn har taget mig den frihed, at til skrive d. H.

Henning Junghans Kaurin.

804. 1773 26. Jul. fra Duhamel du Monceau,²⁾ Paris. (VS.)

Monsieur, M. Framery³⁾ Consul de France en Norwege est chargé de vous remettre des lettres de correspondant de l'Academie Royale des Sciences de Paris. Le zele avec le quel cette compagnie travaille au progrès des connoissances humaines en tout genre lui fait espérer que vous voudrez bien concourir à ce même objet en lui faisant part de vos decouvertes.

J'ai l'honneur d'être avec une très parfaite considération, Monsieur, Votre très humble et très obéissant Serviteur

Duhamel du Monceau.

¹⁾ Se nr. 147 ovfr.

²⁾ Se nr. 27 og 500 ovfr.

³⁾ Se nr. 725 ovfr.

805. 1773 29. Juli fra Ogier,¹⁾ Paris. (VS.)

Jay a pris hier, monsieur, avec grand plaisir, par m' duhamel du Monceau, lun des membres de lacademie des Sciences, que sur la demande que j'en avois faite il y a long tems pour vous et sur le desir que vous en aviés marqué, par lenvoy de quelques un de vos ouvrages, lacademie vous avoit en fin choisi pour etre lun de ses correspondans- et m' duhamel me mande quil a fait expedier vos lettres de correspondance, et les avoit adressées a m.' Frammery consul de France a Dromtheim. Comme m.' Frammery doit etre en mer a present pour se rendre en Norvege et que je ne puis prévoir quand il arrivera a Dromtheim, jay cru devoir vous prévenir dun choix qui ne peut que vous etre agreable et que l'opinion que lacademie a concue de vos talens, de vos connoissances et de votre goust pour les sciences, luy a fait envisager comme devant etre util: recevés en mon compliment bien sincere, et rendés justice a tous les sentimens dune parfaite consideration avec les quels, jay lhonneur detre, monsieur, votre tres humble et tres obeissant serviteur

Ogier.

Quand vous croirés devoir envoyer a lacademie quelques memoires relatifs aux objets de votre correspondance, il sera bon que veuillies bien men prevenir, au moins pour les premiers envoys.

806. 1773 20. August fra de Roques, Zelle i Hannover. (VS.)

Monsieur, La démarche que j'ose hazarder vis-à-vis de vous Monsieur, est le fruit d'une conversation que j'ai eue avec le dr. Schmoll d'Oberstein qui dit avoir l'honneur de vous connoître particulièrement. Il m'a assuré que je pouvois m'adresser à vous Monsieur, pour vous prier de m'aider à parvenir à l'acquisition de certains objets que je désire beaucoup, c'est à dire des curiosités naturelles de vos contrées. Le cabinet que je forme depuis quelques années renferme les trois regnes, mais sur tout l'animal & le mineral. Si j'avois le bonheur monsieur d'obtenir quelque chose de vos bontés, oserois-je vous prier que ce fussent les objets suivans.

1) Se nr. 243 ovfr.

10. vos coquilles, quelques unes avec l'animal s'il étoit possible, surtout de vos grandes moules, mytuli, mies muschlen, & des peignes d'Islande, pectines Kammuschlen, bien conservés, surtout des jaunes.
20. des coraux de toutes les espèces, Corallen, plus les morceaux seront grands & remplis d'accidens marins, plus ils me feront plaisir. J'en ai quantité, mais ce ne sont que des petits morceaux.
3. des corallines, & s'il étoit possible qu'il s'y trovât des têtes de Méduse attachées j'en serois enchanté.
4. des têtes de Meduse, ainsi que des étoiles de mer, & d'autres mollusques; defréchées ou dans l'eau de vie.
5. des oursins, Echini avec leur bouche & leurs pointes, secs, ou dans la liqueur.
6. des Crabbes de toutes les espèces.

Ce tout là Monsieur les objets qui me feront le plus de plaisir, mais je recevrai avec beaucoup de reconnoissance, toute autre chose que vous voudrez bien m'envoyer. Marquez moi, je vous en supplie, ce que je pourrois vous envoyer en échange. Nous avons des mineraux du Hartz, des petrifications assez jolies, des tablettes d'albâtre & de marbre, à quoi je pourrois ajouter quelques coquilles des deux Indes.

Si c'étoit par un navire pour Coppenhague que vous daignasiez Monsieur m'envoyer quelque chose, adressez s'il vous plait votre envoi à Madame Mazar de la Garde, née de Roques avec un mot d'avis, & si c'étoit pour Hambourg que le vaisseau partît, je vous prie d'adresser votre caisse à Mrs. P. His & fils banquiers.

Faites moi la grace de croire Monsieur que je ne désire rien tant que de pouvoir vous marquer ma reconnoissance, & vous prouver que c'est avec les sentimens les plus distingués que j'ai l'honneur d'être Monsieur Votre très humble & très obeïssant Serviteur

de Roques,

Conseiller Eclésiastique, Professeur royal, & Pasteur de l'Eglise françoise de Zelle, pays d'Hannover.

807. 1774 20. Febr. fra J. G. König,¹⁾ Trankebar²⁾. (VS.)

Hoch-Würdiger etc. Herr Bischoff! Obschon gewiss hoffete die Ehre zu geniesen für diesesmahl einige Beschreibungen an Ewer Hochwürden von neuen und noch unbestimten Naturalien zu übersenden, so haben meine angehäuftere Pflichten-Verrichtungen, andere Ursachen die einen Einfluss auf mein Schicksaal gehabt haben, und letztlich eine sehr starck Entzündung an der lincken Seite meines Gesichts, welches sich am stärksten ins Auge selbst äuserte, mir gehindert, meinen Wünschen nach den mir sonst vorgesetzten Ziel zu erreichen, und letzterer Zufall da er noch nicht völlig zertheilet, hat kaum mir die Ehre zu lassen wollen zu geniesen dass mit diesem wenigen einen kleinen wesentlichen bericht abstaten kan von dem was für dieses mahl mit sende; Ich dancke indess Gott, dass es doch so weit mit der Genesung mit mir gekommen ist; und hab hiemit also das Vergnügen nach diesen Umständen dasjenige zu liefern, was mir jetzt möglich gewesen ist.

In einem Zuckker Höfchen, finden sich in spiritu Vini verschiedene Amphibia, Fische, Insecten und Mollusca, deren ich hoffe die mehresten selten, und zum theil neue seyn werden. 2ne besondere nattern, die eine und gröste ist, lebendig gewöhnlich bräunlich mit ungleichen qverbändern die da weisslich sind, gezeichnet, sie hælt sich auf neben denen hæusern, unter den Steinen, in Löchern, des Nachts verfolgt es die Lacertæ Monitor, welches dessen frass ist, ich halte sie nicht für unbekant im Linnæischen System, sie ist giftig, und die von ihr gebissene Menschen verfallen in ein Entzündungs Fieber, und werden über den gantzen Körper mit blauen fleckken ausgeschlagen, die am hæufigsten in der Gegend des bisses hervor kommen.

Die 2te ist eine dünne Natter, die noch nicht völlig ausgewachsen ist, sie ist weiss mit grossen Elliptischen schwarzen fleckken, gehöret zu die giftigen, die hiesige Einwohner halten ihm für sehr tödlich, wenn er beisst, ich hab keine beispiele von Ihm gesehen, dieses Thier ist selten und hælt sich auf in Alten Mauren. Einige exemplare von der die der *Angvis Lumbricalis* Linnæi sehr

¹⁾ Se aarsskr. 1888—90 p. 241 og Linnés breve ovfr. 769, 775, 776.

²⁾ Paategnet: Indtaget i Selskabet d. 7. Nov. 74. Wittrup.

nahe kommen aber in der Zahl der Squamarum sehr differiren, sie hat keine mærckliche Zähne ohne für dem Microscop, die Zunge ist ins Zweye getheilt, ihre Farbe ist Kupfer roth schattirend glänzend, sie hælt sich im Sande auf kricht zu weilen in denen Ohren der Menschen daher Er den Nahmen eines Ohr Wurms hat. Unter denen Nantes findet sich ein besonders Organisirtes Thier.

Von besondern Fischen sind 2ne Arten die sich sehr unterscheiden in der Natur, indem dass sie so hell durchsichtig weiss der reinsten und klaresten Gallerte gleich, und folglic haben sie kein rothes bluth nur das gehirn ist etwas milchigt, und am unterleib ist länglichter kleinere Fleckken wo die Gedarme sind, etwas trüber, die Augen sind Silber Farben lebhaft glänzend, alles übrige ist durchsichtig, die eine Art hat einen zugespitzten Kopf mit einer etwas erhobenen Stirn, der Mund ist ziemlich gross, die zähne kenlich durch ein vergrößerungs glas an dem Operculo hat es unten radii die ich eben so wenig habe zählen können wie die radii der darneben befindlichen pinnæ Pectoralis, der gantze Körper ist platt zusammen gedrückt länglicht, so wohl am Rückken als unter dem bauch hat es pinnæ, der Schwantz ist getheilt, auf denen flächen hat es feine schrahe laufende qver Streifen, und eine der länge nach gehende linea, die aus feinen schwärtzlichen Püncktchens bestehen, an jeder Seite, die nur mit dem Microscop zu entdeckken sind, die Thamulen nennen. Dieses Thier Nettili, oder auch Congeni-Nettili, ich habe gesehen wie hier am Meer Ufer sie auf dem Sande von der brennung auf dem Sande geworfen worden sind, und habe nur durch ihr herumspringen sie entdeckken können, die 2te spec: unterschiedet sich an dem mehr Kurtzen und etwas weniger flachen Kopff an welchen ich kein operculum habe finden können, es ist auch nicht wenn er lebendig so durchsichtig sondern etwas milchicht, und überhaupt seltener, Ein etwas Grösserer und dickker Fisch von fast gleich länglichter Figur findet sich auch hier unter, dieser ist bluth roth wenn er lebendig ist, am meisten am vordersten Theil des gantzen Körpers ich habe ihm gar nicht examinirt. Unter denen Insecten ist ein Julus der gantz schwartz und glänzend ist mit einen hochrothen Strich den gantzen Rückken herunter, und mit Purpur rothe Füsse, er siehet lebendig schön aus, und der

Landman hier nimt seine remarcke an seinem Vorkommen, dass die Regenzeit gekommen ist. Es finden sich noch 2ne Species die zwischen dieser und der Scolopendra ein mittel abgeben, beyde haben Schildförmige Schuppen auf dem Rückken, die eine hat gelbe Streifen der länge nach, ist übrigens schwärtzlich, die andere hat sehr lange dornigte Aschfarbene Füsse; dem blassen Ansehen nach ist der Körper auch grau, aber fürr vergrößerungs glas ist er bunt, die Füsse sind so abfällig zerbrechlich dass es sehr schwehr ist ihn gantz zu conserviren, Er zerbricht sich auch in gewissen fallen selbst, und hat auch dieses nebst denen Schuppen zufällig mit denen von mir beobachteten Aphroditis, ist aber ein Land-Thier, und giftig. Die Nereis welche Hr. Müller publicirt hat in seinem Buch von den Würmern, pag. 166. Tab. 12. folget ein schön exemplar mit die etwas besser ist wie die vorher über-santen. Ich habe aus Island 2ne spec. von der Doris mitgebracht, davon die Zeichnungen welche auch dem Herren Arch. v. Linné ehedem communiceret, in die hænde des H. Müllers sind, und wie glaube nur Seine delicatesse zurückke hælt es kund zu machen, von hier habe die Ehre wiederum eine neue species zu senden, die von denen welche ich ehedem gefunden sehr abweicht, der gantze Körper ist oval, oben ein wenig convex, am bauch oder unten flach, der Mund wird mit einem halb Mond formigen Thorax be-deckt, der da durch einem Einschnitt vom Rückken abgesondert ist, seine Spitzen verlängern sich willkührlich, in diesem Einschnitt befinden sich etwas Seitwärts vorne die fühlhorner die Kæulenförmig und mit erhabenen Püntchen bestreuet sind, die das Thier ein und ausziehen kan, sie haben aber an Ihre basin keine grössere Öffnung in der Oberhaut, wie es der Charackter des H. v. Linné anzeigt, indem Sie es auch nicht also wie bey die andern perfo-riren. Die gantze ober Deckke des Thieres ist glattlicht und mit einem sehr feinen schwärtzlichen leicht sich abreibenden Staub be-streuet, (und fehlet hier der mit einem Krantz eingeschlossene Anus) der bey denen andern hinten auf dem Rückken sitzet. Unten ist nach vorne der Mund eine qver längligte öffnungen, mit eine auf-gedrungenen Rand rund umher der einige Falten hat, und woraus das Thier einen Cylindrischen Ryssel der vorne zu abgestumpft ist

unterweilen her vorstosst, dessen lange den 6ten oder 8 Theil des Thieres länge ausmacht und die Dickke ist der Mü(n)dung proportionirt, die Farbe um den Mund ist ochergelblich, rund um den Körper gehet unten eine tiefe Forche welche den unter Leib von den obern dadurch trennet, an beynden Seiten in der Forche befinden sich tiefe Einschnitte dicht an einander, und also durch lamellen getrente spiracula? dieser sind 2erley die Vordersten machen eine kleine Anhöhe aus sind nicht weit entfernt vom Munde und gehen fast der Forche nach in der qver., neben diesen Kurtzen erhabenen Reihe von lamellen findet sich dieses besondere an der Lincken Seite eine öffnung noch vor der Mitte des Körpers den ich für den Anum und Geburts Theil halte, woraus unterweilen ein Faden hervorstosst, der viel dünner ist als die Fühl hornen. Von dieser Öffnung fangen die durch lamellen abgeschiedene Einschnitte an, sie gehen schräge über die Forche und sind zahlreich, ich habe sie zwischen bis 50 gezählet, und hören auf gegen dem hintern Ende, an der rechten Seite verhælt es sich gleichfalls als mit denen lamellen, aber es ist keine Öffnung daselbst, der gantze untere Theil Milchicht weisslich. Die Thamulen nennen dieses Thier Atti-Putschi. Atti Eigentlich heisst die Frucht der Anona und ich weiss hier keine Uhrsache des Nahmens. Putschi heisst alles Gewürme, sie fällt in dem tiefem Meere, am Ufer habe sie nie finden können, ich habe sie trocken lassen, und als den eine grosse Ähnlichkeit gefunden mit den Thieren daraus die Turkino Nester bestehen, sie widerstehen sehr die Fäulniss. Einige von einer neuen Argonauti, und einige einer neuen Tetys davon ich schon vor 3 Jahr einige exemplare nebst beschreibung und Zeichnung an Hr. Archiater v. Linné gesandt habe, aber ich habe gar keine weitere Nachricht davon erhalten, und muss daher zweifeln dass mein freündt es richtig besorget hat, dass Jahr hatten wir im Mærtz einen ungewöhnlichen starcken Ostwind, welcher diese und viele ander Seltenheiten aus dem fernen Meer nach unsern Ufer zutrieb, aber seit der Zeit habe genug darnach gesehen aber keine mehr dergleichen angetroffen. Eine Schachtel mit einigen Krabben, die ich Ewer Hochwürden nur zum betrachten übersende, und mit welchen ich wenig glück gehabt habe weil die

eine ungewöhnliche Aufmerksamkeitsamkeit der regen Zeit erfordern. Was eigentlich die Kræuter anbetrifft da habe eine ganz kleine Sammlung mit gesandt es ist aus meinem Lieblingsfach, und da mich der Herr Professor Friis¹⁾ durch sein geneigtes Schreiben und durch Seinen Programma so angefrischt hat, so habe für allen andern mich zu denen Grassähnlichen Pflanzen gehalten, ich wage fast für gewiss zu melden dass ich auch so glücklich gewesen bin einige neue Arten und ein gewiss neues Geschlecht jetzt mit übergesandt zu haben, nebst einige andere beschreibungen von Pflanzen die ich für neue Geschlechter gehalten habe, indess schränkete sich meine Bestimmung der Pflanzen nur alleine auf des H. Arch. v. Linné Seinen System, weil ich keine andere beyhülfe habe, so wird man mir eine falsch geschmeichelte Hoffnung günstigst leicht vergeben können, und aus dieser Ursache habe auch nicht wagen dürfen die übergesante Pflanzen an Ewer Hochwürden Namens bey zu legen, welche Angenehme Verrichtung Selbst Deroselben überlasse.

Ich habe noch eine Zahlreiche Entdeckung zurück, diese mus aus Mangel der Zeit fürs Künftige zurück behalten, unter denen habe hier eine Cucumis gefunden die sich bisweilen an den Gesträuchen und auf denen Bäumen Rancket welche ich gewiss glaube dass sie die wahre Sodoms Frucht oder der Apfel ist, ihre Farbe ist das Lebhafteste und schönste roth das man sich an einer Frucht vorstellen kan, sie ist glatt glänzend und schöne, inwendig aber wenn sie aus getrocknet ist findet sich ein schwarzgrüner niedrig riechender Staub darin einige Saamen befindlich sind und zuweilen ganz blutwenige, der Solanen Sodom: hat viel mehrere Schwierigkeiten dahin zu leiten wie diese, ich finde sie bey dem Arch. v. Linné nicht, von dieser Art habe unter denen weit über 200 Arten hiesiger wilden Pflanzen gesähme übergesandt an den Hr. Professor Friis Rottbøll, und weil Sie einer besondern Wartung auf der Reise fordern oder verderben, so hoffe das Hr. Professor imfalles gefällig einige Saamen übersenden können. Eben wie schliessen woll fand eine neue und in der botanick sehr seltene Pflanze, dieses ist eine Isoetes, die ich so viel ich sehen kan für neu halte.

1) Vistnok den nedenfor nævnte Chr. Friis Rottbøll, prof. i Kjøbenhavn.

Eine Reise im Lande die wie ich verhoffe ich auf einladung der Engländer thun werde, und wozu man mir schon 100 Pajoden geschencket worden sind, wird mir eine angenehme Ernte vieler neuer Dinge zu wege bringen, welches mich schon des Glücks schmeichelt Ewer Hochwürden ins künftige eine Nachricht davon Ein zu senden, da indes mich in Deroselben geneigten Angedencken hiemit höchstens empfehle; und bin Ewer Hoch-Würden! Unterthänigster Diener
Johann Gerhard König.

Die Sachen an Ewer Hochwürden habe alle an d. Hr. Apoteker Joachim Diedrich Cappel auf dem Fridrichs-Hospital adressiret zur weiteren beforderung.

808. [fra I. J. Coldewin, Dønnæs¹⁾]. (VS. Ms. 243 i 4to.)
Efter H. H. Hr. Doctor og Biskop Gunneri Forlangende indsendes følgende Relation.

Udi et mig tilhørende Fiske-Vær, Aasvær kaldet, blev udi Aaret 1762 fundet en død Fisk, af Hvalfisk Art, her udi Landet kaldet Stour Henning²⁾ (eller Stør Hjørning) af det lange Horn Han haver paa Ryggen; Dens Skabning var, efter derom indhentede nøyeste Efterretning saaledes: Dens længde var 4re Fafne eller 12 Alen, dens Bredde $4\frac{1}{2}$ Alen, havde et rundt og kort Hoved oven til, men een spids Snude, lignende en Svine-Snud, hvorudi den fra andre Hvale er forskiellig udi Skikkelse; Munden og Gabet fortil, hvorudi smaa tykke Tænder og store Øyne; Dens Floss Fiære 2de, een paa hver Side af Ørebenene, vare hængende ligesom løse ved Siderne imod 4re Alen lange og $\frac{1}{2}$ Alen brede, som

1) Brevet, som hverken har underskrift eller datum, er fra den for naturhistorien interesserede kaptein Coldevin paa Dønnæs. Jfr. Gunnerus' afhdl. i Vidensk. selsk. skr. IV. 99 flg., hvor det heder, at afhdl. „Om Stour-vagnen eller de gamles Orca“ er bygget paa en af kaptein Coldevin leveret beskrivelse og tegning tilligemed tilsendte tænder af en „Stor-Vagn“, der 1762, medens Gunnerus paa sin visitatsreise opholdt sig paa Dønnæs, strandede en mils vei derfra. Dens dimensioner svarer til de her angivne; derimod nævnes ikke her de l. c. 100—1 anførte bemærkninger om tænderne og blæsehullene „paa Pynten af Hovedet“. Enten maa der have medfulgt en mere detaljeret beskrivelse, eller Coldevin har senere paa foranledning suppleret den. Smlgn. ogsaa Gunnerus' brev til Coldevin, nr. 204 ovfr.

2) Smlgn. Strøm: Søndmørs Beskr. I p. 299.

udi Breden kunde udvides og sammentrækkes, bagen tilskabt som en en anden Hvalfisk, og ved Spoeren noget smalere, havde een stoer Klyft udi Spoeren; Dens Bygsel eller Horn paa Ryggen, var ungefær 7 Alen lang, fladagtig og nedent ved Ryggen 3 kvarter bred, men alt spidsere længere op ad indtil Enden, da den var saa spids som en Syl, og yderst i Enden et lidet Been, dog alt med Skind overtrækket af Farve hvid og sort Flækket, dog var dette Horn uden Leeder; Dermed afstikker han Sælen som ligger paa Skiærrene, læggende sig paa Siden, naar han saadant giør, som derefter tiene hannem til Føde; og er det mig forsikret, at Sælen, naar den paa Skiærret, hvor den lægger sig oppe, bliver hannem vaer, at den ikke er skye, naar Folk i det samme kommer til Skiærret, men bliver liggende stille, at mand magelig kand slaae ham ihjel, efterdie han da ikke tør springe udi Vandet; Denne Fisk er hvid under Bugen, men sortagtig oven paa, havende et lidet Svælg eller Strube, og ej meere end ungefærlig Een Finger tyk Spæk overalt uden paa Kiødet.¹⁾

809. [fra Chr. Welding²⁾]. (VS. Ms. 114 i fol.)

Gamak-suoine³⁾, Kamok-suine, paa dansk Veene, pl: Veener, eller og Veene-Græs (hr: Leems Suoinek) kaldes her i Egnen

1) Følgende anmærkninger har Gunnerus tilskrevet under brevet, i hvilket der dog ikke findes indsat de tilsvarende tal:

1) lille Vang og Stourhenning een Fisk.

2) Støren staaer nær til Hovedet.

3) komme i Slagsmaal over en Sildknude med Hvalen.

4) løber stærkt, stærkere end en hval, Nise og Springer, dog ej saa stærkt som en Kobbe.

5) Hand bruger Støren til at sticke øjnene ud paa Kobben med. Ellers er Kobben grumme stærk.

6) Langs brevet kant har Gunnerus skrevet: Cfr. Olai M. icon. Orcae apud Aldrov. p. 700, it. Utef piscis p. 695.

2) Maa saavel efter haandskriften som efter sit indhold være skrevet af Chr. Welding, der er en af Gunnerus' hovedkilder for de lappiske plantnavne i Fl. Norv., hvor de her nævnte navne anføres (de fleste i registret til II.); smilgn. nr. 133 flg. ovfr., især nr. 136, 138, hvor opfordres til at meddele lappiske plantnavne, og nr. 139, hvor takkes for meddelelsen af saadanne. Haandskriftet er benyttet af J. Qvigstad i: Lappiske Plantnavne. Nyt Magazin f. Naturvidsk. Bind 39. 1901, p. 303-337.

3) Gamak-suoidne (komaggræs, sennegræs), Iuolgge-suoidne (todgræs) = *Carex*

Iuolge-Suoine pl: Iuolge-Suoinek. NB. Naar Suoinek skal bemærke det Slags Græs, som her tales om, da maa altid det ord: Gamag eller Iuolge sættes foran det, thi ellers betyder suoinek alle Slags græs, som slaaes paa Engene. Hvorleedes dette græs præpareres og bruges i Lappernes Oeconomie, er ventelig D. H. forud bekjendt. Suodna-Baine,¹⁾ som efter Warangers Dialect maa hede Suodna-Baino, kjendes her icke, ej heller har jeg kundet derom faaet nogen underretning, Finnerne her farve ej blaåt, maaske de derfor ej heller har bekymret sig om at faae kundskab om denne Urt. Efter D. H.s Beskrivelse paa den, vil jeg dog troe at jeg har den og sender frøet deraf. Det, som her kaldes Last-raesse²⁾, har jeg, men om det og er det, som D. H. har, vil kjændes, naar De see det. Dette, jeg har, voxer paa en enstig staaende Stilk med et til den eene siide bøyende Blad, der gaaer ej rundt om Stilken, men ender ved Stilken fra den Siide, hvorhen det bøyer Sig, Bladet har 7 a 8 smaa viige med smaa tackede Tunger imellem. Disse Slags Blade voxer saa overflødig snart allevægne, at man finder dem blandt alt høe, og oppe i Skoven findes det paa sine Stæder i saadan mængde, at det, saa got som alleene, slaaes og høstes, og er got fooder. Moltbær³⁾ kaldes her Luobme pl: Luobmanak, men om de og kaldes Lattoch tvivles her paa; de smaa kærner i disse Bær heder, som saadanne i alle andre Bær, paa lappisk Badne, pl: Banek, og Riiset, hvorpaa de voxer, heder slet hen Luobme-Last, pl: Luobme-Lastak. Om Foraaret, naar Lappen liider trang paa Fooder, da samler hand disse Luobme-Lastait, og, som andet græs, kaager det til sine Creatuurer. Kræcke-Bær⁴⁾ heder paa finsk Zhjappes-muorje

vesicaria, se Gunnerus' Fl. Norv. nr. 89, Qvigstad nr. 297, Wahlenberg Flora Lapponica nr. 244 Kabmak-suoine (*calceorum gramen*), *Carex ampullacea* Good.

- 1) Traadfarver; noget, man farver lintraad med = *Veronica maritima* L., se Fl. Norv. nr. 74, Qvigstad nr. 296.
- 2) Lassta-rasse (Løvgræs) iflg. Fl. Norv. nr. 73 = *Geranium sylvaticum* L. (ogsaa benævnt Alek rasse = blaåt græs); iflg. Qvigstad nr. 186 = *Cirsium heterophyllum* All.
- 3) Se Fl. Norv. nr. 6, Qvigstad nr. 179 og 196.
- 4) *Empetrum nigrum* L. Cæppis muorjek (sorte bær). Fl. Norv. nr. 12, Qvigstad nr. 314 og 322.

pl: Zhjappes-muorjek, og bruges meget i Finnernes Huusholdning; de hede ogsaa Zhjuobmanjas pl: Zhjubmanjasak; Disse samle Søe Finnen liige fra den Tiid af, de modnes, dagligen om Sommeren, liige til høsten og søbe dem, saa vel som og Moltebær de Aaringer, som de voxer, med Suur-Mælk, undertiiden og med Sædmælk; og om høsten samler hand dem, og blander dem i sin saa kaldte juobmo-milke i: e: den suure Mælk som han har blandet med karvede Syrrer, som ere kogte enten i Valde, som heder misso, eller og raae ere komne deri, og gjæmmer samme til vinter Provision; Fjæld-Finnen søber ogsaa dagligen om Sommeren disse Bær, som og Moltebær, naar de ere ved haanden, med færsk Reene-Mælk, men fornemmelig dog blander den Mælk med dem, som hand i sine Reene-Vomme gjæmmer til Vinteren. Riisene, som disse Bær vokse paa hede paa finsk daggnas pl: daggnasak, men Nordmanden kalder dem Loug; Om Foraaret samler Nordmanden disse Riis, ja og om vinteren, og kaager dem til sine Creaturer, men Finnen gjør det ej. Blaa-Bær¹⁾ hede paa finsk Sarre, pl: Sarrak, og ere nogle smaa runde blaa Bær, men icke de, som i Danmark kaldes Blaa-Bær, hvilke ere store med mange Øyne, da derimod de, som her er i Landet ej ere saa, disse Bær, som her ej agtes stort, har jeg af egen Erfarenhed bemærket at have, helst naar de ere kogte, en vim laxantem; Riisene, de vokse paa, hede Sarre-daggnas, pl: Sarre daggnasak. I Danmark er et slags smaa blaa Bær, som kaldes Bølle pl: Bøller, disse ere og her i Landet, og hede paa finsk Ættamas,²⁾ pl: Ættamasak, hvilke med Sød Fløde og Sucker i Danmark spiises og smager vel, men her ej agtes; Riisene, de vokse paa, hede Ættamas-risse, pl: Ættamas-rissek. Tylte-Bær hede paa finsk Iuoggna,³⁾ pl: Iuognak, eller Iaaggna, pl: Iaagnak, og Riiserne, hvorpaa de vokse, Iuoggna- eller Iaaggna-daggnas, pl: Iuoggna- eller Iaaggna-daggnasak.

1) Fl. Norv. nr. 292. *Vaccinium Myrtillus* L., Qvigstad nr. 262, Wahlenberg nr. 183.

2) Fl. Norv. nr. 291. *Vaccinium uliginosum* L., Qvigstad nr. 348.

3) Fl. Norv. nr. 109. *Vaccinium vitis idaea* L., Qvigstad nr. 171, Wahlenberg nr. 184.

Karanas-Muorje,¹⁾ pl: Karanas-Muorjek er et slags sorte Bær noget større, end Kræcke-Bær, og kaldes saa, fordi Krager og Ravne kuns æde dem; Riiset, paa hvilket de voxe, heder Karanas-muorje-daggnas, pl: Karanas-muorje-daggnasak. Bædnag-muorje,²⁾ pl: Bædnag-muorjek eller og Bædnag-Iuoggna, pl: Bædnag-Iuognak, er et aflangt rødt bær liidet større, end forrige, og hvidt inden i med 2de haarde Steene, eller Kjærner. Riisene, hvorpaa de voxe, hede Bædnak-muorje- eller Bædnag-Iuoggna-daggnas, pl: Bædnag-muorje- eller Bædnag-Iuoggna-daggnasak. Gjedde-Muorje,³⁾ pl: Gjedde-Muorjek, er et slags flade røde Bær, bestaaende af 4re Øyne, ligesom 4 Ribs vare ved Siiderne satte tilsammen, som smager vel, dog noget vandige, de voxe ved Søe-Siiden i Skovkanten under Buskene, og paa Engene, af sidste de have sit Navn. Riisenene, hvorpaa de voxe, see snart ud, som det større Jordbærs riis, og kaldes gjedde-muorje-raesse, pl: gjedde-muorje-rasek, eller gjedde-muorje-last, pl: gjedde-muorje-lastak. At Hinde bær skulde være her i Landet, har jeg icke kundet faaet nogen underretning om, i det mindste er det Ord Ruk-morje her gandske ubekjænt; Ellers har jeg hørt af Qvænerne ved Thana Elven, at i de Svenske Lapmarker skal være et slags Bær, som hede Iæssa-muorje, pl: Iæssa muorjek,⁴⁾ hvilke de Svenske Borgere undertiiden [tage] med sig, og sælge, som et

1) Fl. Norv. nr. 178. *Arctostaphylos alpina* (L.) Spreng. (ravnebær); Qvigstad nr. 91, Wahlenberg nr. 203.

2) Fl. Norv. nr. 300 (i registret). *Cornus suecica* L., Qvigstad nr. 42 (hundtytebær). Anvendes ogsaa (saa vistnok her) som navn paa *Arctostaphylos uva ursi* (L.) Spreng. samt paa *Actaea spicata* L.

3) Iflg. Gunnerus' Fl. Norv. i registret *Rubus saxatilis* og *R. arcticus* L. (den sidste ogsaa hos Wahlenberg nr. 144). Anvendes dog iflg. Qvigstad nr. 102 som navn paa jordbær (*Fragaria vesca* L.). Det her i brevet anførte passer dog ikke paa denne plante. I Finmarken er ogsaa jordbær yderst sjelden og ialfald nu tildags lidet kjendt af den lappisk-kvænske befolkning, der ofte forveksler det med *Rubus arcticus* (aakerbær; smlg. det lappiske navn = engbær).

4) *Rubus idaeus* L. Gunnerus anfører Fl. Norv. 374, at lapperne i Varanger kalder bringebær varam, men siger ikke at den vokser der (som der anføres i Blytt Norges Flora), hvor den ei er bemærket i den senere tid (smlg. Normans arktiske flora p. 347). I Finmarken er bringebær kun funden i Alten og Porsanger (sjelden).

remedium for Bruk, disse har jeg bestilt ved en Svensk Fin, som meente at skaffe mig dem, men de kand ikke være Hindebær liige. Hr. Leems Leibe eller Leibe-morra¹⁾ er rigtig nok det danske Elle, eller Elle-Træe, det Navn Older har jeg først hørt her i Landet af de Norske. Med den underste røde Bark af Ellen farver Lapperne deres røde Skin, som heder siste, pl. sistek, det de bruge til punge, Sommer komager, Bræminger paa deres Klæder etc: og det saaledes: Først kaages i Vand af den underste røde Bark, som er paa Birken, en tredie deel imod den røde Elle-Bark, som siiden kommer i, naar vandet kaager, kommes liidet aske-Luud i Vandet, derpaa tages Vandet med Birke-Barken af ilden, og, naar det er næsten koldt, kommes Elle-Barken deri to deele imod den forrige Birke-Bark, bægge deele krammes vel med hænderne, tages op og udbredes tilsammen paa et bræt, legges i igjen, tages og igjen, og saaledes tre gange i alt; omsiider lægges det beredte Skind i vandet, som vendes og drejes om nogle gange, tages op nogle gange og lægges i igjen, indtil man seer, at det haver faaet sin rætte couleur.

Een, Eenebærtræe heder paa finsk Ræd'ka²⁾, pl: Ræd'kak, af Fjæld Finnen kaldes og Gaskas, pl: Gaskasak, Bærene paa Eenen hede ræd'ka-muorje, pl: ræd'ka-muorjek, og løvet ræd'ka-led'd'e, pl: ræd'ka-led'ek, eller ræd'ka-bælne, pl: ræd'ka-Bælnek. Naar Lapperne faa udslag paa lægemet, som ej vil gaae bort, helst naar udslettet er saa nær sammen, at det vil løbe i eet, hvorfor de befrygte sig, saa kaager nogle Eene-Greene med løvet i Vand, staaer eller sidder blaat over vandet tildækt med et klæde, at dampen kand komme paa det bare lægeme, og trække ind i udslettet, hvilket skal rense Huuden og gjøre at udslettet gaaer bort, ellers veed de ingen cuur med dette nyttige træe. Iærje heder her i Egnen Iergje, pl: Ierjek, og er det samme, som Hr. Leems Iærek³⁾ det er: ribs, som de Norske her i landet kalde Viinbær.

1) Fl. Norv. nr. 151. *Alnus incana* DC. Qvigstad nr. 197, Wahlenberg nr. 461.

2) Fl. Norv. nr. 280. *Juniperus communis* L., Qvigstad nr. 250 og 98, Wahlenberg nr. 494: Kaskes.

3) Fl. Norv. nr. 94. *Ribes rubrum* L., Qvigstad nr. 167, Wahlenberg nr. 118.

Træet, som voxer her vildt i Skoven, heder her Iergje-morra, pl: Iergje-morak. Ellers er her og et Slags Græs, som heder Iergje-raesse,¹⁾ pl: Iergje-rasek, hvilket Lapperne spiiser, liigesom Qvannen, det voxer paa Fjældene og ved Søen ved Elvene, og smager noget stramt, har store blade. Qvan eller Qvanne, den D. H. skriver paa finsk Fatno og Botsch,²⁾ hede her Fadno og Bosk, bægge deele ere een og den samme Urt, neml: Angelica. Forskjællen er alleene denne: at Bosk er den eller de middelste høye tykke Stænger, som have Knæe eller Leed og staae liige op, da derimod, naar disse icke ere, men alleene stilke, som bær blade kuns og ej har knæe, da er Angelica Bosk, og saasom det hender sig, at paa et stæd kand et aar være mange saadanne høye tykke Støde eller stænger, men et andet aar voxer ingen, saa hender det sig og ofte, at, naar finnen et aar har fundet mange Boskait paa en plain(?), og et andet aar kommer igjen i tanke at finde samme, bliver bedragen og finder kuns bare Fadnoit. Fadnok ere ogsaa de mange stilke, som staaer paa samme rood omkring Bosk, saa at man kand skære baade Boskait og Fadnoit paa een og samme rood; men siide-greenene paa Bosk, som sidde langs op mod toppen ved Knæene, hede paa finsk Bosk-gabme, pl: Bosk-gamagak, eller, naar Talen ej udfordrer at forklare sig tydeligere, da blot Gabme pl: Gamagak. Hovedet paa Bosk heder Bosk-ooaive, pl: Bosk-ooaivek. Bægge Deele, saa vel Bosk som Fadno kaldes meget ofte med det Navn Olmu-Raesse³⁾ pl: Olmu-rasek, ia i den Tiid, at Finnerne skjær Angelica, nævner de den ofte alleene med det navn raesse, med dette er da alt for late taelt; Naar mange Boskak staaer paa een og den samme Rood, da kaldes de manak-raesse, pl: manak-rasek, ogsaa Zinkal-raesse pl: Zinkal-rasek, og enhver i sær heder manak pl: manakak, men naar en eenstig Bosk staaer for sig selv, og haver ingen Fadnoit omkring sig paa sin Rood, ej heller Siidegrene, som paa finsk hede gamagak, da heder den oaarbes-raesse pl: Oaarbes-

1) *Mulgedium alpinum* Less. Turt., Qvigstad nr. 168, Wahlenberg nr. 357.

2) Smlgn. Fl. Norv. nr. 98. *Angelica Archangelica* L. Se Qvigstad nr. 30 og 72, Wahlenberg nr. 131 Påsk.

3) „Menneske-græs“; smlgn. Qvigstad nr. 232, 199.

rasek. Som en Lægedom spiise Lapperne Roden af Angelica just paa den Tiid, da urten først pipper op af Jorden. Som en gammel Overtroe fortælles og af nogle fra gamle Folk, at naar nogen St. Hans Nat kort før Soolen begynder igjen at stiege, optager og spiiser Angelica, da skal hand blive frisk, af hvad sygdom hand end har. En Birk, et Birketræe heder paa finsk Soaakkje pl: Soaagjek,¹⁾ og er det samme, som Bæsse-morra, thi med det sidste Navn kaldes Birken og meget ofte, uden Tvivl af den Aarsag, fordie Lappen af Birken tager sit Næver, hvilket paa finsk heder Bæsse: Dette Træe bruges meest til Brænsel, Finnerne tage deraf ogsaa Bygnings Tømmer til deres Huuse, Fiskejeller etc. Barken af Birken lægge de paa deres Stabuer med græs-tørv oven paa til Tag, de gjøre deraf ogsaa et Slags Kar, hvilke hede Boaarte, pl: boaartek, som ere lave og fiirkantede, og gjeuvlek pl: gjeuvlekak, som ere høye og dybe, bægge de bruge til at sanke Bær i, Qvinfolkene gjæmme ogsaa i dem deres Sye-Redskaber, og et og andet smaa Skrab: Som en Delicatesse skraber Lappen af den friske saa vel Fyrre, som Birk paa enhver Tiid af aaret den under Barken liggende hviide Hinde, som heder alos pl: aellosak, og spiiser, men derved gjør en stor Skade paa Skoven, eftersom saadanne træer, som Barken saaleedes afskrabes, gaae ud, Nogle tappe og Birke-Saften. Ved Birken er endnu at mærke: først Valbirken, som paa finsk heder Bakke, pl: Bakek, som voxer paa Rooden, Siiden og Greenene af Birken, hvoraf Finnen gjør sig Skaale, Sløv- og Kniv-Skafte, og tillige med Val-Birken Bad'v pl: Bad'vak, som er et saadant Strøg i et Birke-Træe, der skyder sig frem i Træet i op- og nedbøende Flammer og er bruunt, dette hugge Lapperne af, og, saasom det er stærk og beqvæmt, snart ligesom Valbirken, deraf ogsaa gjøre Kniv-Skaft og Sløve. Dernæst tvende Slags Svampe af Skickelse, som *Agaricus pedis eqvini facie*, den første heder Spabba,²⁾ pl: Spabak og voxer paa Siiden af gamle udgaaede Birker, er hviid og blød durk igjennem, men duer til intet, uden naar Finnen vil

1) Fl. Norv. nr. 324. *Betula odorata* Bechst., Qvigstad nr. 284 og 50, Wahlenberg nr. 466: Såke.

2) Fl. Norv. nr. 326. *Boletus suberosus*; Qvigstad nr. 286.

støbe nogen Figur, at hand da undertiiden skjær eller trycker Form i den, samme den, naar den er frisk, tager vel imod, og naar den dermed tørres, siiden icke lættelig taber; til en Prøve herpaa skal blive sendt en saadan Form, som jeg engang paa mine Fjæld Reiser traf, hvilken skal tilforn have tilhørt en falsk Mynte-Mester. Den sidste heder Zhjadna,¹⁾ pl: Zhjanak, hvilken liigeledes voxer paa siiden af Birken, er udvendig haard, men indvendig blød; af denne gjøre Finnerne den af de Norske saakaldte Knyske, paa dansk Svamp, som man hugger ild i, hvilken heder paa finsk njeusak pl: njeusakak, og det saaleedes: De skjære den yderste haarde Deel, som er hviid, og heder garra, og den nederste bruune, som sidder mod træet, og heder Zhjadna, bort, derpaa kaage de den mellemste bruune, som er blød, og heder njeusak, vel, og efterat den igjen er tørret, banker den med en hammer, indtil den bliver, som den skal være. Med dette bereedte neusakiin, saa vel som og undertiiden med et andet Slags, som heder duouvle pl: duoulek og er en sort liigesom sveedet Gevæxt, der Voxer i Sprækker paa gamle Birker, forrætte Lapperne en sælsom Cuur, som dog gjerne skal gjøre en god virkning, og bestaaer heri: Naar nogen finder snærte i nogen Lem, eller paa en udvortes Stæd paa Lægemet, ia paa enhver Stæd, undtagen i Maven og indvendig for Brystet, da tager hand, eller, naar en anden gjør Forrætningen, da samme et Stycke Bark af Størrelse og Figur efter Behag og Stædets Beskaffenhed, af Tyckelse som Bagen paa en tyk kniv, skjærer midt paa et rundt hul saa stort, at en stor Ært kand gaae derigjennem, eller i Stæden for Barken snoer en Krands af et grønt riis af et tykt halmstraaes Tyckelse saaleedes, at midt i bliver et saadant hul, hvilken Bark eller Riis da heder Vembel pl. Vembelak, derpaa skjærer hand et Stycke af njeusakest, eller før ommældte duoulest til, som en aflang stor Ært saaleedes, at samme passer i det hul, som er paa Vembel, hvilket heder Vembel-raige, og stycket, som sættes deri, hvad enten det er af duoulest eller njeusakest, dog alligevel duouvle, hvilken duoule han derpaa sætter i sit hul, applicerer bægge deele saaleedes paa

¹⁾ Fl. Norv. nr. 327. *Boletus formentarius* Fr., Qvigstad nr. 313, Wahlenberg nr. 1066 Tjana.

Lemmet, at duouvlle kommer til at staae just over det Stæd, hvor smerten føles hæftigst, stikker saa ild i duoule og lader den brænde ud, da Vembelen, naar dette er skeet, tages bort, og Patienten snyder sin Næse og dermed bestrygger den brændte Stæd, hvormed da Cuuren endes. NB: almindelig talt heder det gandske redskab Vembel med sin duouvlle Duouvlle, saa siger man: at sætte een duoule, men Forrætningen heder Duouvlom. Kjærring-Riis, Fjeld-Riis, Linnæi *Betula nana*¹⁾ og Skirre-kerre maa være det lappiske Skjerre pl: Skjerrek (jeg læser i D. H.s Skrivelse Skirre-Kerre, og anseer det som et af tvende sammendraget ord, men om jeg fæjler, og det skulde være Skirre, Kerre eller Skerre, saa er det des tydelige at see, at det er lappernes Skjerre) hvilket er et slags smaa Riis, som voxer alle vægne i Mooser, og paa den blotte mark, hvilket vel af de fleeste Lapper holdes for at være et Slag for sig selv, men jeg dog icke anseer for andet, end smaa Birke-Riis eller Krat, som formedelst Stædernes Situation og bundens udelighed, hvor de voxer, ej kand komme til Fuldkommenhed, thi baade see de ud i alting, som Birke-Riis, andet end de ere særdeeles smaa, krogede og i hinanden voxende, saa har de og samme smag, som birke Riis, naar man biider paa dem, og derforuden betyder ordet Skjerre icke andet, end kratris, thi endskjønt disse Riis vel fornemmelig kaldes med dette Navn, saa kaldes dog et slags smaa vie-riis med det samme og heder sjeed'g-skjerre²⁾, og naar der skal gjøres forskjæl imellem disse to slags, da kaldes det første soaakkje-skjerre pl: soaakkje-Sjerrek.³⁾ Hr. Leems Silled'g⁴⁾ kjænder jeg ej, har ej heller fundet nogen, som har vedst af den at sige. Gaiske⁵⁾ er rigtig nok det, som i Danmark heder brægne, dog er dette min-

1) Fl. Norv. nr. 419. Qvigstad nr. 274. Smlgn. ogsaa Fl. Norv. 626.

2) „Krybpil“ Fl. Norv. anvendt som navn paa *Salix myrsinites* L. og *S. lapponum* L. (nr. 595, 626); Qvigstad nr. 269; smlgn. Wahlenberg nr. 475 Sädga skirre.

3) Dette citerer Gunnerus Fl. Norv. 626 og nævner udtrykkelig Weldingh som sin kilde.

4) Anføres Fl. Norv. nr. 626 som en vestfinmarkisk benævnelse = sjeedg.

5) Fl. Norv. nr. 1, 4, 29, 31; Qvigstad nr. 80.

dre, end det danske Brægne. Livdngjo,¹⁾ som her udsiges Livdngje er ej her ved Fjorden, men voxer ved Thana Elven, hvor jeg skal see at faae det fra. Idne,²⁾ som her er bekjændt meest under det Navn Fiskes-Baino³⁾ er et langt blødt græs, snart som et slags riis, voxer i Skoven overflødig, er af en grøn-guul Couleur, og løber langs under Kræcke-Bær-Riisene og andet græs oven med Jorden, og er ofte over en Favn langt, omtrent ved hvert kvarter skyder det en nye rood i Jorden, over hvilken staaer 3 a 4 eller flere Skud liigesom lange duske, som dog ej ere over en finger lange og af en penne-feders tyckelse; Den er mas og foemina og heder den første Idne-vares, men den sidste Idne njidngjalas, den første har en liiden Afsat i Toppen, og bruges icke til Farve, men den sidste alleene, som dog altid maa kaages med grønne birke Blade, eller med Livdngiin, eller et andet Slags, som heder daggnas-Baino⁴⁾ tillige, om den skal farve; den farver lyyse gult. Vie heder paa lappisk Sjeed'g⁵⁾ pl: Sjeed'gak, og Baaajo⁶⁾ pl: Boigjok, af samme haves her i det mindste 3 Slags, som ere Fiskes-Sjeed'g,⁷⁾ vilges-shjeed'g⁸⁾ og rufses-shjeed'g,⁹⁾ det sidste har været det slags, som D. H. har seet paa Haabs-Ejdet, hvor jeg ogsaa har seet det. Foruden disse ere og Sjeed'g-Skjerre¹⁰⁾ pl: Sjeed'g-Skjerre, som jeg troer, maa henhøre under et af de andre Slag, og ej er kommen til Fuldkommenhed, jeg vil siiden see at kunde meddeele nærmere Oplysning om Vierne. Fyr, Fyrre-Træ¹¹⁾ heder paa lappisk Bætze

1) Fl. Norv. nr. 15 (i registret) = *Calluna vulgaris* Salisb. (se dog nr. 272: *Lycopodium annotinum* L. Lapponibus Livdnjo); Qvigstad nr. 192.

2) Fl. Norv. nr. 271 (i registret) = *Lycopodium complanatum* L., Qvigstad nr. 164.

3) „Gulfarvegræs“ Qvigstad nr. 74 = foreg.

4) Lyng ialmindelighed Fl. Norv. nr. 15 (i registret); Qvigstad nr. 54.

5) Smlgn. foreg. side, note 2; Qvigstad nr. 269.

6) Qvigstad nr. 14 paig, boaj, boadjja = *Salix*.

7) Fl. Norv. nr. 523 Viskes Sjed'g = Viskes Sädga Wahlenberg nr. 470 = Gul vidje = *Salix pentandra* L.

8) Fl. Norv. nr. 431. Wahlenberg nr. 471 „Hvid vidje“ = *Salix lanata* L.

9) Fl. Norv. nr. 594 „Red vidje“ = *Salix ptylicifolia* L.

10) Se foreg. side, note 2.

11) Bæcce Fl. Norv. nr. 337 *Pinus sylvestris* L.

pl: Bæzek (Sadgem¹) pl: Sadgemak og Soaarve²) pl: Soaarvek ere ej at agte, som et navn liige med Bætzze, thi det første betyder kuns de unge og smucke Fyrrer saa længe de ej er tyckere, end en Arm og det sidste ere de gamle, udgaaede Fyrrer, hvoraf brændes tjære i Fyrrer-Skovene). Skulde det Ord Garæk, eller rettere Garhæk være indsendt, da er dette icke at ansee som noget Navn til noget vis træe i sær, thi det kand lægges til ethvert træe, og betyder saa meget, som et ilde voxet træe, der er kraaget, eller med i hindanden voxede grene, saa siger man Garhæk-Soaakkje etc. Af Fyrrer Knoppen, som hede Bazak pl: Bazakak gjøre Lapperne deres Sakkajt, naar de dem kand have, men i Skoven æder Eghornen, som heder oaarre pl: oaarrek, de kjærner, som findes i samme. Lappo³) pl: Lappok er en blød sor(t)agtig Væxt, som hænger, som en dusk i Fyrrer ved greenene, hvilken Reenerne gjerne æde; Fyrrer-Løvet heder kuatze pl: kuatzek; Gran, Grane-Træe heder paa finsk Guossa⁴) pl: Guosak, eller Guossa-morra pl: Guossa-morak, hvilket, omendskjønt det, saavidt jeg veed, icke voxer i vores Finmark⁵), dog findes i Injager, som paa finsk heder Anar, hvorfra Navnet er her gandske bekjændt. Af Græsløgen her i Landet viides ickuns eet Slag, som heder paa lappisk lauvke⁶) pl: laukek. Den voxer i stor overflødighed, helst paa de Stæder, hvor Vandet om Foraaret, naar Sneen tør paa Fjældet, har sit Nedløb over; Efter denne Græs-Løg ere Creatureerne meget kjære, naar de ofte faae at æde deraf, smager mælken af Løg, ja og Kjødet, naar et Creatur slagtes i den Tiid, at det har gaaet paa græs, paa de Stæder, hvor løgen voxer. Naar Finnen om vaaren eller Sommeren bliver syg, saa kaager hand Løgen i Mælk, og dricker samme, og ofte, ventelig naar Sygdommen har en Sliim i Blodet til grund, befinder sig vel deraf. I den Soot, som her nu paa 3die Aar har

1) *nondum adulta* Leem Lex. lapp.

2) *arida* Leem Lex. lapp.

3) Fl. Norv. nr. 212 *Usnea barbata* Ach., Qvigstad nr. 185.

4) Fl. Norv. nr. 39. Qvigstad nr. 133, Wahlenberg nr. 469 Kuosa.

5) Forekommer dog i Karasjok og ved Pasvikelven i mindre bestande.

6) Af løgarter forekommer i Finmarken kun *Allium sibiricum* L.

været, dog nu noget sagtes, var her en Kone, som gav sin syge Søn denne Drik, hand slog deraf ud paa sit gandske Lægeme, og derpaa blev frisk. Ellers har jeg i denne Soot seet, hvor lykkelig medicin virker paa disse elendige Mennisker, jeg var forsynet med adskillige Materialis fra Khn., og eftersom jeg dømte bæst af de Syges Omstændigheder, hjalp enhver, som kom til mig, saa længe, jeg hafde noget, og veed ej meere end een af dem, som fik hjælp hos mig, som døde, og samme døde af Forsømmelse, thi hand fik forstoppelse i bægge tilfældene, derimod gav jeg ham bar Saponem venet., som strax hjalp ham, men da hand efter en 8te Dage derefter faldt i samme omstændigheder igjen, sendtes ikke bud til mig, men hand døde af Forstoppelse mig uvidende. Thi imod denne dobbelte Forstoppelse, som meget fulgte med denne Sygdom, gav jeg de Syge altiit Sap: vent: som og altiit strax hjalp, og naar Forstoppelsen indfandt sig igjen, saa hjalp den atter, naar den blev brugt.

De danske Syrrer hede paa finsk *Iuobmo*¹⁾ pl: *Iuomok* og sjælden *Salt-Suoine*²⁾. den karver Lapperne i deres Suure-mælk, som gjæmmes til Vinteren, som før er erindret, de kaage dem ogsaa, ligesom løgen, i mælk, og dricke den mælk, som en medicin; med rooden af Syrrer farve de ogsaa guult. Den Moos, som sidde paa Steene heder gadn pl: *ganak*, af den er tre Slags Fiskes- (guul), *zhjappes-* (sort) og *vilges-* (hviid) *gadn*, den mellemste Slag blandet med rooden af³⁾ Syrrer farves sort med. *Mad'er-Baino* er Rooden af et Slags Træe, som voxer ved Thana Elven, hvilket jeg ej har seet, ej heller endnu faaet nogen underretning om, uden at førmeldte Rod deraf farver rødt.⁴⁾ Ved Thanen voxer ogsaa et slags træe, som heder *duobm*⁵⁾ pl: *duomak*, det har jeg ej heller endnu seet, dog, saasom jeg hører, at der voxer soorte

1) Fl. Norv. nr. 167 *Rumex Acetosa* L., Qvigstad nr. 173, Wahlenberg nr. 114.

2) Saltgræs = foreg.

3) Iflg. Fl. Norv. *Lichen parietinus* (nr. 207), *L. saxatilis* (nr. 210) og *L. tartareus* (nr. 209).

4) Fl. Norv. nr. 104 (i registret) = *Galium boreale* L., der alm. bruges til rødfarve; Qvigstad nr. 198, altsaa ei noget træ.

5) Fl. Norv. nr. 342: *Primus Padius* L., Qvigstad nr. 66, Wahlenberg nr. 329: *Fennonibus Tuomi s. Duome*.

Bær derpaa, hvilke heede duobm-muorje, pl: Duobm-muorjek, saa meener jeg, at det er Hække-Bær-Træe. Rønne-Træe¹⁾ voxer her meget, og det heder Skappe pl: Skabek, Bærrene hede Skappe-muorje pl. Skappe-muorjek. Dette træe bruge Finnen icke, uden at hand der af kand skjære sig en Stok, og skrabe Barken af den, som andre Træer til sine Creaturer. I Danmark voxer et Træe, som der kaldes Esp,²⁾ og er icke et med Asken eller Esken, denne Esp, eller Espe-Træe er og her i landet og kaldes paa finsk Suppe pl: Subek, i Danmark bliver den Tyk og Stor, snart ligesaa stor og tyk som Asken, men her har jeg ej seet den Tyckere, end en mands haandleed, den har en hviid og glat Bark snart liigesom Poppen-Piilen, har og liige saadanne runde blade med smaa Tænder om randen. Tjørne ere icke i vor Finmark, men voxer dog i de Fjorde, hvor Russe-Finnerne boer, og af dem kaldes Oritappar³⁾ pl: Oritapparak. Raida⁴⁾ pl: Raidak er et Slags Træe, som voxer ej i vort Finmark, men i de Svenske Lapmarker, det er hviidagtig paa Barken, ligesom Espen, icke gjerne tyckere, end en Mands Laar, ranke og liige, have ej synderlig Greene, førend i toppen. Bladene ere liidet aflange med smaa tænder eller tacker om Randen. Det danske Græs eller Urt Hundetuude, som børnene gjøre sig Piiber af, idet de skjære en Flække i den eene Side, og blæser saa i Enden (thi det er huult inden i) hvilket voxer liigesom Kummen og har liigesaadanne hvide Blomster, er her og, og hede paa Lappisk Suot⁵⁾, pl: Suottagak eller Bædnag-Raesse pl: Bædnag-rasek. Iægge-guotz⁶⁾ pl: Iægge-guotzagak, eller Ægge-guotz pl: Ægge-guotzagak er et Slags

- 1) Fl. Norv. nr. 99 (i registret): *Sorbus Aucuparia* L., Qvigstad nr. 273, Wahlenberg nr. 253.
- 2) Fl. Norv. nr. 137 (i registret) og Wahlenberg nr. 492, Qvigstad 301 a: *Populus tremula* L.
- 3) Tornebusk Qvigstad nr. 226. En art rose (*Rosa cinnamomea*) forekommer dog i Finmarken (ved Tanaelven).
- 4) Qvigstad nr. 231 = *Salix* (Varanger, Tanen).
- 5) Iflg. Fl. Norv. nr. 294 (registret) *Anthriscus sylvestris* Hoffm. Passer dog bedre paa *Angelica sylvestris*.
- 6) Fl. Norv. nr. 333 „Myrgræs“. Wahlenberg nr. 195, Qvigstad nr. 175 *Le-dum palustre* L.

Riis et kvarter omtrent høyt, som voxer i Mooserne af Skickelse liigesom Lavendelen i Danmark, med blade paa snart liigedan, som Rosmarin Blade, den bærer smucke hviide blomster, og er selv Beedsk at biide udi. Paa nogle af disse sidst anførte har jeg vel kundet tægnet de carelske Navne, som og er mig be- kjændte, men siiden det ej maaske reqvires, er det ej skeet; af samme aarsag har jeg ej hosføyet hos de lappiske Navne deres egentlige Bemærkelse paa dansk.

Main body of faint, illegible text, likely bleed-through from the reverse side of the page.

- A list of items or references at the bottom of the page, including numbers and faint text.